

**NOTULEN VAN DE 125^e ALGEMENE LEDENVERGADERING
D.D. ZATERDAG 15 NOVEMBER 2008 IN DE DOELEN TE ROTTERDAM**

Voorzitter:	de heer I. Opstelten
Vicevoorzitter:	de heer M. Verheijen
Algemeen secretaris:	mevrouw J. Tielen
Penningmeester:	de heer J.D. Smit

De VOORZITTER: De 125^e Algemene Ledenvergadering van onze partij is geopend. Als uw voorzitter heet ik u namens uw hoofdbestuur allen hartelijk welkom.

Met name wil ik welkom heten onze ereleden, voor zover al aanwezig. Ik zie Henk Vonhoff en weet zeker dat ook Frits Bolkestein er al is. Ik zie hem nu ook. Geweldig dat jullie er zijn. Frits Korthals Altes, die ik gisteren bij een concert in ditzelfde huis heb gezien, komt ook, maar iets later.

Natuurlijk wil ik eveneens de vertegenwoordigers van andere politieke partijen in het bijzonder welkom heten. De heer Heinen van de Partij van de Arbeid, de heren Tanis en Den Boef van de SGP en de heer Van Hulst van de ChristenUnie zijn aanwezig. Fijn dat u hier bent! De VVD is een partij met leden en ideeën. Dat is buitengewoon belangrijk. Natuurlijk zijn wij op de eerste plaats een kiesvereniging die verkiezingen wil winnen. Dat is een prioriteit. Om dat te doen is van essentieel belang, dat wij een partij van actieve leden zijn. Ik zeg dit niet om aardig tegen u te zijn of om een goed begin te maken, zodat u zegt "Ik heb er zin in, nu hij dat heeft gezegd". Ik zeg dit, omdat dit een wezenlijk kernpunt is voor een politieke partij. Dat is actueel, omdat wij vandaag de dag natuurlijk ook te maken hebben met het fenomeen "beweging". Bij ons doen leden mee doordat wij uit de leden talent rekruteren en met de leden nadenken over onze maatschappijvisie, over het liberalisme en, zoals vandaag, over de beginselverklaring.

Het gaat dus om drie dingen: om verkiezingswinst, om het talent en om de ideeën. Dat is de kern van onze liberale volkspartij, de VVD. Wij zijn een collectief, een club, een vereniging, een politieke partij waar geldt dat niemand groter is dan de partij. Dat is een belangrijke regel, die een ieder in onze partij te allen tijde voor ogen moet en zal hebben.

Ik zeg dit maar even, omdat wij liberalen van nature altijd voor individualisering en voor vrijheid zijn. Dat collectieve element zit in onze genen. Als dat niet zo zou zijn, zouden wij niet een serieuze en verantwoordelijke politieke partij kunnen zijn. Wij staan al zestig jaar sterk, omdat wij een collectief zijn.

Samen een vereniging vormen brengt ook gedeelde emoties met zich mee als één van ons een fout maakt. De vorige week was dat het geval. Ons Kamerlid, Arend Jan Boekestijn, die hier ook aanwezig is, heeft een domme fout gemaakt. Hij heeft daarvoor zijn excuses aangeboden aan zijn collega's in de Tweede Kamerfractie. Ik bewonder de leden van de Tweede Kamerfractie en in het bijzonder hun leider, Mark Rutte, voor de grootsheid waarmee zij zijn excuses hebben aanvaard. Onze fractie heeft het partijbelang zwaar laten wegen en Boekestijn heeft blijk gegeven van het besef de partij schade te hebben toegebracht en zal zich in de komende tijd beperken tot heel hard werken aan zijn dossier in de Tweede Kamer.

U, onze leden en ook onze lokale bestuurders, de KC-voorzitters in het bijzonder, hebben blijk gegeven van een groot verantwoordelijkheidsbesef door bij te dragen aan eenheid in de partij, ook tijdens een incident.

De veerkracht, het zelfvertrouwen en vooral ook de professionaliteit waarmee wij met dit incident zijn omgegaan tonen aan dat wij helemaal terug zijn. Wij zijn klaar voor de toekomst. Bij deze woorden wil ik het voor wat Boekestijn betreft laten en ik wil vanaf nu vooruitblikken. Wij hebben vandaag genoeg te doen.

Als leden legt u vandaag de basis voor de toekomst van de partij. Op de korte termijn door ongelooflijk belangrijke besluiten te nemen over het verkiezingsprogramma voor de verkiezingen voor het Europees Parlement, op de middellange termijn door in te stemmen – dat gaat u doen, ik voorspel dat, ik heb dat gevoel – met het jaarplan en de meerjarenbegroting van het hoofdbestuur en op de lange termijn door de nieuwe, gemoderniseerde beginselverklaring te bediscussiëren, een essentiële stap om onze zestig jaar oude beginselen toekomstbestendig te maken, essentieel om onze partij vanuit een vooral modern fundament te laten bouwen aan de toekomst die ons weer zal brengen waar wij willen zijn: in de top en aan de macht.

De weg naar toekomstige zetelwinst wordt op dit moment geplaveid door het permanente campagne team. Het speerpunt van uw hoofdbestuur is één lange campagne en daaraan wordt al sinds ons vorige congres in Noordwijkerhout dagelijks gewerkt. Wij zijn ambitieus, wij willen de VVD weer leidend laten zijn en een beweging op gang brengen in Nederland. De planning en voorbereiding van deze campagne kost veel tijd en geld en ik wil u zeer hartelijk bedanken voor uw geduld en uw bijdragen aan de specifieke giftenactie in september. Ik zal u niet teleurstellen: als voorzitter van de partij geef ik persoonlijk leiding aan de permanente campagne en ik beloof u dat wij niet alleen de VVD, maar geheel Nederland gaan verrassen. In het komend jaar kom ik naar u toe, ik ga het gehele land door om u allen als vrijwilliger onder de vrijwilligers te inspireren en met elkaar, samen, de campagne te voeren. (applaus)

Ik ben een transparant bestuurder en zal u zeggen wat in mijn tekst staat, maar ik zal dat niet uitspreken. U hebt al geklapt!

In mijn tekst staat: “Ik zou bijna zeggen: “Yes, we can!””, maar dat doe ik dus niet.”

Vanuit diverse verantwoordelijkheden heb ik dat in verschillende speeches zeven keer gedaan op de dinsdag na de verkiezing van Barack Obama. Ik heb het dus niet gezegd, maar wij doen het wel!

Nogmaals welkom op dit toekomstcongres. Ik heb echt een goed gevoel. Ik zie het, ik voel het. It's in the air! U bent erbij op de dag waarop de VVD vol herwonnen zelfvertrouwen aan haar gestage opgang begint, de dag waarop wij de weg inslaan naar winst bij alle komende verkiezingen.

Wij beginnen met de Waterschapsverkiezingen die nu plaatsvinden. Zorg ervoor dat de Waterschapsbelasting goed wordt besteed en stem daarom op de VVD!

Wij gaan er een mooi congres van maken. (applaus)

By the way: ik zag ook Henk Kamp binnenkomen. Het is niet de gewoonte elk lid van de fractie welkom te heten, maar in dit geval doe ik dat wel. Fijn dat hij er is!

De stem- en notulencommissie bestaat uit de heer Gerard Bakker uit Leiden, de heer Koos de Looff uit Papendrecht en Corinne de Baan uit Burgh-Haamstede. Zij zullen er samen met het hoofdbestuur voor zorgen dat deze vergadering goed verloopt.

1. Vaststelling jaarplan 2009

De VOORZITTER: Het woord is aan onze algemeen secretaris, Judith Tielen.

De SECRETARIS: Goedemorgen dames en heren. In de eerste aankondiging van deze algemene vergadering hebt u gezien dat het jaarplan en de begroting voor 2009 aan de orde zullen zijn. Dat zal u niet verbaasd hebben, want dat is ook te verwachten op een najaars-

congres. De vermelding dat het jaarplan en de begroting niet amendeerbaar zouden zijn heeft u wellicht wel verbaasd. Dat is natuurlijk niet juist. Iedereen die regelmatig bij onze congressen aanwezig is weet dat de afdeling Utrecht, waarvan ik afkomstig ben, graag amendementen op en voorstellen voor de begroting en het jaarplan naar voren brengt. Ik bied u mijn welgemeende excuses aan voor het feit dat die vergissing in de aankondiging is geslopen. Wij hebben deze vergissing via de secretarissen van de afdelingen rechtgezet en de amenderingstermijn voor deze twee agendapunten van 17 tot 31 oktober opgerekt. Het zal niet meer gebeuren!

De VOORZITTER: Dat is toch een charmant begin van het hoofdbestuur! Wie kan daar “nee” tegen zeggen?

De heer VAN AS (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Ik heb een motie ingediend naar aanleiding van dit agendapunt en het volgende agendapunt, waarin het zojuist door de secretaris genoemde feit wordt geadresseerd. Ongeveer op het moment waarop de afdeling Zoetermeer deze motie behandelde ging de mail naar de secretarissen van de afdelingen uit waarover de secretaris zojuist heeft gesproken. Zo zie je maar.

Ik wil erop wijzen dat het niet alle reguliere leden duidelijk is geworden dat het alsnog mogelijk was amendementen op het jaarplan en de begroting in te dienen. De door u gekozen procedure, de regeling voor actuele politieke moties, is geschikt voor het doen van een uitspraak over een politiek onderwerp, zoals bijvoorbeeld het rookverbod in de horeca, maar niet voor het behandelen van serieuze amendementen op inhoudelijke, huishoudelijke stukken. Als het goed is, heeft de algemeen secretaris de motie van de afdeling Zoetermeer al ongeveer een maand in haar bezit en ik zou de motie graag aan de orde willen zien gesteld.

De VOORZITTER: Voor de goede orde: laten wij afspreken dat iedereen die het woord voert het microfoonnummer noemt. Iedereen krijgt vandaag een halve minuut spreektijd. Dat moet kunnen. Ik heb daarmee ervaring en ik ga u daaraan houden.

Ik wil de heer Van As vragen of hij zijn motie, na de knieval van het hoofdbestuur, wil handhaven. De secretaris is zojuist als geste aan Zoetermeer door het stof gegaan ...

De heer VAN AS (Afdeling Zoetermeer): Ik vind het buitengewoon fideel van het hoofdbestuur dat het deze geste heeft gedaan, maar ik wil de motie wel handhaven.

De VOORZITTER: Ik stel de motie van de afdeling Zoetermeer nu aan de orde. Wenst iemand daarover het woord? Dat is niet het geval. De motie is hiermee behandeld.

De heer VAN AS (Afdeling Zoetermeer): Is het mogelijk de motie op het scherm te laten zien, mijnheer de voorzitter?

De VOORZITTER: Dat kan natuurlijk. Ik weet niet wat u liever ziet ...

De heer VAN AS (Afdeling Zoetermeer): Heel kort: het hoofdbestuur heeft de stukken eind augustus als niet amendeerbaar verzonden en de ledenvergadering van de afdeling Zoetermeer is van mening dat die vergissing moet worden rechtgezet. Een oplossing daarvoor zou zijn de stukken op een nieuwe ALV te behandelen, maar het hoofdbestuur kan ook een eigen voorstel doen waarmee alsnog recht wordt gedaan aan de mogelijkheid tot amendering. Zoals ik al zei: de door het hoofdbestuur voorgestelde weg vinden wij niet afdoende.

De VOORZITTER: Uw punt is helder. Wenst iemand anders het woord over de vaststelling van het jaarplan 2009? Dat is niet het geval.

De SECRETARIS: Mijnheer de voorzitter. Ik stel vast dat de afdeling Zoetermeer ons twee mogelijkheden heeft aangedragen waaruit wij mogen kiezen. Keuzevrijheid is voor liberalen altijd fijn. Het voorstel voor het einde van 2008 een extra algemene ledenvergadering uit te schrijven lijkt ons, gelet op onze begroting en op ons aller agenda's, een beetje overdreven. Het houden van een extra vergadering zal overigens ook veel geld kosten. Wij zijn nu bij elkaar en mijn tegenvoorstel is het jaarplan en de begroting vandaag te behandelen. (applaus)

De VOORZITTER: Mag ik de heer Van As na deze bijdrage van de leden vragen of hij zijn motie handhaaft?

De heer VAN AS (Afdeling Zoetermeer): Het lijkt mij eervoller dat niet te doen, mijnheer de voorzitter. (applaus)

De VOORZITTER: Dank voor de geste van Zoetermeer. Kunt u instemmen met de vaststelling van het jaarplan 2009?

Zonder hoofdelijke stemming wordt het jaarplan 2009 met algemene stemmen ongewijzigd vastgesteld.

2. Begroting 2009

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. De gelden voor de politiek-inhoudelijke discussie zijn, omkleed met argumentatie inzake de permanente campagne, in belangrijke mate gekort. In een eerdere bijeenkomst heb ik u gevraagd in een notitie aan te geven op welke wijze de inhoudelijke discussie door u wordt ondersteund. Die notitie mis ik. De VVD is weliswaar bezig met een permanente campagne, maar wij zijn nog steeds een ledenpartij waarin ideeën rijkelijk aanwezig zijn en ik zou het jammer vinden als de discussie daarover om financiële reden zo wreed wordt gekort. Ik hoop die notitie zo dadelijk van u te krijgen.

De heer LAMMENS (Afdeling Barneveld): Mijnheer de voorzitter. Ik ben voorstander van het voeren van een permanente campagne, maar wil wel graag iets zeggen over de manier waarop die campagne gevoerd moet worden. Ik refereer aan onze vorige algemene vergadering, waarin Ewout Klok uit Hoogeveen een pleidooi voor een andere koers van de VVD heeft gehouden, en wil ook refereren aan de kritische brief die de afdeling Barneveld u heeft gezonden. De afdeling heeft mij niet gevraagd die brief mede te ondertekenen, omdat men veronderstelde dat ik daarvan last zou kunnen krijgen. Ik heb beloofd in deze vergadering te zullen zeggen graag een kritische brief te willen onderschrijven als die brief de essentie van het beleid ondersteunt. Het gaat ons erom dat wij meer naar de kern van onze achterban moeten gaan. Simpel gezegd: wij moeten de ondernemer meer op het platform zetten. Als u dat doet in de permanente campagne, steunen wij u van harte.

De heer VAN AS (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Met zo'n bondig jaarplan wordt de begroting heel interessant. Ik wil u vragen een toezegging te doen. Bij "Overige inkomsten hoofdbestuur" staat een aanzienlijke stijging vermeld. Kunt u toezeggen dat die stijging niet zal worden gefinancierd door middel van een verhoging van de verplichte bijdrage voor raadsleden?

De PENNINGMEESTER: Mijnheer de voorzitter. In de richting van Berend Stolk zeg ik toe dat de notitie waarom hij heeft gevraagd eraan komt. Door de drukte is het schrijven daarvan op het tweede plan gekomen, maar ik heb het dossier in mijn koffer bij mij. Ik heb die notitie niet vergeten.

De vraag van de afdeling Barneveld over de permanente campagne is van inhoudelijke aard. Ik stel voor dat iemand van de permanente campagne daarop reageert.

De afdeling Zoetermeer heeft ons gevraagd toe te zeggen dat de stijging van de overige inkomsten niet uit een verplichte bijdrage van bestuurders zal komen. Het voorstel dienaangaande is ooit gelanceerd en weer ingetrokken. Dat voorstel ligt op de plank en wij hebben geen plannen om dat voorstel opnieuw te lanceren, maar beloftes zijn van hier tot aan de deur. Je weet nooit hoe dat gaat!

De VOORZITTER: Kunt u dat nog een keer herhalen? Van die opmerking kunnen wij allemaal iets leren!

De woordvoerder van de afdeling Barneveld, die een vraag stelde over de permanente campagne, heeft de spijker op de kop geslagen door te zeggen dat het gaat om de kernboodschappen. Onze boodschappen moeten herkenbaar zijn voor de mensen op de straat, onze verhalen moeten duidelijk zijn. In de laatste algemene vergadering heb ik toegezegd dat wij het land ingaan. Dit is niet een permanente campagne van alleen een team in Den Haag. Onze permanente campagne zal een campagne zijn van iedereen, van de gehele partij. Dat is de koers. Barneveld kan gerust zijn en moet gewoon meedoen met de permanente campagne. Hoogeveen moet ook meedoen. Iedereen moet meedoen! Dat is de boodschap die ik u wil meegeven.

Onze herkenbaarheid heeft topprioriteit in de begroting. Het gaat erom dat wij de verkiezingen gaan winnen, dat wij talent scouten en de kans geven en de VVD de ideeënmachine blijft die zij altijd is geweest en zal blijven.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. De penningmeester heeft aan de afdelingen een bericht doen uitgaan over incasso van het lidmaatschapsgeld van leden die traag zijn met betalen. In dat bericht staat: "Dat is voor u belangrijk, omdat het risico van wanbetalers nu volledig bij uw afdeling ligt." Op de vorige jaarvergadering heeft de penningmeester toegezegd daarnaar te zullen kijken, omdat sommige afdelingen – waaronder de mijne – dat onredelijk vinden. Wat in dit bericht staat kan niet de waarheid zijn.

De PENNINGMEESTER: Mijnheer de voorzitter. Wat de heer Furnee zegt is juist. Dat is de regel op dit moment en dat is ook in de afgelopen jaren de regel geweest. In de afgelopen maanden hebben wij met een "roadshow" alle provincies aangedaan en wij zijn daarmee ook in de komende twee weken nog bezig. Wij spreken met alle afdelingspenningmeesters en de penningmeesters van de Kamercentrales en het onderwerp van het risico van wanbetalers komt in die gesprekken ook aan de orde. Die reis wil ik afmaken voordat ik de toegezegde notitie ga schrijven, omdat ik dan goed zal weten hoe men daarover in het land denkt. Ook die notitie komt eraan.

De VOORZITTER: Mag ik concluderen dat u kunt instemmen met het vaststellen van de begroting 2009 en de voor het eerst opgestelde meerjarenbegroting tot en met 2011?

Zonder hoofdelijke stemming worden de begroting 2009 en de meerjarenbegroting 2009-2011 met algemene stemmen ongewijzigd vastgesteld.

De VOORZITTER: Dames en heren. Wij hebben grote mensen in onze partij, kanjers die een wezenlijke betekenis hebben voor Nederland. In dat kader wil ik Henk Kamp noemen, een indrukwekkende liberaal die ongelooflijk veel voor onze partij betekent. Henk heeft de bijzondere gave in alles uit te blinken. Niet alleen is hij een groot politicus, hij is ook een fijn mens, altijd integer, vriendelijk en ongelooflijk betrouwbaar, een rots in de branding! Henk is altijd tussen de mensen.

Ook na al die jaren in Den Haag is Henk gewoon een oosterling gebleven. Je kunt dat zien als je hem aankijkt. Zonder dat hij iets zegt zie je dat hij iemand is die uit het Oosten komt. Dat is nu eenmaal zo. Dat ben je of dat ben je niet, dat heb je of dat heb je niet. Hij heeft het. Ik kan natuurlijk veel over Henk zeggen. Ik denk dat hij dat ook vreest ...

Maak je geen zorgen, Henk!

Henk was gemeenteraadslid in Borculo, waar hij ook wethouder werd, en werd vervolgens Statenlid in Gelderland. Het markante Kamerlid Kamp, dat in 1994 rustig, volhardend en vooral recht op het doel af bekend werd als het gezicht van het integratiebeleid van de VVD, werd minister Kamp, eerst minister van VROM en daarna minister van Defensie. Henk Kamp werd door de militairen op handen gedragen. Iedereen die in zijn buurt was heeft dat ervaren. Moedig en trefzeker heeft hij zijn troepen ingezet in Irak en in Afghanistan, twee historische uitzendingen die de Nederlandse krijgsmacht blijvend en fundamenteel hebben veranderd in een serieus te nemen leger, dat meespeelt in de Championsleage.

Het Kamerlid Kamp is auteur van de Integratienota en de Islamnotitie van de huidige Tweede Kamerfractie. Uit de grond van mijn hart zeg ik dat dat twee steengoede stukken zijn, die bewijzen dat wij een weldenkende partij zijn. Met zulke ideeën hoeven wij niet te vrezen vermalen te worden tussen onfatsoenlijk rechts en links-liberaal. Met mensen zoals Henk hebben wij een eigen geluid, dat ver uitstijgt boven het geluid van alle anderen.

Henk is ook een loyaal mens en heeft in moeilijke tijden in belangrijke mate aan de eenheid in de partij bijgedragen. Bij Henk heeft eigenbelang of ijdelheid nooit in de weg van het partijbelang gezeten.

Henk gaat nu op de Nederlandse Antillen een eervolle en niet onaangename – dat moet ik ook eerlijk vermelden – functie vervullen, maar hij blijft binnen het koninkrijk en blijft een raschte VVD'er.

Henk. Op de man af: wij zijn trots op je, wij zijn blij voor je en zijn er bedroefd om dat je de Tweede Kamerfractie gaat verlaten. Ik weet zeker dat wij er terecht op rekenen dat je in de komende jaren voor de VVD van grote betekenis zult blijven. Ga als een goede liberaal, als een goede VVD'er, deze klus doen, mede namens de VVD en zonder afscheid te nemen van de VVD. Ik wens je namens iedereen hier aanwezig een succesvolle missie in Kralendijke en een fijne tijd met jouw vrouw Linda op het prachtige Bonaire. Dat je deze functie hebt gekregen is een grote eer. Ik weet zeker dat ik namens alle leden spreek.

Graag wil ik jou al halverwege je carrière de Stikker Plaquette uitreiken. (applaus)

De VOORZITTER reikt de heer Kamp de Stikker Plaquette uit.

De heer KAMP: Ivo, dank voor de vriendelijke woorden die je hebt gesproken en dank voor het applaus dat die woorden heeft ondersteund.

Het is al dertig jaar geleden dat ik volksvertegenwoordiger voor de VVD werd. Zo heb ik dat altijd gevoeld. Zes jaar eerder werd ik lid van de VVD. Ik was toen in mijn familie, in onze straat en in mijn vriendenclub het enige lid van de VVD. Tegenwoordig is dat anders. Ik geef toe: ik ben een paar keer verhuisd, mijn familie is door mijn eigen toedoen uitgebreid en ik heb veel VVD-vrienden gekregen. Destijds, toen ik in Hengelo, Overijssel, lid werd van de VVD, stond ik naar mijn gevoel alleen, maar ik ben nu onderdeel van een grote club waarin ik mij ontzettend prettig voel.

Destijds heb ik niet voor de VVD als doel gekozen. Ik was toen een jaar of twintig en heb voor de VVD gekozen als middel, ik wilde via de VVD aan een goede behartiging van het algemeen belang bijdragen.

Al die jaren heb ik voor dat algemene belang gewerkt. In de eerste plaats heb ik geprobeerd ervoor te zorgen dat de overheid zich niet met te veel dingen bemoeit, omdat mensen zelf en met elkaar veel goed kunnen doen. De zaken waarvoor de mensen de overheid nodig hebben moeten effectief en efficiënt geregeld worden. Het middel om dat voor elkaar te krijgen is onze VVD. Daarom komen wij bij elkaar, daarom maken wij ons druk in de politiek en in het bestuur van de overheid.

Ik heb dat werk dertig jaar lang op verschillende plekken, samen met andere mensen, in verschillende functies met ontzettend veel plezier gedaan en heb nooit veel verschil gezien tussen het zijn van volksvertegenwoordiger, overheidsbestuurder of ambtenaar. Op onze eigen manier werken wij allemaal voor dezelfde zaak. Wij doen op onze eigen manier onze best. Het verschil tussen hoog of laag zegt mij ook niet veel. Nogmaals: wij werken met elkaar voor het goede doel.

Ook in de komende jaren zal ik mij, zij het op een andere plek in ons koninkrijk, voor het algemeen belang blijven inzetten en ik zal lid blijven van de VVD, waarvoor ik mij ook tot mijn laatste dag zal blijven inzetten. (applaus)

De VOORZITTER: Zeer veel dank aan Henk Kamp voor zijn prachtige woorden. Wat een mooi moment was dat vandaag!

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag). Mijnheer de voorzitter. Wij hebben de aankondiging gekregen dat er vandaag, op de algemene vergadering, een presentatie zal zijn van de kandidaten voor het Europees Parlement, van wie een enkeling geen Europese ervaring dan wel ervaring als fractievoorzitter in Boomstronkeradeel of iets van dien aard heeft. Wij zouden die mensen graag willen zien en ik stel voor dat deze presentatie niet plaatsvindt tijdens de behandeling van het Europees programma. Kunt u ons zeggen wanneer die presentatie zal plaatsvinden?

De VOORZITTER: Ik vind het prima dat u deze vraag stelt. U wordt op uw wenken bediend. Er is een "meet and greet" in de pauze van onze algemene vergadering. De gang van zaken wijst zich vanzelf in dit buitengewoon mooie en goed functionerende congrescentrum.

3. Concept-Europees verkiezingsprogramma

De VOORZITTER: Wil de heer Stolk een opmerking van orde maken?

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord). Mijnheer de voorzitter. Een opmerking van algemene aard, voordat wij tot de specifieke punten komen. Bij onze Kamercentrale heerst bezorgdheid over de gretigheid waarmee veel amendementen zijn ontraden. De gretigheid waarmee de amendementen zijn ontraden vinden wij opmerkelijk. U moet zich realiseren dat wij een ledenpartij zijn met vele kleine afdelingen, waarin mensen hun best doen en goed over het conceptverkiezingsprogramma hebben nagedacht. Ik weet dat het ene amendement of de ene motie beter is dan de andere, maar 90% afwijzen is wel erg veel. Daarom wil ik u het algemene advies geven daarbij iets milder te zijn. (applaus)

De VOORZITTER: Ten behoeve van de behandeling van dit agendapunt zal een "change-moment de decor" plaatsvinden. De commissie-Bolkestein zal op het podium komen. De behan-

deling van dit agendapunt zal door onze vicevoorzitter Mark Verheijen worden voorgezeten. Ik heb in deze stad nog plichten te vervullen en moet om half twaalf Sinterklaas verwelkomen. Het is dus niet zeker of ik terug kom! Dat zult u zien.

De heer Verheijen neemt het voorzitterschap over van de heer Opstelten.

De VOORZITTER: Aan de orde is het vaststellen van het verkiezingsprogramma voor de verkiezingen voor het Europees Parlement in juni van het volgend jaar, één van de hoogtepunten binnen een politieke partij. De heer Opstelten is van mening dat het verwelkomen van Sinterklaas ingewikkelder is dan de behandeling van dit conceptprogramma, zodat ik voor hem mag waarnemen.

De leden van de commissie-Bolkestein zitten inmiddels achter de tafel. Ik heet de dames en de heren van harte welkom.

Wij hebben afgesproken dat wij tot circa twaalf uur over dit agendapunt zullen spreken. Na de vaststelling van het verkiezingsprogramma zal de gekozen lijsttrekker, de heer Van Baalen, het woord tot de vergadering richten.

Zoals u kunt zien zijn 121 amendementen ingediend. Het behandelen daarvan voor circa twaalf uur zal een "tour de force" zijn. Ik veronderstel dat ik veel mensen zal moeten manen hun bijdrage kort te houden en daardoor vandaag weinig vrienden zal maken. Ik verzoek u mij dat bij voorbaat te vergeven. Mocht het niet lukken alle amendementen voor twaalf uur te behandelen, dan zult u morgen na de Hoogmis moeten terugkomen. Ik veronderstel dat u dat niet zult willen.

Het lijkt mij goed dat de voorzitter van de commissie eerst kort het woord voert om de leden van de commissie voor te stellen en wellicht een aantal inleidende opmerkingen over het programma te maken.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. Ik stel de leden van de commissie graag in alfabetische volgorde aan u voor.

Het eerste lid dat ik wil noemen is Pim van Ballekom, die uiterst links zit. Pim van Ballekom woont in België en was een tijd lang voorzitter van mijn kabinet toen ik bij de Europese Commissie werkte. Hij is nu hoofd financiën bij de permanente vertegenwoordiging in Brussel en binnen dit programma verantwoordelijk voor het landbouw- en regionaal beleid.

De dame rechts van mij is Ingrid de Caluwé. Zij woont in Amsterdam en is manager bij Burson Marsteller. Dat zijn communicatie-adviseurs, zoals u wellicht weet. Zij is verantwoordelijk voor de uitbreiding en asiel- en immigratiebeleid.

Naast haar zit Wirt Groen. Hij woont in Steenwijk, is directeur van Wicherson Groen Holding b.v., een houthandel, en verantwoordelijk voor een Europa met kerntaken.

Ingrid Kloosterman, die links van mij zit, woont in Cuyk en is procureur bij Mark Kloosterman Transport- en Loonbedrijf. Zij is verantwoordelijk voor de discussie over een federaal Europa. Melvin Könings, die eveneens links van mij zit, woont in Geldermalsen, waar hij wethouder is met de portefeuilles verkeer en vervoer. Voor wat dit programma betreft is hij verantwoordelijk voor het buitenlands beleid.

Jan Meinte Postma, die eveneens links van mij zit, woont in Amsterdam en is energiegezant bij het ministerie van Economische Zaken en verantwoordelijk voor de energieparagraaf.

Dick Sluimers, die rechts van mij zit, woont in Wassenaar en is voorzitter van de raad van bestuur van de Algemene Pensioengroep. Als ik het goed heb is dat het ABP. Hij is verantwoordelijk voor de paragraaf over de Europese markt en voor de samenwerking voor onze veiligheid.

Lucie Wigboldus werkt op het landelijk secretariaat voor de afdeling Internationaal Secretariaat onder leiding van Mark Dijk. Zij woont in Amsterdam en heeft essentiële hulp verschaft bij de samenstelling van dit verkiezingsprogramma.

Haar evenknie is Jeroen Reijnen, die rechts van mij zit. Jeroen Reijnen woont in Brussel en is persvoorlichter voor ALDE, de liberalen in het Europees Parlement. Hij heeft de pen gevoerd voor dit verkiezingsprogramma.

In het belang van de discussie wil ik erop wijzen dat een verkiezingsprogramma aan een aantal vereisten moet voldoen. Ik noem er drie. In de eerste plaats moet dit programma aansluiten bij het liberale karakter van onze partij, het moet een liberaal verkiezingsprogramma zijn. In de tweede plaats moet het programma van praktisch belang zijn. Theorie is heel mooi en ook vaak noodzakelijk, maar in een verkiezingsprogramma moet het oog vooral op de praktijk gericht zijn. Ten derde: het programma moet onderscheidend vermogen hebben, want wij moeten kiezers winnen. Als ons verkiezingsprogramma te veel op andere verkiezingsprogramma's lijkt, zal dat niet lukken.

Ik meen dat dit programma dat onderscheidend vermogen heeft en wil op een viertal punten wijzen. Er zijn er meer, maar ik beperk mij tot vier punten.

Allereerst wil ik het standpunt van de programmacommissie inzake Turkije noemen. Ten tweede het standpunt inzake een eigen opsporingsbevoegdheid van Europol, ten derde de hervorming van het landbouwbeleid en het regionaal beleid en ten vierde het standpunt inzake kernenergie. Ik vermoed – ik weet dat natuurlijk niet, want ik heb de andere programma's nog niet gezien – dat deze vier punten – nogmaals: er zijn er meer – voldoende onderscheidend vermogen hebben en ervoor zullen zorgen dat wij met een eigen liberaal profiel de verkiezingen kunnen ingaan.

Ik verzoek de voorzitter ons door de procedure heen te leiden.

De VOORZITTER: Zoals ik zojuist heb aangegeven zijn 121 amendementen ingediend. De commissie heeft 15 amendementen overgenomen. Het hoofdbestuur heeft de oproep van de heer Stolk goed gehoord en begrepen. Dat slechts 15 van de ingediende 121 amendementen zijn overgenomen wil natuurlijk niet zeggen dat de overige amendementen niet goed zijn. De commissie heeft een keuze gemaakt en heeft haar keuze in de amendementenbundeling toegelicht.

De amendementen zijn per thema geclusterd en wij hebben ervoor gekozen de meest vergaande amendementen als eerste op te voeren. Als het meest vergaande amendement wordt aangenomen, kan het zijn dat de volgende amendementen niet langer relevant of bruikbaar zijn.

De thema's Turkije en landbouw springen er niet alleen qua onderscheidend vermogen, maar ook qua het aantal ingediende amendementen uit.

Wij hebben geconstateerd dat de meeste amendementen door acht à negen personen zijn ingediend. In de discussies die wij daarover gaan voeren zullen wij hen ten tonele zien. Zonder het debat te willen beperken doe ik niet alleen op hen, maar op iedereen, een beroep enige zelfbeheersing te betrachten. Iedereen heeft een halve minuut spreektijd.

Ik denk dat het belangrijk is te benadrukken, dat wij vandaag geen Grondwet of een ander document van een zwaar juridisch gehalte vaststellen. Het gaat om de strekking en het onderscheidend vermogen van ons verkiezingsprogramma. Om die reden vraag ik ook om enige zelfbeheersing waar het gaat om taalgebruik, andere formuleringen en dergelijke. Nogmaals: ik wil niemand beperken of de mond snoeren, maar wil u deze boodschap wel meegeven.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Ik wil erop wijzen dat de amendementen door afdelingen dan wel commissies zijn ingediend. Uw uitspraak dat het

merendeel van de amendementen door acht of negen personen is ingediend is niet juist. Slechts afdelingen of commissies kunnen amendementen indienen.

De VOORZITTER: Mijn dank voor deze nuttige toevoeging. Ik heb erop willen wijzen dat een acht- of negental mensen zo dadelijk veel ten tonele zal verschijnen. Het is juist dat zij de amendementen namens hun afdeling hebben ingediend.

Ik zal zo dadelijk het nummer noemen van het aan de orde zijnde amendement en de afdeling vermelden die het amendement heeft ingediend. Ik zal vragen of de desbetreffende afdeling het amendement wil toelichten c.q. wil verdedigen. Mocht dat niet het geval zijn, dan gaan wij ervan uit dat het amendement niet meer ter tafel ligt.

Helaas hebben wij tevoren geen sessie gehad waarin alle amendementen zijn doorgenomen en eventueel zijn ingetrokken, wat betekent dat wij alle 121 amendementen moeten behandelen. Als de indieners van een motie niet aangeven dat zij hun motie in behandeling willen zien genomen, gaan wij ervan uit dat zij het eens zijn met het advies van de commissie en zich in de toelichting kunnen vinden. Die afspraak wil ik graag met u maken. Ik zal goed rond kijken. Ik noem het nummer van de motie en de afdeling die de motie heeft ingediend. Als ik geen handen zie, ga ik door naar het volgende amendement.

Wij hebben een eerste termijn met een spreektijd van een halve minuut. Daarna zal ik de commissie het woord geven. Vervolgens zal ik kijken of er behoefte is aan een tweede termijn en zal tot stemming worden overgegaan.

Vooraf moet ik nog een tweetal opmerkingen maken. Er is één motie ingediend en wij stellen voor die motie in samenhang met amendement nummer 29 te behandelen. Ik kijk even naar de indiener om te zien of hij daarmee akkoord gaat. Dat is het geval.

Daarnaast is een aantal vragen gesteld, waarop al een reactie is gegeven. Ik neem aan dat die reactie geen toelichting behoeft. Mocht dat wel het geval zijn, dan verzoek ik u dat zo dadelijk aan te geven.

Over vraag 7 wil ik nog wel iets zeggen. Die vraag luidt of niet een wervende slotzin, een goede uitsmijter, kan worden geformuleerd. De commissie heeft daarmee ingestemd en de heer Bolkestein zal die uitsmijter aan het einde van de behandeling van dit programma formuleren. Hij heeft dan even de tijd om daarover na te denken.

De heer BOLKESTEIN: Die slotzin bestaat al, maar die houd ik nog even in petto.

De VOORZITTER: Dat is voor iedereen een motivatie om te blijven zitten! Dat brengt mij bij het jaarlijkse ritueel van het testen van de stemkastjes. Ik denk dat het goed is nu een proefstemming te doen en geef daartoe het woord aan de secretaris.

De SECRETARIS: Mijnheer de voorzitter. Voor het goed stemmen hebt u drie dingen nodig: een stemkastje, een stempas en uw eigen mening. Het laatste lijkt mij geen probleem.

U steekt het stempasje in het stemkastje. Aan de zijkant zit een sleufje waar de kaart in past. Als de voorzitter aangeeft dat de stemming is geopend gaat, als het goed is, een groen lichtje branden en kunt u 1 of 2 indrukken. Bij 1 staat "Y". Dat betekent "Yes". Als u het met de stelling eens bent, drukt u dus op knopje 1. Naast knopje 2 staat de "N" van "No" of "Neen". Als u het niet met een stelling eens bent, drukt u knopje 2 in.

In het licht van deze dag hebben wij de volgende proefstelling geformuleerd: "De VVD houdt van Sinterklaas". Als u het met deze stelling eens bent, drukt u op knopje 1, en als u het daarmee niet eens bent, drukt u op knopje 2. Als u uw stem hebt uitgebracht wordt het lichtje rood.

De stelling wordt in stemming gebracht.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat Ivo Opstelten met 78% van de stemmen is gemandateerd Sinterklaas in Rotterdam te verwelkomen. Wij houden dus van Sinterklaas. Ik vertrouw erop dat alle chaos hiermee achter de rug is. Wij weten nu hoe wij moeten stemmen en ik stel voor met de behandeling van de amendementen te beginnen. Aan de orde is amendement 1 van de afdeling Den Haag.

De heer WOULD (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Mijn naam is Frank Woud. Ik vertegenwoordig de werkgroep Internationale Politiek in de VVD Den Haag. Allereerst wil ik u complimenteren voor de concepttekst. Ik vind het een mooi verhaal, maar zie daarin wel een paar kleine verbeterpuntjes. Amendement 1 heeft betrekking op de titel. Ik wil voorstellen de titel als volgt te amenderen: "Voor een krachtig Europa van kerntaken". Die titel heeft onderscheidend vermogen en de heer Bolkestein heeft zojuist op het belang daarvan gewezen. Bovendien is deze titel origineel, sluit hij aan bij de beginselverklaring en dekt hij de lading even goed als de huidige titel. Mijns inziens is de geamendeerde titel herkenbaarder voor de kiezers.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. Zoals in het stuk vermeld, is de mening van de commissie, dat de oorspronkelijke tekst de lading van het gehele programma beter dekt. De kwestie van de kerntaken komt natuurlijk terug. De commissie handhaaft haar mening dat het programma "VVD voor een werkend Europa" dient te heten. Zeker gezien de huidige conjunctuur denken wij dat daarmee de kern van het programma wordt weergegeven.

De VOORZITTER: Wil de indiener de motie handhaven?

De heer WOULD (Afdeling Den Haag): Ja, mijnheer de voorzitter.

Amendement 1 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 2 van de afdeling Bennebroek. Willen de indieners dit amendement in de lucht houden? Dat is niet het geval. Aan de orde is amendement 3 van de afdeling Den Haag.

De heer WOULD (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Wij willen de woorden "beperken tot" wijzigen in "concentreren op". "Beperken tot" straalt onzes inziens te veel "zurigheid" uit, wat wij niet willen. "Concentreren op" klinkt minder negatief. De commissie stelt dat beperken restrictiever is. Mijns inziens is "beperken tot" te restrictief. Het gaat om de realiteit. Veel zaken zijn al Europees geworden en de Europeanisering gaat nog steeds door. Mijns inziens wordt aan die realiteit voorbijgegaan.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. Het is een semantisch verschil en een kwestie van smaak. Eerlijk gezegd denk ik dat er weinig kiezers zullen zijn die door de ene dan wel de andere formulering zullen worden aangetrokken. De commissie is van mening dat een restrictieve term hier past. Naar de mening van de commissie is "beperken tot" straffer en verdient die formulering de voorkeur boven de formulering "concentreren op". Ik geef echter toe: het is een kwestie van smaak.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Het is helemaal geen kwestie van smaak. Het is een kwestie van inschatting van wat wij willen. Willen wij Brussel beperken of willen wij

juist dat Brussel specifiek een aantal taken uitoefent? De heer Bolkestein heeft er wel terecht op gewezen dat dit een kwestie van semantiek is. Het gaat hier om iets.

De VOORZITTER: Handhaaft de indiener dit amendement?

De heer WOULD (Afdeling Den Haag): Ja, mijnheer de voorzitter.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Mijnheer de voorzitter. Het gaat hier wel degelijk om een groot verschil. De taken van de Europese Gemeenschap en de Europese Unie zijn in wetten en verdragen vastgelegd. Die taken liggen vast en de Europese Gemeenschap kan zich buiten die taken met een aantal andere zaken bezighouden indien de lidstaten daartoe besluiten. Het concentreren op die taken is daarvoor de juiste formulering. Het beperken tot de taken is een zeer restrictieve statement die de Europese Unie, die ons zo veel heeft gebracht, kan beperken in hetgeen zij met ons en voor ons kan doen. Om die reden wil ik sterk pleiten van het amendement van de afdeling Den Haag.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. Inderdaad zijn de verdragen de belangrijkste steunpilaren voor het werk dat door de Europese Commissie wordt gedaan. Ik wil erop wijzen dat de verdragen op een aantal punten informeel - beter gezegd "ruimhartig" - zijn geformuleerd, wat leden van de Europese Commissie en het Europees Parlement – waarover wij vandaag vergaderen - aanleiding geeft van alles en nog wat voor te stellen. Ik zal een voorbeeld geven. Er is een lid van het Europees Parlement dat vindt dat de Europese Commissie zich met zwaarlijvigheid, obesitas, moet bezighouden. Inderdaad kan men in de paragraaf over de volksgezondheid in het verdrag voldoende aanleiding vinden om daarop in te gaan. Het kan echter niet zo zijn, dat de Europese Commissie alles doet wat wij wenselijk achten. Het moet allemaal passen binnen een verstandig gebruik van de lidstaten en de commissie is de mening toegedaan, dat de Europese Commissie te veel hooi op haar vork neemt en een restrictieve formulering ervoor moet zorgen dat in Brussel niet meer wordt gedaan dan strikt noodzakelijk. Vandaar dat de commissie voor de formulering "beperken tot" kiest.

Amendement 3 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Amendement 4a is door de commissie overgenomen en ik ga ervan uit dat de amendementen 4b en 4c daarmee van tafel zijn.

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Ik wil erop wijzen dat amendement 4c een ander punt in dezelfde zin betreft. Zin 1006 geeft kernachtig aan waar de VVD voor staat. De woorden "terughoudendheid met verdere uitbreiding" roepen echter vragen op. Daarom stelt de afdeling Amsterdam voor op te nemen, dat de landen die willen toetreden aan de criteria moeten voldoen.

De VOORZITTER: Is het advies van de commissie, dat hierover later uitgebreid zal worden gesproken, voor uw afdeling niet voldoende?

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Nee, mijnheer de voorzitter.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. De commissie heeft gemeend eerst een algemene inleiding te moeten geven en in een beknopte algemene inleiding kunnen niet alle details worden weergegeven. Als wij heel zorgvuldig willen formuleren, moeten wij exact uit-

leggen wat wij bedoelen. De Kopenhagen-criteria komen wel degelijk aan de orde, namelijk onder het kopje "Uitbreiding van de Europese Unie". Wij zijn van mening dat de inleiding kort en krachtig moet zijn, wat betekent dat wij niet in detail kunnen gaan.

De VOORZITTER: Wordt het amendement gehandhaafd?

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Ik handhaaf het amendement, omdat deze woorden vragen oproepen. Als de zin conform ons voorstel wordt geamendeerd, blijft nog steeds een kernachtige zin over.

Amendement 4c wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 5a van de afdeling Den Haag.

De heer MEIHUIZEN (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Wij willen dit amendement graag handhaven. Ik wil nu niet ingaan op de historische juistheid van deze formulering, maar wel op de herkenbaarheid voor de kiezer. Voor de Sovjet Unie als vijand hadden wij toch de NAVO. Wij vrezen voor vervreemding van de kiezer, wat wij jammer zouden vinden. Na het referendum over de Europese Unie moeten wij de kiezers juist tegemoet komen. Vandaar dit amendement.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Mijnheer de voorzitter. Ik wil ervoor pleiten de woorden "Sovjet Unie" niet meer in een op de toekomst gericht verkiezingsprogramma te gebruiken. In het amendement wordt voorgesteld de formulering in "een bescherming van de democratie" te wijzigen. Ik stel voor daarvan "in een bescherming van de vrijheid en de democratie" te wijzigen. Dat is meer in lijn met de kern van onze partij. Ik wil er ook nog op wijzen, dat de verdediging die wij na de Tweede Oorlog hebben gehad door de NATO werd behartigd en wij de NATO daarvoor dankbaar moeten zijn. De Europese Unie is om andere redenen opgericht, namelijk om de samenwerking binnen Europa te bevorderen.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat de heer Boerman een sub-amendement heeft ingediend. Ik stel voor dat amendement nu niet mee te nemen.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Mag ik nog één opmerking maken, mijnheer de voorzitter? Als de commissie genegen zou zijn een andere tekst over te nemen, stel ik voor de woorden "vrijheid en democratie" in te vullen.

Mevrouw MAAS (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het eens met de vorige spreker. Ook ik denk dat het niet juist is de Sovjet Unie in ons verkiezingsprogramma te noemen. Natuurlijk ben ik het ook eens met de afdeling Den Haag, want dat is mijn eigen afdeling, maar ik wil nog wel één kanttekening maken. Ik denk dat het goed is hiervan "van de democratie" te maken, omdat de Europese Unie een goed effect heeft gehad op de landen die na de val van de Sovjet Unie lid zijn geworden of uitzicht hebben op het lidmaatschap van de EU.

De heer LABBERTON (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben amendement 5c ingediend, maar kunnen ons zeer goed vinden in het amendement 5a, dat wij zullen steunen.

De heer GROEN: Mijnheer de voorzitter. De oudere commissieleden weten uit eigen ervaring dat de Sovjet Unie wel degelijk een reden is geweest voor het oprichten van de Europese Unie, maar veel zwaarder weegt dat één van de grondliggers van de Europese Unie, Monet, uitlatingen in die trant heeft gedaan. De commissie is van mening dat wij een duidelijke statement maken door de Sovjet Unie in de tekst te laten staan.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Ik val een beetje over het feit dat de heer Groen uitlatingen van de heer Monet heeft aangehaald. Wellicht ben ik historisch minder goed onderlegd dan de leden van de commissie, maar ik ben van mening dat de heer Monet vooral instrumenteel is geweest bij het oprichten van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal en dat is een geheel andere organisatie dan de Europese Unie.

De VOORZITTER: Dank voor deze historische toelichting in tweede termijn.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil de mensen in de zaal herinneren aan het doel van de Europese Unie, namelijk: economische samenwerking en bescherming van de vrijheid en de vrede na de Tweede Wereldoorlog. Het lijkt mij goed de Sovjet Unie als referentie aan de overwinning van het liberalisme, de vrije markt-economie, op het communisme in het programma op te nemen.

Amendement 5a wordt in stemming gebracht en aangenomen.

De VOORZITTER: Ik ga ervan uit dat de amendementen 5b, 5c en 5d niet behoeven te worden behandeld. Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 6a van de afdeling Den Haag.

De heer MEIHUIZEN. (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Ook in dit kader beroep ik mij op wat onder de kiezers leeft. Persoonlijk vind ik de balans van de Europese integratie zeer positief, maar na het referendum vraag ik mij af of burgers daarover ook zo denken. Ik denk dat het niet handig is in het verkiezingsprogramma afstand tot de kiezers te creëren. Ons doel is immers stemmen te winnen.

De heer GROEN: Mijnheer de voorzitter. De commissie is van mening dat de balans van de Europese integratie zeer positief is. Wij denken dat het goed is duidelijk te maken dat niet alles gaat zoals wij willen, maar de Europese integratie uiteindelijk zeer goed voor ons is geweest.

De VOORZITTER: Wil de indiener het amendement in stemming brengen? Dat is het geval.

Amendement 6a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Ik neem aan dat amendement 6 b daarmee van tafel is. Amendement 7 is door de commissie overgenomen.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Door het overnemen van amendement 7 geeft de commissie de voorkeur aan een negatieve tekst. Hier staat plotseling dat Europa zich met te veel zaken bemoeit, uitbreidingen te snel zijn gegaan, afspraken niet worden nagekomen en de grote landen een andere betekenis hebben dan de kleine. Dit is een negatieve uitspraak en ik verzoek u dit amendement niet in het verkiezingsprogramma op te nemen.

De heer GROEN: Mijnheer de voorzitter. De oorspronkelijke tekst was anders. Na een uitgebreide discussie over het amendement zijn wij tot de conclusie gekomen dat juist is dat Europa zich met te veel zaken bemoeit. Om die reden hebben wij het amendement overgenomen.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik voel mij genoodzaakt daarover vanuit een aantal onderdelen van het bedrijfsleven iets te zeggen. Europa is voor het bedrijfsleven een zegen. Ik ben van oordeel dat een aantal van de opmerkingen in dit amendement zo negatief is, dat hetgeen voor ons allemaal door de Europese Unie wordt gedaan onderuit wordt gehaald. Ik zou het een zeer slechte zaak vinden als dit amendement in het verkiezingsprogramma wordt opgenomen. Wij moeten daarin geen uitermate negatieve opmerkingen maken. Deze tekst moet niet in deze negatieve context worden geplaatst. (applaus)

De heer LABBERTON (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Ik wil mij van harte aansluiten bij de woorden van de vorige spreker.

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Ik ben indiener van dit amendement. Het gaat erom dat wij kiezers winnen en de algemene teneur onder de kiezers is, dat Europa zich met te veel zaken bemoeit. Het amendement is door de commissie overgenomen. Laten wij alsjeblieft stellig en realistisch zijn en dit amendement opnemen.

Mevrouw VROEGOP (Afdeling Zevenhuizen): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat dit een wezenlijke wijziging van de tekst is. Mijns inziens was de oorspronkelijke tekst beter. Ik stel u voor het amendement in stemming te brengen.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat de tekst van de commissie gehandhaafd moet blijven. Die tekst staat na 1017, waarin over de negatieve uitslag van het referendum wordt gesproken. Daarin wordt aangegeven dat veel Nederlanders ontevreden zijn en daarvan komt in 1018 en 1019 een specificatie. Dit wordt niet als feit geponeerd, maar als een uitleg waarom een aantal ontwikkelingen als negatief wordt beoordeeld. Ik denk dat dit een goede uitleg is, die op deze plaats moet blijven staan.

De heer BACKHUYS (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Ik vind de originele tekst uitermate betuttelend. In feite wordt daarmee tegen de kiezer gezegd "U hebt dat idee wel, maar u hebt het stiekem verkeerd". Ik pleit voor de wijziging. (applaus)

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik zou het jammer vinden als wij dit punt alleen in termen van de toonzetting bediscussiëren. Met andere woorden "de toon staat ons niet aan". Dat hebben wij als VVD vaak tegen ons ingebracht gekregen. Hier staat een aantal glasheldere beweringen en die beweringen geven volgens mij niet alleen aan wat mensen vinden, maar ook wat mensen die daarvan een studie hebben gemaakt hebben onderschreven. Wat hier staat wil niet zeggen dat Europa op andere punten geen zegen is, maar laten wij duidelijk zijn in onze kritiek. (applaus)

De heer GROEN: Wij zeggen nergens dat het alleen maar mis is met Europa. Zojuist is zelfs een amendement aanvaard dat ertoe leidt dat het woordje "zeer" komt te vervallen. Wij zien de positieve aspecten van Europa wel degelijk, maar zijn ook van mening dat Europa zich met te veel zaken bemoeit. Er zijn zaken waarmee Europa zich wel moet bemoeien en die staan ook in de tekst.

Amendement 7 wordt in stemming gebracht en aangenomen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 8a over de vergaderlocatie voor het Europees Parlement.

De heer VAN DEN AKKER (Afdeling Maastricht, partijcommissie Europese Zaken): Mijnheer de voorzitter. Dit amendement heeft ten doel dat het Europees Parlement op één locatie in plaats van op twee locaties vergadert. Wij willen dat toevoegen aan de zin "Het terugwinnen van het vertrouwen moet prioriteit hebben". Wij zijn voor een werkend Europa en een Europees Parlement dat op twee locaties vergadert werkt niet. Dat is niet aan de kiezer uit te leggen. Wij zijn voor een kernachtig, efficiënt en financieel degelijk bestuur en het voortzetten van een beleid dat jaarlijks € 200 miljoen kost past daarbij niet. Dat het dak in Straatsburg in september is ingestort heeft ons € 2 miljoen aan verhuiskosten bespaard. Nogmaals: twee vergaderlocaties is aan de kiezers niet uit te leggen. Als wij de verkiezingen willen winnen, kunnen wij Frankrijk en Luxemburg geen carte blanche geven. Als de VVD dit niet kan nastreven, kan zij geen verkiezingen winnen.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik sluit mij aan bij de vorige spreker en begrijp niet dat de commissie dit amendement niet in het verkiezingsprogramma wil opnemen. De VVD is bij uitstek een partij die de spilzucht in Brussel moet aanpakken.

De heer TEN BROEKE (Tweede Kamerfractie VVD): Mijnheer de voorzitter. Ik pleit ervoor dit amendement aan te nemen. Het is juist dat alle partijen in Nederland het hierover eens zijn en dit geen onderscheidend punt is, maar ik wil een praktisch argument naar voren brengen om dit amendement aan te nemen. Er zijn straks stemwijzers die de kiezers bij hun keuze zullen leiden en 5 tot 10% van de kiezers laat zijn stem afhangen van de uitkomst van de stemwijzer. Ik zou het jammer vinden als de VVD daarin zonder mening over de verhuislocatie zou worden opgenomen. Om die reden pleit ik ervoor dit amendement wel op te nemen.

Mevrouw MAAS (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Ik denk ook dat het goed is dit amendement op te nemen. Het algemene gevoel in de samenleving is dat het vergaderen op twee locaties geldverspilling is en dat moet dan ook in ons programma staan. Ik denk dat de door de afdeling Maastricht gekozen combinatie tussen het terugwinnen van het vertrouwen en het tegengaan van de spilzucht een goede is. Ook ik ben van mening dat dit amendement op deze plek in de tekst thuishoort.

De heer GROEN: Mijnheer de voorzitter. Iedereen is ervoor dat op één plek wordt vergaderd. Wij hebben daarover uitgebreid gesproken. U hebt onze tekst gelezen. Gelet op het feit dat landen daarover een veto kunnen uitspreken, zien wij de veronderstelling dat dit op korte termijn zal worden veranderd niet als reëel. Dit punt is ook niet onderscheidend. Om die reden hebben wij besloten dit amendement niet over te nemen.

De heer VAN DEN AKKER (Afdeling Maastricht): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het met de heer Bolkestein eens dat wij ons in ons programma moeten onderscheiden, maar dat moet geen onderscheid in negatieve zin zijn. De heer Groen heeft naar voren gebracht dat dit streven niet binnen vijf jaar zal kunnen worden gerealiseerd. Dat is juist, het is een streven. De VVD streeft ook na de grootste partij te worden. Op dit moment is dat misschien niet realistisch, maar in het nieuwe Europa van de 21^e eeuw moet dat kunnen. Ik ben van mening dat wij Frankrijk en Luxemburg geen carte blanche mogen geven.

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Als je politiek bedrijft, heb je een mening. Als wij ons beperken tot zaken waarvan wij zeker weten dat ze realiseerbaar zijn, kan het programma heel veel kleiner worden. (applaus)

De heer VAN BAALEN: Mijnheer de voorzitter. Wij moeten niet twee keer dezelfde fout maken. In het landelijke verkiezingsprogramma stond te weinig over criminaliteitsbestrijding en integratie. Dat wist de kiezer toch wel ...

Wij moeten duidelijk zeggen wat wij willen. Wij willen één vergaderlocatie. Ik steun dit amendement van harte. (applaus)

De heer WILLEMS (Afdeling Alphen aan den Rijn): Mijnheer de voorzitter. De VVD is vandaag bijeen om haar verkiezingsprogramma vast te stellen. Dat doet de VVD zelf. Wij laten ons programma niet door Luxemburg en Frankrijk bepalen.

Amendement 8 a wordt in stemming gebracht en aangenomen.

De VOORZITTER: Ik ga ervan uit dat de amendementen 8b, 8c, 8d en 8^e van tafel zijn. Aan de orde is amendement 9 van de afdeling Veendam. Ik stel vast dat ook dat amendement van tafel is.

Amendement 10 van de afdeling Den Haag is door de commissie overgenomen.

Mevrouw MAAS (Afdeling Den Haag): Een klein puntje, mijnheer de voorzitter. Ik begrijp dat de commissie dit amendement wil overnemen en zeg daarvoor dank, maar vind het ook belangrijk de energie-afhankelijkheid te noemen. Is het mogelijk dat punt toe te voegen?

De VOORZITTER: Ik zou zeggen "tel uw zegeningen".

Mevrouw MAAS (Afdeling Den Haag): Ik denk namelijk dat dit in de komende vijf jaar een belangrijk issue wordt.

De VOORZITTER: Dat kan zijn, maar dit staat niet in het amendement. Aan de orde amendement 11a van de afdeling Den Haag. De commissie heeft aangegeven de strekking van dit amendement te willen overnemen. Kan iedereen daarmee leven?

De heer OSTERHOLT (Partijcommissie Verkeer en Waterstaat): Mijnheer de voorzitter. Ik wil erop wijzen dat dit amendement niet is ingediend door de afdeling Den Haag, doch door de partijcommissie Verkeer en Waterstaat.

Met amendement 11a kunnen wij leven, maar niet met amendement 11b, dat een andere strekking heeft. Dat amendement gaat niet over verkeer en vervoer, doch over watermanagement.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat de vergadering zich erin kan vinden dat amendement 11a door de commissie is overgenomen. Aan de orde is amendement 11b.

De heer OSTERHOLT (Partijcommissie Verkeer en Waterstaat): Mijnheer de voorzitter. De toelichting van de commissie vinden wij summier. Wij kunnen ons niet voorstellen dat het feit dat dit amendement te inhoudelijk is een bezwaar zou kunnen zijn en stellen de commissie voor in ieder geval de eerste zin van ons amendement over te nemen.

De heer GROEN: Mijnheer de voorzitter. Naar aanleiding van amendement 11b hebben wij gezegd voor wat betreft de Public Service Obligation terughoudend te willen zijn.

De heer OSTERHOLT (Partijcommissie Verkeer en Vervoer): U hebt het nu over amendement 11c. Ik heb een opmerking gemaakt over amendement 11b.

De heer GROEN: Mijn excuses. Amendement 11b gaat over watermanagement. Wij hebben ons op het standpunt gesteld dat het programma kort moet zijn en wij daarin niet te diep op vele zaken moeten ingaan. Wij zijn van mening dat wij met de voorgestelde omschrijving een heel eind kunnen komen.

De heer OSTERHOLT (Partijcommissie Verkeer en Vervoer): Ik heb gevraagd of de eerste zin van amendement 11b wel door de commissie kan worden overgenomen.

De heer GROEN: Nee, de commissie heeft besloten dit amendement niet over te nemen.

De VOORZITTER: Handhaaft de heer Osterholt amendement 11b?

De heer OSTERHOLT: Zeker, mijnheer de voorzitter.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben het over het Europees Programma en de eerste zin waarop de heer Osterholt doelt gaat over watermanagement en bouwen met de natuur. Niemand in Europa weet wat daarmee wordt bedoeld. Met de tweede zin, die wel over Europa gaat, ben ik het volstrekt eens. Ik zou graag willen dat de heer Osterholt die zin handhaaft.

De VOORZITTER: Gezien de tijd stel ik voor dat wij stemmen over de amendementen die voorliggen en niet over delen daarvan.

Amendement 11b wordt in stemming gebracht en wordt verworpen.

De heer KORTHALS ALTES komt ter vergadering.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 11c.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. De Public Service Obligation is een Europese regel geworden, waardoor onder andere op het gebied van het openbaar vervoer marktwerking is ingevoerd. De toelichting van de commissie vinden wij niet adequaat, maar wij zijn tot de conclusie gekomen dat wij dit amendement beter hadden moeten formuleren. Wij trekken het amendement daarom in.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 12a van de afdeling Rijnwoude. Ik stel vast dat dit amendement is ingetrokken.

Aan de orde is amendement 12b van de afdeling Veendam. Ook dat amendement is ingetrokken.

Aan de orde is amendement 13a van de afdeling Den Haag. De commissie heeft de strekking van dit amendement overgenomen.

Aan de orde is amendement 13b van de afdeling De Bilt. Ik stel vast dat dat amendement is ingetrokken en dat ook geldt voor de amendementen 13c, d en e.

Aan de orde is amendement 14a van de afdeling Den Haag.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Laten wij duidelijk zijn: partijcommissies hebben evenals afdelingen het recht amendementen in te dienen. In deze tekst wordt over "al te activistisch" gesproken. Dat is natuurlijk waar, maar ik vind dit een negatieve tekst. Ik begrijp wel dat de heer Bolkestein, nu hij daarvan zelf niet langer deel uitmaakt, van mening is dat de Europese Commissie te activistisch is geworden. Wij handhaven ons amendement.

De heer BOLKESTEIN: Dat was in mijn tijd ook het geval!

Mevrouw KLOOSTERMAN: Mijnheer de voorzitter. Het standpunt van de commissie lijkt mij helder. Wij zijn van mening dat de Europese Commissie niet al te activistisch moet zijn en lidstaten die vinden dat Commissarissen onderwerpen op de agenda moeten zetten en daarover beleid moeten formuleren daarvoor zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen. De verantwoordelijkheid daarvoor behoort bij de lidstaten en de commissie is erg blij met de oranje kaart van Han ten Broeke.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Nu krijg ik de behoefte hierover het woord te voeren, mijnheer de voorzitter. Dit kan echt niet. Het initiatief ligt bij de Europese Commissie. Dat is vastgelegd in de Europese wetgeving waaraan wij ons hebben te houden. U kunt niet zeggen dat de lidstaten het initiatief moeten nemen. Dat is de zaak op zijn kop zetten. Ik ben ernstig verontrust over de toelichting.

De VOORZITTER: Het gaat natuurlijk om de tekst die op papier staat. Wil mevrouw Kloosterman in tweede termijn reageren?

Mevrouw KLOOSTERMAN: Mijnheer de voorzitter. Ik reageer op de toelichting op de amendering. Die toelichting gaat over lidstaten die zelf geen verantwoordelijkheid willen nemen.

De VOORZITTER: Is er behoefte aan stemming over dit amendement? Dat is niet het geval. Aan de orde is amendement 14b van de afdeling Brussel.

De heer (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Je kunt inderdaad zeggen dat de Commissie het initiatief neemt, maar in het Europees Parlement komen alle voorstellen aan de orde en daarin zitten ook lieden die zich niet altijd weten in te houden en vaak met gedetailleerde wijzigingsvoorstellen komen. Omdat wij dat willen ontraden, hebben wij dit amendement geformuleerd.

Mevrouw KLOOSTERMAN: Mijnheer de voorzitter. Aan hetgeen ik hierover heb gezegd heb ik weinig toe te voegen. Volgens mij is het standpunt van de commissie helder. Wij hebben expliciet voor de Europese Commissie gekozen, omdat die commissie het recht van initiatief heeft. Wij kunnen hierover nog lang discussiëren, maar ik moet vaststellen dat wij hierover van mening verschillen.

De heer ... (Afdeling Brussel): Er is veel pseudowetgeving van andere Europese instellingen en agentschappen. Denkt u aan het Europese Agentschap voor Chemicaliën. Voor andere agentschappen geldt in wezen hetzelfde. Die agentschappen kunnen zeer activistisch zijn zonder dat er enige vorm van democratische controle is.

De VOORZITTER: Handhaaft u uw amendement?

De heer ... (Afdeling Brussel): Ja, mijnheer de voorzitter.

Amendement 14b wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 15 van de afdeling Brussel. Ik stel vast dat dat amendement van tafel is. Dat geldt ook voor amendement 16 van de afdeling Den Haag en amendement 17a van de afdeling Utrecht, amendement 17b van de afdeling Maastricht en amendement 18 van de afdeling Rijnwoude.

Aan de orde is amendement 19a van de afdeling Brussel

De heer (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Wij begrijpen niet waarom de commissie dit amendement ontraadt. Wellicht kan de commissie tekst en uitleg geven. De toelichting is erg summier.

Mevrouw KLOOSTERMAN: Mijnheer de voorzitter. In de tekst is duidelijk gesteld dat goldplating voor wat de commissie betreft niet aan de orde mag zijn. Waar over extra wetgeving bovenop de Europese wetgeving, onder het mom van Brussel, wordt gesproken begrijpen insiders wel wat wordt bedoeld, maar een verkiezingsprogramma moet voor iedereen duidelijk zijn, ook voor mensen die niet elke dag met politiek bezig zijn. Het programma moet kort, helder en duidelijk zijn en wij zijn van mening dat de woorden "onder het mom van Brussel" niet in het verkiezingsprogramma thuishoren.

De heer (Afdeling Brussel): Kunt u geen andere formulering bedenken?

De VOORZITTER: Ik wil u vragen of dit een tekstueel punt is dan wel punt dat de essentie van dit thema raakt. In mijn beleving is dit een tekstueel punt.

De heer ... (Afdeling Brussel): In onze toelichting kunt u lezen dat wij er bezwaar tegen maken dat steeds naar Brussel wordt verwezen in de zin van "het is de schuld van Brussel". Onzes inziens is dat niet de juiste manier van formuleren.

De VOORZITTER: Wilt u het amendement handhaven of zegt u "wij bedoelen hetzelfde".

De heer ... (Afdeling Brussel): Ik denk dat wij hetzelfde bedoelen.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Dan is amendement 19a van tafel.
Aan de orde is amendement 19b van de afdeling Leiden.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Uiteraard moet er niet meer wetgeving komen, maar de toepassing van de wetgeving en het controlemechanisme zijn ook een probleem. Nederland heeft de neiging controles veel zwaarder uit te voeren dan andere landen, waardoor bijvoorbeeld de horeca op ongelegen tijdstippen met controles wordt geconfronteerd. Ik ben van mening dat de extra wetgeving voor het MKB een groot probleem is en wil graag dat de VVD op dat punt een signaal afgeeft: geen extra wetgeving en ook geen ongelukkige controles, meer dan in andere landen.

Mevrouw KLOOSTERMAN: Mijnheer de voorzitter. Wij zijn het niet met de heer Bakker eens, maar het gaat om de vraag hoe je dat in een verkiezingsprogramma opschrijft. Wij hebben ervoor gekozen dat op deze manier te doen. Naar onze mening is deze formulering

helder en ondubbelzinnig. Toevoeging van het woord “gebruikelijke” maakt dat deze formulering op meerdere manieren kan worden uitgelegd en niet iedereen zal begrijpen wat wordt bedoeld. Om die reden nemen wij het amendement niet over.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat helder is wat wij beoelene. Nederland loopt voorop voor wat betreft allerlei controlemechanismen en administratieve verplichtingen en dat willen wij tegengaan.

De VOORZITTER: Wilt u uw amendement handhaven?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Ja, mijnheer de voorzitter.

Amendement 19b wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Amendement 20 van de afdeling Veendam is ingetrokken.

Amendement 21 is door de commissie overgenomen.

Amendement 22 van de afdeling Veendam is ingetrokken en amendement 23 van de afdeling Den Haag is overgenomen.

Amendement 24a van de afdeling Deventer is overgenomen en dat geldt ook voor amendement 24b van de afdeling Lelystad. Kan amendement 24c van de partijcommissie Europese Zaken van tafel?

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Om te beginnen: “patent” is geen juist Nederlands woord. Dat moet “octrooi” zijn.

Ten tweede: de zin die nu in het programma staat is volstrekt niet in evenwicht met de overige punten. Wij weten ook wel dat er al een Europees onderzoeksbeleid is, maar dat wil niet zeggen dat dit beleid niet beter kan worden.

De heer SLUIMERS: Mijnheer de voorzitter. Volgens mij hebben wij met een eerder aangenomen amendement het woord “patent” al in het woord “octrooi” veranderd. In die zin is de heer Wijsenbeek op zijn wenken bediend.

Dat een Europees onderzoeksbeleid bestaat is bekend. Wij hebben dit punt op het octrooi willen toespitsen. Wij kunnen alles wel verbeteren, maar wij willen ons hierop concentreren omdat wij denken dat dit een belangrijke zaak is die in Europa goed moet worden geregeld.

De VOORZITTER: Wordt het amendement gehandhaafd? Dat is niet het geval.

Amendement 25 van de afdeling Den Haag is van tafel. Aan de orde is amendement 26 van de afdeling Den Haag.

De heer BRUIJN (Partijcommissie Onderwijs en Jongerenbeleid): Mijnheer de voorzitter. Amendement 26 is ingediend door de partijcommissie Onderwijs en Jongerenbeleid. De partijcommissie denkt dat de internationalisering van de samenleving het nodig maakt ook het onderwijs te internationaliseren. De partijcommissie denkt dat dit onvoldoende gebeurt. Dit amendement gaat over de mobiliteit van studenten. Wij vinden het kwalijk dat vele studenten in het hoger onderwijs niet in het buitenland komen voordat zij zijn afgestudeerd en zijn van mening dat dit sociaal, cultureel en economisch schade oplevert. Wij denken dat studenten eerder de gelegenheid moeten krijgen naar het buitenland te gaan. Ons is niet duidelijk wat met “vrijheid van kennis” wordt bedoeld. Zeg gewoon wat je vindt: studenten moeten meer naar het buitenland, omdat de wereld internationaliseert.

De heer SLUIMERS: Volgens mij zijn wij het eens, mijnheer de voorzitter. De commissie heeft geprobeerd hetgeen de heer Bruijn zojuist naar voren heeft gebracht op een kernachtige manier neer te zetten. Met de vijfde vrijheid, de vrijheid van kennis, bedoelen wij exact hetzelfde als de indiener van het amendement. Wij hebben dit alleen iets wervender geformuleerd.

De VOORZITTER: Wil de indiener het amendement in de lucht houden?

De heer BRUIJN (Partijcommissie Onderwijs en Jongerenbeleid): Mijnheer de voorzitter. Kan de heer Sluimers uitleggen wat hij met "vrijheid van kennis" bedoelt? Er is nu geen onvrijheid van kennis. Studenten zijn geen kennisdragers, maar kennisnemers. Kennis wordt niet verspreid door studenten naar het buitenland te sturen. Wat de heer Sluimers zegt ondersteunt mijn amendement.

Amendement 26 wordt in stemming gebracht en aangenomen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 27 van de partijcommissie Wetenschap en Innovatie.

De heer BAKKER (Partijcommissie Wetenschap en Innovatie): Mijnheer de voorzitter. Dit amendement is vrij lang en de tekst in het concept-verkiezingsprogramma is erg kort. Ik stel een wijziging op het amendement voor. Achter de originele tekst zou ik na het woord "benutten" willen toevoegen "en innovatie ruim baan te geven".

De heer SLUIMERS: Ik heb er geen bezwaar tegen dat deze zin aan de tekst wordt toegevoegd, mijnheer de voorzitter. Dat lijkt mij prima.

Mevrouw (Afdeling): ... onverstaanbaar

De VOORZITTER: Wij zoeken op wat dat betekent. Wij gaan dat volledig schrijven. Ik stel vast dat het geamendeerde amendement door de commissie is overgenomen.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. R&D staat voor Research en Development. Ik stel voor dat u dat in het Nederlands opschrijft: onderzoek en ontwikkeling.

De VOORZITTER: Ik begrijp dat die tekst is vervallen, omdat het amendement is geamendeerd. Het wordt toch nog een chaos!

Amendement 28 van de partijcommissie Onderwijs is ingetrokken.

Amendement 29 van de afdeling Brussel is overgenomen. Aan het begin van deze vergadering hebben wij afgesproken dat de ingediende motie bij de behandeling van amendement 29 zou worden betrokken. Het feit dat het amendement is overgenomen houdt in dat ook de motie is overgenomen.

Amendement 30 van de afdeling Leiden is ingetrokken en dat geldt ook voor de amendementen 31a, b en c.

Aan de orde is amendement 31d.

De heer LABBERTON (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Wij zijn het niet eens met de toelichting van de commissie. Wij stemmen vandaag ook over Turkije terwijl dat onderwerp niet voor 2014 aan de orde zal komen. Gezien de instabiliteit op de Balkan lijkt het ons beter

als de resterende landen zo veel mogelijk gelijktijdig toetreden. Wij willen geen onderscheid maken tussen bijvoorbeeld Kroatië en Servië en pleiten daarom voor dit amendement.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Die redenering ligt ook aan amendement 31c ten grondslag. Stukje voor beetje moeten wij niet doen. Daarom: tot 2014 geen van allen.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. Gelet op het feit dat kort geleden veel nieuwe staten zijn toegelaten, is de commissie van mening dat wij voor wat betreft de verdere uitbreiding restrictief en terughoudend moeten zijn. Momenteel worden onderhandelingen gevoerd met twee staten – Kroatië en Turkije – en wij hebben aangegeven dat van deze twee staten tot 2014 alleen, eventueel, Kroatië als lid zal kunnen worden toegelaten. Wij zijn niet voor het openen van onderhandelingen over de toetreding van nog meer staten. Nogmaals: wij willen terughoudend zijn. Laten wij eerst doorgaan met de staten die nu lid zijn.

De heer LABBERTON (Afdeling Brussel): Ik wil graag nog een punt naar voren brengen, mijnheer de voorzitter. Gelukkig zijn er, bijvoorbeeld in Servië, politieke veranderingen die aangeven dat het daar de goede kant op gaat. Er is daar nu een Europees gezinde regering, die wij moeten ondersteunen. Het gevaar bestaat dat bij de volgende verkiezingen weer anti-Europese krachten aan de macht komen en Servië richting Rusland afdrijft. Dat willen wij niet. (applaus)

De heer VAN BAALEN: Mijnheer de voorzitter. Het lidmaatschap van de Europese Unie is niet een speeltje dat je weg geeft omdat iemand zich aardig gedraagt. Wij moeten per land beoordelen of een land in staat is toe te treden of niet. De VVD heeft altijd gezegd dat elk land apart moet worden beoordeeld. Daarom geef ik de voorkeur aan de oorspronkelijke tekst van de commissie. (applaus)

Amendement 31d wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 32 van de afdeling Leiden.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben een aantal extra voorwaarden aangegeven en de reactie van de commissie luidt “zo gebeurt het al”. Ik denk dat de reactie zou moeten luiden dat het zo zou moeten gebeuren. In de perceptie van de meeste mensen gebeurt het niet zo, worden sluipenderwijs allerlei processen gecreëerd en is geen weg terug mogelijk. Ik denk dat het belangrijk is dat de VVD naar de kiezers toe duidelijk maakt aan welke voorwaarden moet worden voldaan en aangeeft dat de trein stopgezet moet worden als het zo uitkomt.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. Als het proces afgerond is en de toetreding van een lidstaat aan de orde komt, moet inderdaad worden gezien of dat land aan alle eisen voldoet. Dat is ook in de tekst opgenomen. Ik heb ik niets toe te voegen aan wat wij hierover eerder hebben gezegd.

De VOORZITTER: Volgens mij bent u het niet oneens. Handhaaft u het amendement?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Ja, mijnheer de voorzitter. Ik handhaaf het amendement, omdat ik vind dat duidelijkheid naar de kiezers toe belangrijk is.

Amendement 32 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Wij komen nu aan het cluster over Turkije.

Amendement 33a is van tafel. Aan de orde is amendement 33b van de afdeling Rijnwoude.

De heer KETEL (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Ik vind de formulering van het programmapunt Turkije vlees noch vis. Wat daarover nu wordt vermeld zou ook in het CDA-programma kunnen staan. Mijns inziens moeten wij een duidelijke uitspraak doen en ik ben van oordeel dat Turkije, dat grotendeels een niet Europees land is, niet tot de Europese Unie moet behoren. Wij moeten bij Turkije geen verwachtingen wekken die wij niet kunnen waarmaken en niet ingaan op de chantage van Turkije "als wij niet bij Europa mogen, gaan wij naar de ayatholla's".

Mevrouw WOLTHUIS (Kamercentrale Rotterdam): Mijnheer de voorzitter. Ik zou willen vragen of de lijsttrekker voor de Europese verkiezingen zijn standpunt naar voren wil brengen voordat wij dit cluster van amendementen gaan behandelen.

De VOORZITTER: Heeft de lijsttrekker daaraan op dit moment behoefte?

De heer VAN BAALEN: Dames en heren. De VVD moet een geloofwaardige partij zijn. Om een aantal redenen is ooit gezegd dat Turkije mag proberen aan de criteria te voldoen. Ik denk dat de kans klein is dat Turkije daarin zal slagen. De commissie-Bolkestein heeft gezegd niet te verwachten dat Turkije in de komende tien jaar zal kunnen toetreden. Ik wil erop wijzen dat er een noodrem is: het vrije verkeer van werknemers. Wij zijn heel streng. Tekstexegese en grote woorden, waar liberalen ervoor zijn dat een land de mogelijkheid krijgt zich te bewijzen, zou ik u niet willen aanbevelen. Ik wil Turkije de kans geven, maar heel streng zijn en strenger dan Bolkestein kun je niet zijn. Om die reden pleit ik ervoor de oorspronkelijke tekst te handhaven.

De VOORZITTER: Dank aan lijsttrekker Van Baalen, die met deze tekst op stap moet.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. De commissie is van mening dat zorgvuldig moet worden omgegaan met het feit dat al sinds 2005 met Turkije wordt onderhandeld en Turkije kandidaat-lidstaat is. Ik sluit mij aan bij de woorden van de heer Van Baalen. Wij zullen inderdaad streng zijn. Als het gehele traject doorlopen is – het is nog lang niet zo ver -, zal worden beoordeeld of Turkije aan de criteria voldoet. De vorige week is Commissaris Olli Rehn met een voortgangsrapportage gekomen. In economisch opzicht gaat het in Turkije de goede kant op, maar in heel veel andere opzichten gaat het niet goed met Turkije. De ontwikkelingen worden goed gemonitord.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Wij praten voortdurend in termen van "er moet nog veel gebeuren". Het lijkt een beetje op de situatie waarin je iemand uitnodigt voor een diner en zegt "Ik bepaal het menu, want jij bestelt altijd veel te dure spullen". Je kunt beter – met respect voor elkaar – ieder in je eigen huis eten. Dat is wat wij voorstellen: ieder in zijn eigen huis.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. De voorliggende formulering betekent dat sprake zal zijn van een half-lidmaatschap. Turkije mag lid worden als aan alle voorwaarden wordt voldaan, maar de Turken mogen niet vrij reizen. Je bent lid of je bent niet lid. Het aan de orde zijnde amendement houdt in dat Turkije geen lid wordt.

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Het gaat om de vraag op welke wijze de VVD zich op dit punt profileert. Ik ben blij met de woorden van de heer Van Baalen en wil erop wijzen dat een partijraad zich al twee of drie keer wisselend over dit onderwerp heeft uitgesproken en de standpunten over dit onderwerp in Nederland zeer verdeeld zijn. Ik hoop en vertrouw erop dat de heer Van Baalen zeer strikt en streng zal blijven en zijn verkiezingscampagne met strenge uitspraken doorspekt zal zijn. Ik ben tevreden met zijn uitleg.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. De VVD wil het vertrouwen van de kiezers terugwinnen en ik denk dat het de VVD siert als zij vertrouwen in haar eigen stellingname uitstraalt. Onze partij heeft een aantal malen over deze zaak gediscussieerd en de slotsom van die discussies was, dat Turkije moet kunnen toetreden als aan de daarvoor geldende eisen wordt voldaan. Die eisen moeten strikt worden gehandhaafd, daarover is geen discussie. Deze amendementen introduceren een element waarvan ik denk "die kant moeten wij als liberale partij niet opgaan".

Amendement 33b wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat het amendement is verworpen en feliciteer u met dit heldere en strenge punt in dit verkiezingsprogramma.
De amendementen 33c en d zijn van tafel.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. Ik begrijp alle aanvullende overwegingen die de commissie aan dit onderwerp heeft willen wijden, maar vraag mij in gemoede af of dat onderwerpen zijn waarover wij in de komende vijf jaar aan de hand van het door de commissie zelf een aantal malen gehanteerde criterium te spreken zullen komen. Ik denk het niet. Als wij zeggen dat in de komende vijf jaar uitbreiding van de Europese Unie met Turkije ...

De VOORZITTER: Ik moet u onderbreken. Wij hebben zojuist amendement 33b verworpen, wat betekent dat de tekst ongewijzigd blijft. Ik vraag u het woord te voeren over amendement 33e.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Daarmee ben ik bezig, mijnheer de voorzitter. Ik ga verder met mijn betoog.
Wij moeten geen argumenten aanvoeren die in feite nog niet aan de orde zijn en ons beperken tot de kern van wat wij zelf geloven, namelijk de keiharde eisen die de VVD een en andermaal heeft geformuleerd. Als wij daarin geloven, moeten wij ons daartoe beperken. Dan zijn wij geloofwaardig.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. Volgens de commissie is hetgeen gesteld wordt wel aan de orde, omdat de onderhandelingen met Turkije in 2005 geopend zijn. Dit is de actuele situatie.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. Actueel is de discussie die wij met Turkije voeren, die gaat over de vraag of Turkije aan de criteria voldoet. Het antwoord op die vraag luidt "neen" en daarom is toelating niet aan de orde. Wij moeten niet over andere dingen gaan praten, omdat wij daardoor de suggestie weken dat toetreding van Turkije via

een omweg wel aan de orde zou kunnen zijn. Op die manier verprutsen wij het vertrouwen dat wij willen wekken.

De heer VAN BAALEN: Soms moet je ook kijken welke rol de Tweede Kamer in de besluitvorming heeft gespeeld. Frans Timmermans, toen nog verstandig Kamerlid, en ondergetekende hebben gezegd dat vrij verkeer van werknemers geen automatisme is. Nederland behoudt zijn veto en dat veto wordt niet opgeheven als dat nadelig is voor Turkije, voor Nederland en voor de Europese Unie.

Ik stel voor dat wij ons aan de strenge formulering van Bolkestein houden en niet op details gaan klussen.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Het spijt mij, maar ik kan de redenering van de heer Zwart veel beter volgen dan de redenering van de heer Van Baalen. In zijn amendement wordt de tamelijk lange uitleg van de commissie-Bolkestein vervangen door een kort zinnetje met als strekking "houd je aan de regels". Het amendement houdt niet in dat aan de formulering wordt geklust, daarin wordt alleen gezegd dat wij aan de strenge regels willen vasthouden.

De VOORZITTER: Wil de indiener het amendement in stemming zien gebracht? Dat is het geval.

Amendement 33 e wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat de voorzitter van de stemcommissie het woord verlangt.

De heer: Mijnheer de voorzitter. Wij stellen voor tot herstemming over te gaan, omdat niet helder is of iedereen een stem heeft kunnen uitbrengen. Er is al de hele ochtend een probleem met de kastjes en nu de uitslag zo nipt is, zijn wij van mening dat het goed is tot herstemming over te gaan.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik wil de laatste zijn die welk dan lid dan ook zijn stemrecht wil ontnemen. Mijn kastje doet het ook af en toe niet. Wij moeten ervoor zorgen dat de besluitvorming in deze vergadering helder is en dat kan alleen als wij de procedure strak houden.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Op het moment waarop u zegt dat de stemming gesloten is, kan iedereen roepen dat zijn of haar kastje het niet deed en dat heeft niemand gedaan of u hebt niet goed geluisterd. Iedereen heeft de kans bezwaar te maken. Als dat niet gebeurt, is de stemming geldig.

De VOORZITTER: Iedereen uit zich op zijn manier. De stemcommissie is van oordeel dat ik iets over het hoofd heb gezien en ik ben van mening dat wij de stemcommissie moeten volgen.

Amendement 33 e wordt opnieuw in stemming gebracht en aanvaard.

De VOORZITTER: Het woord is aan de heer Bolkestein, die een opmerking van orde wil maken.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. Ik vraag mij af of het aannemen van amendement 33 e betekent dat de originele tekst volledig vervalt. Ik wil dat ten sterkste afraden, omdat het vrije verkeer van personen daardoor buiten het verkiezingsprogramma zal vallen. Door de Raad van Europese Ministers is een kader voor onderhandelingen met Turkije vastgesteld, waarin staat dat in geval van toetreding van Turkije niet noodzakelijk sprake zal zijn van vrij verkeer van personen. Dat kader voor onderhandelingen is overgenomen door de Nederlandse regering en de commissie heeft alleen de woorden "niet noodzakelijk" door het woord "geen" vervangen. Als de vergadering de originele tekst verworpt, zal het vrije verkeer van personen wel degelijk een onderdeel van de toetreding van Turkije zijn. Daarom wil ik deze amendering ten stelligste afraden.

De VOORZITTER: Het signaal van de heer Bolkestein is helder. Wij gaan even improviseren. Ik kijk naar de indiener van amendement 33 e. Wil hij de zinnen 1091 en 1092 daadwerkelijk schrappen?

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. De afdeling Enschede heeft goed nagedacht voordat zij dit amendement formuleerde en indiende. Dat is inderdaad de strekking van dit amendement.

Ik zou het vreemd vinden als een amendement wordt aangenomen en daarna weer wordt gewijzigd, maar ik wil wel graag op de opmerking van de heer Bolkestein reageren. Deze amendering houdt in dat niets over het vrije verkeer van personen wordt gezegd, omdat dit onderwerp voor wat ons betreft in de komende vijf jaar niet aan de orde zal zijn. Ik begrijp best dat daarover in achterkamertjes zal worden gesproken en heb veel vertrouwen in de mensen die die gesprekken voor ons zullen voeren en heb ook vertrouwen in onze lijsttrekker. Laten wij niet met een zo gedetailleerde boodschap naar de kiezer gaan. Onze boodschap is simpel: wij houden vast aan de eisen en wat daarna aan de orde komt vertrouwen wij graag aan Hans van Baalen toe.

De heer VAN BAALEN: Wij moeten duidelijk zijn, mijnheer de voorzitter. Wat de heer Bolkestein zojuist gezegd heeft over het onderhandelingskader en het niet noodzakelijke vrije verkeer van personen schieten wij niet af. Wij handhaven het onderhandelingskader en wat de Tweede Kamer daarover gezegd heeft. Als ik het amendement zo mag uitleggen, kan ik mij daarin vinden en ik veronderstel dat de heer Bolkestein zich ook in die uitleg kan vinden.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. Ik heb gezegd het vrije verkeer van personen niet mogelijk te achten gezien de enorme zuigkracht van de reeds in Nederland aanwezige tamelijk omvangrijke aantallen inwoners met een Turkse achtergrond. De heer Van Baalen heeft zojuist gezegd dat eerst aan de criteria van Kopenhagen moet worden voldaan en wij daarna wel zullen zien. Ik raad pertinent af op dit punt minder ver te gaan dan de Nederlandse regering. Ik hecht grote waarde aan de zinnen 1091 en 1092 en vraag de partijraad of die twee zinsneden kunnen worden behouden.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Dit is exact de reden waarom ik het woord wil voeren over de volgende twee amendementen. Wat hier staat kan helemaal niet. In de Europese verdragen is het vrije verkeer van goederen, diensten en mensen gewaarborgd. Dat is een beginsel van de verdragen en wij kunnen niet stellen dat die vrijheden voor één lid van de Europese Unie worden verworpen. Wij kunnen wel tijdens onderhandelingen met elkaar afspreken dat het vrije verkeer van personen gedurende een bepaalde tijd niet mogelijk zal zijn. Wij hebben dat bij een aantal landen gedaan. Voor een aantal landen geldt het vrije verkeer van personen nog niet, maar zij gaan dat recht wel krijgen. Als wij deze zinnen laten

slaan, gaan wij aan de fundamenten van de Unie sleutelen. Over het wel of niet toetreden van Turkije kunnen wij het oneens zijn, maar over de fundamenten van de Unie niet.

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Ik stel vast dat wij nu sleutelen aan het fundament van onze partijdemocratie en daarmee ben ik het niet eens. De uitslag van de stemming is duidelijk en de tekst staat.

De heer Bolkestein heeft daarna wijze woorden gesproken en door de heer Van Baalen zijn nog verstandiger woorden gezegd, waarmee hij het door de heer Bolkestein onder woorden gebrachte probleem in feite heeft opgelost. Het kan niet zo zijn dat een tekst na amendering wederom wordt gewijzigd. Dat is niet goed, zelfs niet als de heer Bolkestein dat voorstelt. Ik ben van mening dat wij aan onze democratische besluitvorming moeten vasthouden. De tekst staat vast en de VVD gaat op pad met de bijdrage van de heer Van Baalen. Ik herinner aan uw opmerking dat wij vandaag geen wetteksten vaststellen.

De VOORZITTER: Ter afsluiting van dit ordedebatje geef ik het woord aan de heer Van Baalen.

De heer VAN BAALEN: Mijnheer de voorzitter. Het is heel eenvoudig. De partij heeft gesproken en de tekst die de partij heeft aangenomen staat. Mijn interpretatie is dat Nederland evenals alle andere EU-landen het vetorecht heeft voor wat betreft het openstellen van het verkeer van werknemers. Dat is wat in de motie Van Baalen-Timmermans is verwoord. Dat is al streng genoeg. Wij volgen het besluit van de partij. Punt uit.

De VOORZITTER: Ik ga ervan uit dat amendement 33f is ingetrokken. Aan de orde is amendement 33g.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. In amendement 33g worden de zinnen waaraan ik grote waarde hecht herhaald. Ik wil u verzoeken dat amendement in stemming te brengen. Vele regeringen van lidstaten van Europa zoeken naar een bijzonder lidmaatschap van Turkije en ik ben van mening dat het helemaal niet vreemd is als de VVD daarover in het licht van die zoektocht een uitspraak doet.

De VOORZITTER: Dat is helder, maar ik moet erop wijzen dat de partijraad zojuist heeft besloten de tekst te schrappen en het afwijzen van dit amendement deze zinnen niet terugbrengt.

De heer (Afdeling ...): Ik verzoek u de tevoren door ons gemaakte afspraken te handhaven, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Bent u het eens met mijn conclusie, dat het in stemming brengen van dit amendement niets uitmaakt?

De heer (Afdeling): Het amendement kan niet meer in stemming worden gebracht, mijnheer de voorzitter. De regel is dat eerst het meest vergaande amendement in stemming wordt gebracht.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat u het met mij eens bent.

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat het van belang is vast te stellen dat de commissie dit amendement heeft ontraden. Ik kijk reuze

op – met respect – van de slalom die nu door de commissie wordt gemaakt. Laten wij ons beperken tot hetgeen wij zojuist hebben afgesproken, dan zijn wij klaar.

De VOORZITTER: Is amendement 33g hiermee van tafel?

De heer JAARSMA (Kamercentrale Friesland): Nee, mijnheer de voorzitter. De originele zinnen komen niet terug, maar de strekking van de tekst kan nog steeds in stemming worden gebracht.

De VOORZITTER: Het aannemen of het afwijzen van dit amendement zal deze zinnen niet terugbrengen. Ik verzoek u niet verder in deze vlek te wrijven, want u maakt de discussie er niet eenvoudiger op. Ik stel vast dat amendement 33g door het aannemen van amendement 33e van tafel is. Dat geldt eveneens voor de amendementen 33h en i. Aan de orde is amendement 34 van de afdeling Deventer. Ook dat amendement is van tafel en dat geldt eveneens voor de amendementen 35a en b en amendement 36a. Aan de orde is amendement 36b van de afdeling Leiden.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Over het cluster betreffende de internationale samenwerking zal waarschijnlijk uitvoerig worden gediscussieerd. In de tekst staat plompverloren de zin “Buitenlandse Zaken en defensiebeleid blijven in nauw overleg met de VS plaats hebben.” Wij zijn van mening dat deze formulering, zonder toelichting, te kort door de bocht is en daarom willen wij die zin schrappen. Wij zeggen niet dat wij nooit met de VS willen samenwerken, maar deze formulering vinden wij te kort door de bocht.

De heer KÖNINGS: Mijnheer de voorzitter. De heer Bakker heeft misschien een punt, maar zijn opmerking dat deze zin uit de lucht komt vallen en geen samenhang heeft met de rest van de tekst bestrijd ik. Over deze tekst is zorgvuldig nagedacht en naar de mening van de commissie is de tekst wel degelijk samenhangend. Het argument dat sprake is van onsaamenhangendheid kan de commissie niet volgen.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik wil een oproep doen aan de indieners van de amendementen 36a en b hun amendementen ten gunste van amendement 36c in te trekken. Amendement 36c is naar mijn mening een voor een ieder aanvaardbaar alternatief.

De VOORZITTER: Ik kijk naar de heer Bakker. Amendement 36c wordt door de commissie overgenomen. Kan de heer Bakker zijn amendement intrekken?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Ja, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Alle hongerige magen zijn u dankbaar!
Door het overnemen van amendement 36c is amendement 36d van tafel en ik stel vast dit ook voor amendement 36e geldt.
Aan de orde is amendement 37 van de afdeling Leiden.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Omdat de EU geen militaire macht is, vinden wij dit een overbodige toevoeging. Wij zijn voorstanders van de volgende formulering: “De EU kan duidelijk invloed uitoefenen in de wereld, via niet-militaire middelen”. Dat is helder. Op die manier krijgen wij geen tweederangsdiscussie over de militaire macht.

De heer KÖNINGS: Mijnheer de voorzitter. Ik heb de indruk dat wij inhoudelijk niet van mening verschillen. Naar de mening van de commissie is de oorspronkelijke tekst helder en wij willen daaraan graag vasthouden.

De VOORZITTER: Wil de indiener het amendement overeind houden?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Ja, mijnheer de voorzitter. Ik heb niet begrepen dat de commissie denkt dat de EU wel een militaire macht is. Zo ver gaat het verschil niet. Omdat ik van mening ben dat de door ons voorgestelde formulering helderder is, wil ik het amendement handhaven.

Amendement 37 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil graag een ordevoorstel doen. Ik hoorde u zojuist tussen neus en lippen door zeggen dat wij allemaal graag willen gaan lunchen. Wij hebben nog een aantal amendementen te behandelen en krijgen ook nog een mooie toespraak van de heer Van Baalen. Het programma dreigt aardig uit te lopen tenzij wij nu ontzettend haast gaan maken. Ik ben van oordeel dat wij de discussie over dit stuk daarmee geen recht doen en wil daarom voorstellen dat de heer Van Baalen nu zijn toespraak houdt, wij vervolgens gaan lunchen en na de lunch verdergaan met de behandeling van de amendementen.

De VOORZITTER: Met respect voor de indiener van dit ordevoorstel stel ik de vergadering voor dit voorstel niet over te nemen. Ik denk dat het van respect voor de heer Van Baalen getuigt als hij zijn betoog op basis van een compleet verkiezingsprogramma kan houden en het goed is dat wij zo dadelijk met een volle maag fris met de behandeling van het beginselprogramma beginnen.

De heer ... (Afdeling ...): Wellicht is het mogelijk de toespraak van de heer Van Baalen tot na de schorsing uit te stellen.

De VOORZITTER: Laten wij voortvarend verdergaan en zo dadelijk bezien hoe wij dat gaan doen.

Aan de orde is amendement 38 van de afdeling Leiden.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. In het stuk staat een overbodige toevoeging over financiële consequenties. Dat kan van alles zijn, dat kan een boete van € 1.000,- zijn dan wel betekenen dat men het geld een maand later krijgt. Ik denk dat wij hierover een heldere uitspraak moeten doen. Waar geld verkeerd wordt besteed, zal het verstrekken van ontwikkelingsgelden worden stopgezet.

De heer KÖNINGS: Mijnheer de voorzitter. Ik kan deze opmerking wel plaatsen - zeker in het licht van hetgeen de heer Boekestijn deze week op zijn weblog heeft geschreven over "het stoere verhaal" om een miljard te gaan korten -, maar wij moeten de consequenties van het aannemen van dit amendement onder ogen zien. In veel ontwikkelingslanden kunnen de gelden niet altijd rechtmatig worden besteed omdat zij geen loepzuiver bestuur hebben. Wij geven er de voorkeur aan over financiële consequenties in het algemeen te spreken en willen hieraan niet gelijk de moker van stopzetting van de financiële steun toevoegen, omdat dat het einde van de ontwikkelingssamenwerking zal betekenen.

De heer BOEKESTIJN: Mijnheer de voorzitter. Ik ondersteun het amendement van de afdeling Leiden, omdat ik van mening ben dat wij op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking veel strenger moeten zijn. Als wij ervan uitgaan dat het niet realistisch is rechtmatigheid te verwachten, houdt natuurlijk alles op. Dan is de helderheid compleet weg. Zodra sprake is van malversaties of wat dan ook, moeten wij de financiële steun stopzetten. Ik vind dit een heel goed amendement. (applaus)

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. De heer Könings sprak over “een stoer verhaal”. Het gaat ons er niet om stoer te doen. Het gaat om grote sommen geld en als gelden niet goed worden besteed, moet de betaling daarvan stopgezet worden.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. Ik kan mij voorstellen dat er situaties zijn waarin wij die stap zetten en daar ben ik ook voor, maar vraag mij af hoe je bijvoorbeeld in Somalië rechtmatig geld kunt besteden. Trekken wij onze hulp terug als het in een land een puinhoop is geworden? Doen wij dan niets meer, zodat wij schone handen houden? Dat kan niet de bedoeling zijn.

Wellicht kunnen de indieners van de motie en de leden van de commissie zich vinden in het voorstel aan deze zin het woord “zoals” toe te voegen. Laten wij hiervan geen wet maken, want dit is praktisch niet vol te houden.

De heer KORTHALS ALTES: Mijnheer de voorzitter. In de afgelopen weken is duidelijk geworden dat een groot aantal van de uitgaven van de Europese Unie zelf niet rechtmatig kan worden verklaard, maar dat houdt niet in dat malversaties zijn gepleegd. Zo is het ook met ontwikkelingssamenwerking. Het feit dat niet kan worden aangetoond dat gelden rechtmatig zijn besteed houdt niet per definitie in dat malversaties zijn gepleegd. De redenering van de heer Boekestijn is mijns inziens onzorgvuldig en onvoldoende om dit amendement te steunen. (applaus)

Mevrouw VAN DER STOEL (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Ik kan mij aansluiten bij de voorgaande sprekers. De commissie maakt maatwerk mogelijk, waardoor per situatie kan worden beoordeeld wat de juiste wijze is om falen aan de kaak te stellen. Ik ontraad het amendement van harte.

De heer BODDÉ (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Los van alle inhoudelijke nuances biedt dit amendement duidelijkheid aan de kiezer en mijns inziens moet duidelijke taal voor ons prioriteit nummer 1 zijn.

Mevrouw (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat dit een topic in ons verkiezingsprogramma is waarover wij goed moeten nadenken alvorens wij gaan stemmen. Diverse malen is op standpunt.nl aan de orde geweest dat de Nederlander niet langer wil dat de ontwikkelingsgelden worden besteed zoals ze nu besteed worden. Bij Pauw en Witteman is dit ook meerdere malen aan de orde gesteld. Ik raad u aan de heer Boekestijn te volgen en goed te luisteren naar wat het volk wil. Dat is heel belangrijk.

De heer KÖNING: Mijnheer de voorzitter. Luisteren naar wat het volk wil is inderdaad belangrijk en luisteren naar wat de verkiezingspopulatie wil is ook belangrijk. Wees echter niet onrealistisch! De heer Korthals Altes heeft er zojuist terecht op gewezen dat veel uitgaven van de Europese Unie de rechtmatigheidstoets niet kunnen doorstaan. Dat is algemeen bekend. Waarom zouden wij op het gebied van ontwikkelingssamenwerking veel fundamentele

zijn dan bij onze andere uitgaven? Door dit amendement aan te nemen werken wij onszelf in de nesten.

Mevrouw ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Als het woord "rechtmatig" het probleem is, kan wellicht worden overwogen dat woord in "goed" te veranderen.

De VOORZITTER: Dat amendement ligt niet voor.

Mevrouw ... (Afdeling ...): Het gaat erom dat wij goede besluiten nemen. "Rechtmatig" kan echt niet, maar "goed" zou wel kunnen.

De VOORZITTER: Voor dat amendement had u de handen wellicht op elkaar gekregen, maar wij kunnen vandaag alleen stemmen over de amendementen die voorliggen. Ik neem aan dat de indiener het amendement in stemming wil zien gebracht? Dat is het geval.

Amendement 38 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil u erop wijzen dat ik met één pas twee maal heb kunnen stemmen.

De SECRETARIS: Dat lijkt misschien zo, maar uw chip is persoonlijk geregistreerd en uw stem is maar één keer geteld.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. U kunt daaraan niets doen, maar ik wil u erop wijzen dat ik met twee pasjes twee keer heb gestemd.

De VOORZITTER: Ik kijk naar de stemcommissie ...

De VOORZITTER VAN DE STEMCOMMISSIE: Door het registratiesysteem kan niet twee maal worden gestemd. U kunt uw pas wel twee maal in het stemkastje doen en het lijkt er dan op dat u gestemd hebt. Als u naar de getallen kijkt, kunt u zien dat het juiste aantal stemmen is uitgebracht.

De heer (Afdeling ...): Is de stemcommissie van oordeel dat een herstemming moet plaatsvinden?

De VOORZITTER VAN DE STEMCOMMISSIE: Ik stel voor even met de techniek te overleggen, mijnheer de voorzitter.

Het verschil met het aantal stemmen dat bij vorige stemmingen is uitgebracht is klein en ik wijs erop dat een aantal mensen niet aan de stemming heeft deelgenomen. De stemming is inderdaad twee maal geopend en gesloten, maar dat heeft geen invloed gehad op de uitslag van de stemming. De uitslag van de stemming is geldig.

De VOORZITTER: Wij gaan door met de behandeling van de amendementen. Aan de orde is amendement 39 van de afdeling Leiden.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben dit amendement ingediend met als doel de verspreiding van criminaliteit via het internet op te nemen. In de huidige tekst is daarover niets opgenomen, die tekst gaat over fysieke grenswachten die fysieke

producten en mensen tegenhouden. Voor de helderheid van het programma lijkt het mij zeer nuttig de bestrijding van criminaliteit via het internet toe te voegen.

De heer SLUIMERS: Mijnheer de voorzitter. Wij hebben in zin 1105 een brede samenvatting van allerlei typen criminaliteit opgenomen en in zin 1106 hebben wij die opsomming in de woorden "criminele activiteiten" samengevat. Uiteraard kunnen wij daaraan allerlei zaken toevoegen, maar dat lijkt ons dubbelop.

De VOORZITTER: Wil de heer Bakker zijn amendement handhaven?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Ik handhaaf het amendement, mijnheer de voorzitter. Het extra geld dat wordt vrijgemaakt is alleen bestemd voor de fysieke grenswachten, maar er moet ook extra geld worden vrijgemaakt voor de bestrijding van criminaliteit via het internet. Daar ligt een onontgonnen terrein. Wij handhaven ons amendement, omdat wij willen voorkomen dat voor wat betreft de bestrijding van criminaliteit sprake is van een gat.

Amendement 39 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Amendement 40a wordt door de commissie overgenomen.
Aan de orde is amendement 40b.

De heer MOJET (Partijcommissie Europese Zaken): Mijnheer de voorzitter. Amendement 40b heeft betrekking op iets anders dan amendement 40a, dat door de commissie is overgenomen. Amendement 40b leidt ertoe dat de databank tot criminelen wordt beperkt. Wij willen ervoor waken dat iedere burger als een verdachte wordt aangemerkt. Dat is niet liberaal. Met inbreuken op grondrechten moet zorgvuldig worden omgegaan. Overigens: het is niet aan de lidstaten hierover regels op te stellen, dat gebeurt nu al op Europees niveau.

De heer SLUIMERS: Mijnheer de voorzitter. In de tekst staat dat de bestaande DNA-banken aan elkaar moeten worden gekoppeld om de criminaliteit effectief te kunnen bestrijden. In dit verkiezingsprogramma gaan wij niet in op de discussie over de vraag wie in de landelijke DNA-banken en Europese DNA-banken zouden moeten komen. Ons voorstel is als eerste stap de DNA-banken aan elkaar te koppelen.

De heer MOJET (Partijcommissie Europese Zaken): Mijnheer de voorzitter. Die koppeling zal Europees moeten worden geregeld en daarvoor zullen op Europees niveau regels moeten worden vastgesteld. Het lijkt ons wenselijk de databank tot criminelen te beperken. Niet iedere burger is een verdachte en daarom moet niet iedere burger in die databank terechtkomen.

De VOORZITTER: Wilt u het amendement in stemming zien gebracht? Dat is het geval.

Amendement 40b wordt in stemming gebracht en aanvaard.

De VOORZITTER: Is dit voor de afdeling Leiden reden om amendement 40c in te trekken?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Nee, mijnheer de voorzitter. Het tegendeel is het geval. Nu amendement 40b is aangenomen, wat betekent dat er een gemeenschappelijke databank zal komen, is het belangrijk daaraan eisen te stellen. Mijns inziens is het belang van amendement 40c door het aannemen van 40b toegenomen.

De heer SLUIMERS: Mijnheer de voorzitter. Omdat dit amendement dubbelop is, wil ik het ontraden.

De VOORZITTER: Wil de afdeling Leiden dit amendement handhaven?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Ja, mijnheer de voorzitter. In onze partij is hierover, onder andere bij de bespreking van beginselprogramma's, regelmatig gediscussieerd en ik denk dat het belangrijk is een duidelijk signaal af te geven.

De heer WILMAN (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Een punt van orde. Ik begrijp niet hoe de amendementen 40a en 40b zich tot elkaar verhouden. Amendement 40a is overgenomen en amendement 40b is aangenomen. Ze zijn niet hetzelfde.

De VOORZITTER: Zojuist heb ik doorgekregen dat wij, als zal blijken dat sprake is van strijdigheid tussen aangenomen amendementen en de originele tekst, daarop aan het einde van de vergadering zullen terugkomen. Dat wordt door de secretaris en de penvoerder van de commissie gemonitord. Op dit moment kan ik daarover niets zeggen. Ik stel voor tot stemming over te gaan.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben zojuist over dezelfde regels gestemd. Die regels zijn vastgesteld.

De VOORZITTER: Motiveert dit de afdeling Leiden dit amendement in te trekken?

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Nee, mijnheer de voorzitter. Amendement 40c is ruimer.

De heer VONHOFF: Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat wij moeten proberen deze vergadering beter te laten verlopen dan de vergadering van de gemeenteraad van Swinderen. Met excuus aan de raad van Swinderen!

Het zojuist aangenomen amendement 40b is volkomen duidelijk. Het is terecht dat u de ingediende amendementen in volgorde van belang aan de orde stelt. Door het overnemen van amendement 40a en het aannemen van amendement 40b is amendement 40c overbodig geworden. Ik ben van mening dat dit amendement niet kan worden gehandhaafd.

De VOORZITTER: Het burgemeesterschap van Swinderen is mij nooit aangeboden! Na deze wijze woorden van de heer Vonhoff verzoek ik de afdeling Leiden amendement 40c in te trekken.

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Ik wil niet solliciteren naar het ambt van burgemeester van Swinderen. Ik weet niet eens waar Swinderen ligt! Ik trek het amendement in.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 41a van de afdeling Amsterdam.

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. In het advies van de commissie wordt naar de clustertoelichting na 41b verwezen. Daarin wordt niet op ons amendement ingegaan. Wij zijn het met de commissie eens, maar zijn van mening dat de zinnen die nu in de tekst staan de schijn van tegenstrijdigheid hebben. Om die reden stellen wij de in amendement 41a geformuleerde amendering voor.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik stel vast dat de amendementen 41a, b en c min of meer over hetzelfde onderwerp gaan en stel de vergadering voor amendement 41b over te nemen. Het is duidelijk dat wij inbreuken op de privacy alleen accepteren als zij wettelijk en aantoonbaar noodzakelijk zijn, effectief zijn voor de democratie en dergelijke inbreuken goed moeten worden gecontroleerd.

De heer SLUIMERS: Mijnheer de voorzitter. Wij hebben hierover in de commissie langdurig gesproken. De door de commissie voorgestelde formulering is algemeen. Wij zeggen dat het vanuit een oogpunt van effectieve bescherming van de veiligheid soms noodzakelijk kan zijn privacy-inbreuken toe te staan. Daaraan voegen wij toe dat wij tegen privacy-inbreuken zijn die tot duur betaalde schijnveiligheid leiden. Naar mijn mening zijn die twee zinsneden niet met elkaar in tegenstelling. Wij willen waken voor een overkill aan beperkingen.

De VOORZITTER: Wij lopen vreselijk uit de tijd. Ik wil u allen vragen u zo veel mogelijk te beperken, omdat wij de behandeling van het beginselprogramma, de lunch en de lijsttrekker als wij zo verdergaan geen recht kunnen doen. Ik wil niemand het woord snoeren of afknippen, maar wil alleen nieuwe argumenten horen en doe een beroep op u tekstuele amendementen waar dat mogelijk is in te trekken.

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Inhoudelijk zijn wij het eens met de commissie. Het gaat ons erom dat de tekst duidelijk is. Ik kan mij vinden in het voorstel van de spreker die heeft voorgesteld amendement 41b aan te nemen. Ik trek amendement 41a in en verzoek u amendement 41b in stemming te brengen, mits de partijcommissie dat wil.

De heer TEEVEN (Tweede Kamerfractie): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het met de commissie eens en ontraad beide amendementen. De toelichting van de commissie geeft volstrekt duidelijk aan waar de partij staat. Mijns inziens zal amendement 41b de tekst veel ondoorzichtiger maken en het ons lastig maken op het gebied van de veiligheid politiek te opereren.

De VOORZITTER: Willen de indieners amendement 41b in stemming zien gebracht? Dat is het geval.

Mevrouw ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Er is een verschil tussen ageren tegen schijnveiligheid, wat de commissie terecht doet, en hetgeen de indieners van de amendementen beogen. Zij beogen dat wij als liberalen in deze tijden van terreurbestrijding het beginsel van privacy waar mogelijk overeind houden. Hier wordt gezegd dat de VVD kiest voor bescherming van de privacy, alle mogelijke methoden om de veiligheid te bevorderen wil versterken en terreur wil aanpakken, maar de argumentatie van de commissie klopt niet. Kennelijk is de commissie van oordeel dat de privacy minder belangrijk is.

De heer SLUIMERS: Mijnheer de voorzitter. Ik heb aangegeven dat de commissie dit als een algemeen beginsel ziet. Uiteraard zullen inbreuken op de privacy altijd aantoonbaar noodzakelijk moeten zijn en democratisch moeten worden gecontroleerd. Met alle respect: dat kun je op veel plaatsen in een partijprogramma zetten, maar je wekt daarmee de indruk dat geen sprake behoeft te zijn van aantoonbare noodzakelijkheid en democratische controle op de punten waarbij je dit niet vermeldt.

Amendement 41b wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Ik ga ervan uit dat amendement 41c daarmee van tafel is. Aan de orde is amendement 42 van de afdeling Rijnwoude.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. In dit amendement wordt voorgesteld het woordje “trots” in de woorden “met overtuiging” te wijzigen. Ik trek dit amendement in, maar wil daarbij wel de kanttekening maken dat wij dit amendement zelf niet hebben toegelicht. Ik wil erop wijzen dat “trots” iets is dat anderen uitsluit en de woorden “met overtuiging” inhouden dat je probeert anderen erbij te halen.

De VOORZITTER: Ik begrijp dat u uw amendement met deze waardevolle toelichting intrekt. Amendement 43a van de afdeling Rijnwoude is van tafel.

De strekking van amendement 43b van de afdeling Brussel wordt door de commissie overgenomen.

Amendement 43c van de afdeling Brussel is van tafel en dat geldt ook voor amendement 44 van de afdeling Brussel.

Aan de orde is amendement 45a over het landbouwbeleid. Omdat er enige discussie is geweest tussen de partijcommissie Landbouw en de verkiezingsprogramma-commissie, zal de heer Pim van Ballekom eerst een toelichting geven.

De heer VAN BALLEKOM: Mijnheer de voorzitter. In de geest van de suggestie van de heer Berend Stolk het aantal over te nemen suggesties op te krikken kan ik u melden dat wij het uitgebreide amendement nog eens hebben doorgenomen en naar aanleiding daarvan het volgende willen voorstellen.

De commissie hecht grote waarde aan het toevoegen van 2013 aan de tekst, omdat daarvoor nadrukkelijk tot uitdrukking wordt gebracht dat gemaakte afspraken moeten worden gehonoreerd. De programmacommissie vindt het niet direct noodzakelijk dat in de tekst op te nemen, omdat zij dit vanzelfsprekend vindt. In zin 1124 zouden wij na de woorden “Europees budget” willen toevoegen “dat moet bij de eerst volgende mogelijkheid gewijzigd worden”. Bij de eerst volgende mogelijkheid moet gewijzigd worden dat het Europees budget voor 40% door het landbouwbeleid wordt opgeslokt. Als u dat heel erg belangrijk vindt, kunt u het jaar 2013 daaraan toevoegen.

Wij hebben ook de toevoeging van een drietal woorden aan zin 1128 overwogen. In die zin wordt door de commissie bepleit de decentralisatie van het beleid op de financiering te laten terugslaan. Dat is heel gemakkelijk te realiseren door te stellen, dat de VVD pleit voor decentralisatie van de financiering van het beleid. Wij kunnen daarmee akkoord gaan, omdat in het programma nadrukkelijk voorop blijft staan dat het beleid drastisch moet worden hervormd en de financiering niet via de Europese begroting behoeft te lopen.

Aan het einde van amendement 45a wordt verwezen naar de Wereld Handelsorganisatie. De commissie is van oordeel dat in de paragraaf “Interne markt en economie” na zin 1056 een de volgende zinsnede kan worden toegevoegd: “Ter bevordering van het internationale handelsverkeer dringt de VVD er nadrukkelijk op aan verdere belemmeringen terug te dringen door een succesvolle afronding van de Doha-ronde. Juist in tijden van economische tegenwind is het van belang protectionisme te bestrijden met bindende regels in WTO-kader.” Ik ben van mening dat wij de partijcommissie met deze drie wijzigingen verregaand tegemoetkomen.

De VOORZITTER: Zijn de indieners van amendement 45a bereid hun zegeningen te tellen?

Mevrouw SNIJDER (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitters. De beide woordvoerders in de Europese commissie en de Tweede Kamer hebben ondersteund wat de partijcommissie heeft

ingebracht. Ik stel vast dat de programmacommissie een aantal essentiële punten heeft overgenomen. Ik mis de reactie op het amendement van de afdeling Brussel en het amendement van de partijcommissie Europese Zaken, die mijns inziens wezenlijk zijn. Ik wil graag dat wij daarover ook nog even praten.

De VOORZITTER: Dat kan altijd.

Ik stel eerst vast dat amendement 45a met inachtneming van de door de commissie voorgestelde drie toevoegingen van tafel is.

De amendement 45b, c en d zijn ingetrokken.

Aan de orde is amendement 45 e van de afdeling Brussel.

De heer SCHILTHUIS (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. De landbouwparagraaf gaat over hervorming en de vrije markt. De vrije markt gaat op en neer, naar boven en naar beneden, en wij moeten daarom niet alleen voor lage prijzen pleiten. Wij moeten de vrije marktprijzen in het programma centraal stellen en dus pleit ik voor het schrappen van de verwijzing naar lage prijzen.

De heer VAN BALLEKOM: Mijnheer de voorzitter. De geschiedenis leert dat de vrije markt de beste prijssetting voor producten is en ik denk dat dit in dit programma tot uitdrukking moet komen. Het feit dat subsidies aan de landbouw worden verleend, betekent dat de vrije marktprijzen over het algemeen laag liggen, maar ze kunnen natuurlijk wel fluctueren.

Mevrouw SNIJDER (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat de afdeling Brussel dit amendement terecht heeft ingediend. Prijzen gaan inderdaad op en neer. Mijns inziens is het niet juist ervan uit te gaan dat voedselproducten goedkoper zullen worden.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil het verhaal dat voedsel goedkoper zal worden als geen subsidies worden verleend uit de wereld hebben. Er is geen productsteun meer. In een brood dat € 1 kost zit voor slechts 15 cent aan graan. Als daar een paar cent van af gaat, rondt Appie Heijn het bedrag gewoon tot hetzelfde bedrag af.

Amendement 45 e wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: De amendement 45f, g, h, i, j en k zijn ingetrokken. Daarmee is het cluster over de landbouwparagraaf afgerond.

De amendement 46, 47a en b zijn ingetrokken.

Aan de orde is amendement 48a van de afdeling Amsterdam.

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Ik wil erop wijzen dat de cluster-toelichting waarnaar wordt verwezen geen antwoord geeft op ons amendement. Wij willen niet dat er nog een EU-orgaan bij komt. Dat staat in onze toelichting.

Ik wil hierover graag het advies van de commissie vernemen.

De heer VAN BALLEKOM: Mijnheer de voorzitter. Je kunt filosoferen over de vraag of je het onafhankelijke orgaan Openbaar Ministerie noemt of niet. Vanwege de duidelijkheid heeft de commissie ervoor gekozen dat wel te doen. Dat er een onafhankelijke instantie moet zijn die de fraude aan de kaak stelt is duidelijk, omdat lidstaten niet in alle gevallen de hand in eigen boezem steken.

De heer WILMAN (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Amendement 48b gaat over hetzelfde onderwerp. De heer Van Ballekom heeft gezegd dat het erom gaat dat er een centrale instantie is en dat niet per se een Openbaar Ministerie behoeft te zijn. Ik ben er voorstander van in dit verkiezingsprogramma, waarin wij zeggen geen superstaat en geen federatie te willen, over "een centrale instantie" te spreken.

De heer ... (Afdeling ...): Betekent dit dat amendement 48b door de commissie wordt overgenomen?

De heer VAN BALLEKOM: De strekking blijft hetzelfde.

De VOORZITTER: Neemt de commissie de strekking over?

De heer VAN BALLEKOM: De partijcommissie heeft hierover uitvoerig gesproken. Een deel van de commissie zegt dat wij de woorden "Openbaar Ministerie" moeten handhaven, omdat die woorden voor iedereen duidelijk maken wat wij bedoelen. Een ander deel is voorstander van de woorden "een centraal orgaan", omdat de emotionele lading dan wat minder is.

De VOORZITTER: Het gaat hier over woorden en ik denk dat wij eerder klaar zijn als wij gaan stemmen dan als wij gaan discussiëren.

De heer TEEVEN (Tweede Kamerfractie): Mijnheer de voorzitter. Ik adviseer de vergadering de woorden "Openbaar Ministerie" niet in de tekst op te nemen.

De heer WILLEMS (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil erop wijzen dat amendement 48b niet in stemming kan worden gebracht als amendement 48a wordt aangenomen.

De heer VAN BALLEKOM: Wij blijven bij ons advies en ontraden amendement 48a.

De heer DIJK (Afdeling Amsterdam): Wij trekken ons amendement in, mijnheer de voorzitter.

De heer (Afdeling Brussel): Ik heb zojuist een korte toelichting gegeven. Voor de goede orde wil ik ook wijzen op de laatste zinsnede van ons amendement waarin de toevoeging staat: "indien de betrokken nationale instanties hierin tekortschieten". Die toevoeging is essentieel. Eerst op nationaal niveau aanpakken en als dat niet werkt op Europees niveau.

Amendement 48b wordt in stemming gebracht en aanvaard.

De VOORZITTER: Amendement 49 van de afdeling Rijnwoude is ingetrokken.
Aan de orde is afdeling 50a van de afdeling Delft.

De heer BIENFAIT (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. U ziet het staan: goed nabuurschap om onder de aandacht te brengen dat deze algemene EU-koppel, vervat in het verdragsartikel, de mogelijkheid biedt om het breder te trekken dan Rusland alleen. Energieafhankelijkheid van alleen Rusland: nee. Mevrouw Maas heeft dit al eerder gezegd. Noord-Afrika ook. Om procedurele redenen verzoek ik u zonne-energie als noodzakelijke bijdrage aan de energiemix niet af te serveren. Ik doe een beroep op eenieder dat niet te doen, alleen omdat het amendement te gedetailleerd zou zijn.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat overnemen van amendement 50b niet voldoende is.

De heer POSTMA: Mijnheer de voorzitter. In dit uitgebreide amendement staan vele observaties en wordt een aantal voorstellen gedaan. De commissie is van mening dat dit amendement te breed is om in het verkiezingsprogramma op te nemen en ontraadt dit amendement.

De heer BIENFAIT (Afdeling Delft): Ik verklaar mij bereid het amendement in te korten, maar de procedure biedt die mogelijkheid niet. Dat betekent dat het alles of niets is.

Amendement 50a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Amendement 50b is door de commissie overgenomen.
Aan de orde is amendement 50c van de afdeling Delft.

De heer BIENFAIT (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. De eerste drie regels spreken voor zich: de mediterrane unie als middel, als tool, om toe te werken naar zonnestroom vanuit de woestijn voor Europa. Met de bouw van zonnecentrales kan nu worden begonnen en morgen kan worden begonnen met de aanvoer van aardgas uit Algerije, liquified natural gas. In Nederland aardgascentrales bouwen, daarmee kan worden volstaan. Dat is de alternatieve weg voor het bouwen van een kerncentrale.

De VOORZITTER: Voor een eenvoudige wethouder is dit niet te volgen, maar voor de heer Postma waarschijnlijk wel.

De heer POSTMA: Mijnheer de voorzitter. De redenering van de commissie is dezelfde als de redenering naar aanleiding van het vorige amendement. Het amendement bevat een zeer uitgebreide toelichting en past daarom niet in het verkiezingsprogramma. Dat neemt echter niet weg dat daarin waardevolle noties staan. De commissie kan dit amendement niet overnemen.

De VOORZITTER: Wil de indiener het amendement in stemming zien gebracht? Dat is geval.

Amendement 50c wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 51 van de afdeling Amsterdam.

De heer HEEK (Afdeling Graft-De Rijp): Mijnheer de voorzitter. In amendement 4a is bepaald dat kernenergie niet langer duurzame energie is en in het advies waarmee dit amendement wordt ontraden staat dat de VVD kernenergie als duurzame energie beschouwt.

De tekst van dit amendement sluit in mijn visie beter aan bij de zorgvuldigheid en het gevoel van verantwoordelijkheid van de VVD.

De stellingname, dat wij kernenergie moeten toepassen omdat de ons omringende landen dat ook doen en het hypocriet zouden zijn als wij dat niet zouden doen, is naar mijn mening niet valide.

De heer POSTMA: Mijnheer de voorzitter. Wij hebben het gevoel dat onze tekst vollediger is. Wij gaan daarin nadrukkelijk in op het gebruik van kernenergie voor de opwekking van elektriciteit in Nederland. Wij vinden het waardevol die notie hier neer te leggen en willen de oorspronkelijke tekst handhaven.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Het probleem is dat wij onkundig zijn. Met een klein beetje studie op het internet krijgt u de goede argumenten. Ik vraag de VVD de goede argumenten te gebruiken en die argumenten staan in de tekst van dit amendement.

De heer ... (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. De afdeling Delft steunt dit amendement. Kernenergie is duurzamer dan gas en olie. De commissie wil de tekst kernachtig houden en ik ben van mening dat het amendement kernachtig is geformuleerd.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Mijn tekstuele toevoeging is: "duurzaamheid voor wat betreft kernenergie "nee". Klimaatneutraal voor wat betreft de uitstoot CO2 "ja". Die terminologie bepleit ik.

De heer (Afdeling Amsterdam): Ik ben benieuwd naar de stemming, mijnheer de voorzitter!

De VOORZITTER: Met dat soort opmerkingen komen wij verder!

Mevrouw NEPPÉRUS (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat de tekst in het amendement zuiverder is dan de concepttekst, omdat daarin wordt aangegeven waarom wij kernenergie voorlopig nodig hebben.

Amendement 51 wordt in stemming gebracht en aanvaard.

De VOORZITTER: De amendementen 52 en 53a zijn van tafel en amendement 53b is overgenomen. Amendement 54 van de afdeling Brussel is eveneens overgenomen. Amendement 55 is ingetrokken.

Aan de orde is amendement 56 van de afdeling Joure. Ik heb begrepen dat de heer Reijnen daarover iets wil zeggen.

De heer REIJNEN: Mijnheer de voorzitter. Wij hebben vanmorgen besloten dat wij amendement 56 kunnen overnemen.

Wij kunnen amendement 56 als toevoeging overnemen. Wij hebben een nieuwe tekst conform amendement 54 en amendement 56 kan daaraan worden toegevoegd.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 57a van de afdeling Brussel.

De heer WILMAN (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Wij stellen in amendement 57a voor voor het woord "immigratie" het woord "illegale" toe te voegen.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. Wij willen verdergaan dan alleen illegale immigratie, wij willen ook de overige immigratie inperken.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat wij door het aannemen van dit amendement voor onszelf een ernstig probleem creëren. Europa is aan het vergrijzen en in de komende jaren zullen veel arbeidskrachten noodzakelijk zijn. Door immigratie uit te sluiten creëren wij een groot probleem. Dat kan helemaal niet. Dit werelddeel heeft die mensen nodig.

De heer LABBERTON (Afdeling Brussel): Om die reden hebben wij amendement 58a ingediend, mijnheer de voorzitter. Daarin staat onder andere dat de VVD niet wil dat de EU en Nederland emigratiegebied zijn. Dat kan helemaal niet.

Mevrouw DE CALUWÉ: Ik wil graag een toelichting geven, mijnheer de voorzitter. Het is natuurlijk niet zo dat wij de immigratie gigantisch willen beperken. Wij willen daarmee slim omgaan en slimme keuzes maken. Vandaar dat wij met de blauwe kaart zijn gekomen.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Volgens mij spreekt de commissie zichzelf tegen. Mevrouw De Caluwé heeft in haar eerste termijn gezegd de immigratie – ook de legale immigratie - te willen beperken. In haar tweede termijn zegt zij te willen selecteren. Ik ben van mening dat wij ons standpunt duidelijk tot uiting moeten brengen.

De heer KORTHALS ALTES: Beperken betekent dat je immigratie toestaat en niet dat je immigratie tegenhoudt. Ik zou het gek vinden als wij in het programma zouden opnemen dat wij de illegale immigratie willen beperken. Iets wat illegaal is moeten wij sowieso tegengaan. Ik vraag mij af of er illegale activiteiten zijn waarvan de VVD wel voorstander is.

De heer KAMP (Tweede Kamerfractie): Mijnheer de voorzitter. Het is duidelijk dat de commissie op de immigratie van kansarmen doelt. Dat is de uitleg die wordt gegeven. Daarmee ben ik het eens en daarom ben ik tegen het amendement.

De VOORZITTER: Willen de indieners het amendement handhaven? Ik stel vast dat amendement 57a is ingetrokken. Geldt dat ook voor amendement 57b?

De heer (Afdeling Brussel): Zeker niet, mijnheer de voorzitter. Ik wil de toelichting in de vorm van een vraag formuleren. Gezegd wordt dat de EU de integratie moet bevorderen. Hoe ziet u dat concreet? Welke activiteiten zou de EU in dat verband moeten ontplooiën? Ik wil u ook meegeven wat de heer Bolkestein zojuist in zijn reactie op amendement 3 heeft gezegd: “Het kan niet zo zijn dat de EU alles doet wat wij wenselijk achten”.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. Wij gaan het in dit document niet hebben over allerlei concrete maatregelen die zouden moeten worden genomen. De invulling van dit streven is aan de Europese instellingen. Als je een Europees immigratiebeleid hebt, moet je daaraan een Europees integratiebeleid koppelen. Daarom hebben wij deze zinsnede toegevoegd.

De heer (Afdeling Brussel): Ik vraag u niet in dit programma concrete maatregelen te vermelden. Als toelichting wil ik van de commissie graag een voorbeeld van een concrete maatregel horen, die kan rechtvaardigen dat wij hier de algemene regel opnemen. Integratie wordt in Nederland op gemeenteniveau toegepast. Mijns inziens hoort integratie niet op EU-niveau thuis.

Mevrouw DE CALUWÉ: Ik zal een concreet voorbeeld geven. Op dit moment hebben wij behoefte aan mensen met een bepaalde expertise. In EU-verband kan worden gezien welke specifieke expertise nodig is en de landen kunnen vervolgens bekijken hoeveel mensen zij per land willen opnemen.

De heer (Afdeling Brussel): Ik heb het over integratie en niet over immigratie.

De VOORZITTER: Wilt u uw amendement handhaven?

De heer ... (Afdeling Brussel): Zeker, mijnheer de voorzitter. Ik wijs erop dat wij graag de woorden "waar mogelijk" willen toevoegen. Misschien is wel iets denkbaar, maar ik heb nog steeds geen voorbeeld gehoord.

Mevrouw (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik steun het amendement, omdat de formulering genuanceerd is: "daar waar mogelijk te helpen". Integratie is bij uitstek een nationale bevoegdheid en moet op Europees niveau niet aan immigratie worden gekoppeld.

Amendement 57b wordt in stemming gebracht en aanvaard.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 58a van de afdeling Brussel.

De heer (Afdeling Brussel): Mijnheer de voorzitter. Mijn dank voor het aanvaarden van het vorige amendement. Dat wil echter niet zeggen dat wij amendement 58a laten vallen. De tweede zin heeft ons geërgerd: "De VVD wil niet dat de EU en Nederland immigratiegebied zijn". In de toelichting hebben wij duidelijk aangegeven waarom wij van mening zijn dat deze zin niet moet worden opgenomen. Wij moeten niet de kant op van formuleringen die aan de partij van de heer Wilders doen denken. Daar willen wij ver van blijven. Wij hebben immigratie nodig. Eén van onze vorige fractieleiders heeft ooit gezet dat Nederland het New York van Europa zou moeten worden. Ik wil die uitspraak graag benadrukken.

Mevrouw DE CALUWÉ: Mijnheer de voorzitter. De woorden "om xenofobe partijen te overschreeuwen" vind ik lastig. Dat is absoluut niet de insteek van de commissie.

De heer (Afdeling Brussel): De door u voorgestelde formulering kan wel in die zin worden uitgelegd.

Mevrouw DE CALUWÉ: Waarop baseert u dat? Wij geven aan niet te willen dat de EU en Nederland immigratiegebied zijn. Wij willen slim selecteren en vooral de mensen binnenhalen die wij nodig hebben.

De VOORZITTER: Ik constateer dat u het inhoudelijk niet met elkaar oneens bent.

De heer KAMP (Tweede Kamerfractie): Mijnheer de voorzitter. Voor grootschalige migratie is geen plaats. Dat is waar. Ik ben het volledig eens met de concepttekst en tegen het amendement.

De VOORZITTER: Wil de afdeling Brussel dit amendement handhaven?

De heer (Afdeling Brussel): Wij handhaven het tweede deel van ons amendement.

De VOORZITTER: De vraag is of u het volledige amendement wilt handhaven.

De heer ... (Afdeling Brussel): Wij handhaven ons amendement.

De heer ... (Afdeling ...): Ik stel voor dat de commissie het selectief toelaten bij het schrijven van de eindtekst in het programma vermeldt. Dan is voor iedereen duidelijk wat wordt bedoeld.

De VOORZITTER: Dat lijkt mij op dit moment niet de juiste discussie.

Amendement 58a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 58b.

De heer BIENFAIT (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. De kern van dit amendement is niet volstaan met een fort Europa, maar de van buiten komende immigratieproblematiek aanpakken bij de wortel: daar werkgelegenheid bieden waar de bootvluchtelingen vandaan komen. Ik denk dan aan de aanleg van zonnecentrales, drinkwater bieden en irrigatie van landbouw in de Sahara onder licht van spiegels. Een laatste kans voor de grootschalige toepassing van zonne-energie!

De VOORZITTER: Ik merk dat de zaal erg enthousiast is over dit amendement. Geldt dat ook voor de commissie?

Mevrouw KLOOSTERMAN: Helaas zijn wij niet enthousiast, mijnheer de voorzitter. Dit amendement bevat goede punten, maar het hoort niet in dit verkiezingsprogramma thuis. Dit amendement is te gedetailleerd en bovendien is de energie al in de energieparagraaf besproken. Wij willen de tekst kort en bondig houden en houden vast aan de door ons geformuleerde zin.

De VOORZITTER: Wilt u het amendement in stemming zien gebracht?

De heer BIENFAIT (Afdeling Delft): Ja, mijnheer de voorzitter.

Amendement 58b in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Wij hebben alle amendementen besproken. Ik wil nog even terugkomen op de toezegging dat een wervende slotzin zou worden geformuleerd. De heer Bolkestein heeft ruim de tijd gehad om daarover na te denken.

De heer BOLKESTEIN: Mijnheer de voorzitter. Het verzoek een wervende slotzin aan het verkiezingsprogramma toe te voegen is zeer begrijpelijk. De commissie heeft de volgende zin verzonnen: "Met deze prioriteiten wil de VVD in de komende vijf jaar in het Europees parlement bijdragen aan een werkend Europa. Een Europa dat zich voortvarend concentreert op haar kerntaken, zodat Nederland en Europa ook in de toekomst sterk, veilig en welvarend blijven." (applaus)

De VOORZITTER: Ik stel vast dat de heer Bolkestein deze zin er ongeamendeerd doorheen heeft gekregen. Dat kan ik niet over het gehele programma zeggen.

Ik ben van mening dat wij een goed inhoudelijk debat hebben gehad en een zeer heldere en krachtige offerte aan de kiezers zullen kunnen voorleggen.

Ik zeg de leden van de commissie hartelijk dank voor hun inspanningen, niet alleen voor het schrijven maar ook voor het overleg dat over de vele ingediende amendementen is gevoerd.

Wij hopen in de komende tijd een beroep op u te mogen doen, als wij dit programma gaan uitdragen. Dat geldt natuurlijk voor iedereen. Applaus voor de commissie! (applaus)
Dat brengt ons bij het volgende hoogtepunt van vandaag. Wij hebben de ledenraadpleging met een goede campagne met een helder karakter en sterke verhalen gehad. Daaruit is een winnaar voortgekomen, een winnaar die Europa liberaler gaat maken, die het werken voor Europa in de komende tijd voorop gaat stellen.

Het woord is aan onze lijsttrekker voor de Europese verkiezingen: de heer Hans van Baalen.

De heer VAN BAALEN: Dames en heren. Allereerst wil ik Frits Bolkestein en zijn mensen van harte bedanken. Zij hebben de VVD, mij als lijsttrekker en ook de andere kandidaten een stevig mes in handen gegeven, een mes dat bij onze tegenstanders en niet bij onszelf moet landen.

Ik steun de ernstige woorden die onze partijvoorzitter hedenochtend heeft gesproken: "Wie wil winnen, moet een eenheid vormen". Ik zeg tegen alle kandidaten, die ik van harte op de lijst verwelkom en die zich vandaag gaan presenteren: "als u even niet weet wat wij vinden, belt u de lijsttrekker". Wij gaan winnen en wij vallen niet in het zwaard dat bedoeld is voor de tegenstander.

Europese verkiezingen zijn nationale verkiezingen. Het gaat om het belang dat Nederland heeft in de Europese samenwerking. Wij zullen laten zien dat de VVD een zeer sterke partij is.

Wij zijn de enige partij voor de vrijheid, dames en heren. De vrijheid van meningsuiting en natuurlijk de economische vrijheid. Als het aan onze tegenstanders ligt – dat zijn er velen, van links en van rechts – groeit gras op de kade van Rotterdam. Dat zullen wij nooit toestaan. Wij zijn voor de vrije handel en voor de vrije markt. Wij gaan niet modieus mee met slechte verhalen over de vrije markt die welvaart brengt. Wij zijn geen Partij van de Arbeid en wij zijn zeker niet die andere sociaaldemocratische partij, het CDA. Daaraan doen wij niet mee!

De vrijheid moet je verdedigen. Dat betekent dat keuzes moeten worden gemaakt, zoals dit congres deze morgen heeft gedaan. Veiligheid betekent veiligheid van het spaargeld van mensen. Tegen de Fransen zeg ik: dat betekent onafhankelijk toezicht op de financiële sector. Tegen de president van Frankrijk, de heer Sarkozy, zeg ik: dat betekent niet politiek toezicht. Ik doel op onafhankelijk toezicht, zoals Gerrit Zalm dat in Nederland heeft georganiseerd. Daar staan wij voor. Dat is ook veiligheid.

Veiligheid betekent dat politie en Justitie meer samenwerken. Wij moeten meer doen om criminelen te pakken en terroristen aan te pakken. Zij werken al samen, nu wij nog! (applaus)
Over energie is duidelijkheid geschapen. Ook dat is onderdeel van de veiligheid.

Dat geldt ook voor defensiesamenwerking. Ik ben voor de NAVO, voor samenwerking met Amerika, maar wij moeten ook onze eigen verantwoordelijkheden aanvaarden zodat een tweede Joegoslavië nooit meer kan voorkomen.

Wij zijn de partij voor de vrijheid en de partij voor de veiligheid. Het Verdrag van Lissabon is in comateuze toestand. Bij de Staat van de Unie vroeg ik aan de premier of hij wilde nadenken over de vraag wat wij moeten doen als de Ieren Doornroosje – het Verdrag van Lissabon – niet wakker kussen. De premier antwoordde op die vraag "Daarop loop ik niet vooruit".

Kortom: hij weet het dus niet.

Wij kunnen ook met het Verdrag van Nice veel tot stand brengen. Laat wij de Ieren niet onder onaanvaardbare druk zetten. Zij beslissen volgens hun democratische procedures over ratificatie van het Verdrag van Lissabon. De besluitvorming daarover is aan hen, net zoals wij vonden dat wij over het grondwettelijk verdrag een oordeel mochten vellen. Dat heet "democratie". (applaus)

Ik ga naar Brussel om Nederlander te blijven en onze belangen – ik noemde ze al – op het gebied van de vrije markt, maar ook op het gebied van de veiligheid te behartigen. Wij moeten dicht bij onze kiezers blijven en onze kiezers wonen in Nederland.

De Tweede Kamerfractie, de Eerste Kamerfractie en de fractie in het Europees Parlement moeten als één geheel samenwerken. Alleen dan zullen wij het redden in Europa en in Nederland.

Als het CDA zegt dat wij ons vooral op het beschermen van Sinterklaas moeten richten ...

Wim van de Kamp: je mag in Sinterklaas blijven geloven! Dat mag het CDA blijven doen.

Wij geloven in de vrijheid. Dames en heren: de VVD gaat omhoog. Wij vallen aan! (applaus)

De VOORZITTER: Terecht applaus voor onze uitstekende lijsttrekker, die de komende ruim 200 dagen samen met ons allen het land in gaat voor een werkend Europa.

Wij gaan lunchen, maar ik heb eerst nog een drietal mededelingen.

Tijdens de lunch is er in de hal een “meet and greet” met de overige kandidaten voor de lijst.

Ik verzoek u uw stemkastjes bij het verlaten van de zaal in te leveren en deel u mede dat wij om 14.15 uur met de behandeling van de beginselverklaring zullen beginnen.

De vergadering is geschorst.

Schorsing.

De heer Opstelten neemt de voorzittershamer over van de heer Verheijen.

De VOORZITTER: De vergadering is heropend.

4. Conceptbeginselverklaring

De VOORZITTER: Aan deze conceptbeginselverklaring is hard gewerkt. Dat is ongelooflijk mooi. Dank voor de daarop ingediende moties en amendementen, die wij zorgvuldig gaan behandelen. De amendementen en moties zijn in 67 clusters ingedeeld. Zo dadelijk zal blijken dat de behandeling van de eerste motie of het eerste amendement van een cluster er vaak toe leidt, dat de andere moties en amendementen in dat cluster ook zijn behandeld. Wil Mark Rutte wellicht een enkel woord ter introductie van dit onderwerp naar voren brengen?

De heer RUTTE: Heel kort. Ik heb dit stuk zelf opgesteld, maar ik wil jou en Uri zeer danken voor de hulp die jullie mij daarbij hebben geboden. Mijn dank gaat ook uit naar alle mensen die op de partijbijeenkomsten in april en juni zijn geweest en de zeer velen die via de website suggesties hebben ingediend. Deze zomer heb ik twee weken netto aan de conceptbeginselverklaring gewerkt. De eerste week heb ik alle ontvangen informatie gecodeerd, goed bekeken hoe die informatie zich tot elkaar verhoudt en wat ik er zelf van vindt en de tweede week heb ik de beginselverklaring geschreven. In de amendementen zien wij terug dat veel kwaliteit is geleverd en ik dank jullie daarvoor zeer. Ik verheug mij op de behandeling.

De VOORZITTER: Wij zien dat onze conceptbeginselverklaring een onderwerp is, dat ook de belangstelling van andere partijen heeft. Vanmorgen heb ik al een aantal mensen van andere partijen welkom geheten. Het is een genoegen dat ook het CDA vanmiddag vertegenwoordigd is en ik wil de heer Driekus Jager van harte welkom heten in ons midden. Fijn dat u bent gekomen.

Ik wil nu het eerste cluster over de “status van de toelichting” en motie 1a van de Kamercentrale Rotterdam aan de orde stellen. Het advies luidt “ontraden”.

Mevrouw WOLTHUIS (Kamercentrale Rotterdam): Mijnheer de voorzitter. De Kamercentrale Rotterdam is van mening dat in de toelichting enkele belangrijke zaken staan die niet in de beginselverklaring zelf zijn opgenomen. Gaat daarmee nog iets gebeuren? Als u mij op dat punt kunt geruststellen, zou ik de motie kunnen intrekken.

De heer RUTTE: Ik kan mevrouw Wolthuis geruststellen, mijnheer de voorzitter. Daarmee gaat zeker iets gebeuren. Op verschillende plekken heb ik in de beantwoording van amendementen voorgesteld delen uit de toelichting naar de beginselverklaring te halen. Als voorbeeld noem ik het principe van de scheiding van kerk en staat, maar dat geldt ook voor de principes van onze rechtsstaat. Wij gaan proberen de rest van de toelichting anderszins een goede plek te geven.

Mevrouw WOLTHUIS (Kamercentrale Rotterdam): Het antwoord van de heer Rutte heeft mij gerustgesteld, mijnheer de voorzitter. Ik zal deze motie intrekken.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat motie 1a is ingetrokken.

De heer (Afdeling ...): Ik wil u een vraag over de agenda stellen, mijnheer de voorzitter. Bent u van plan alle amendementen vanmiddag te behandelen?

De VOORZITTER: Ja.

De heer ... (Afdeling ...): Wij hebben een spreektijd van een halve minuut per amendement. Ik ben gerustgesteld door het vertrouwen dat u hebt dat ik bepaalde beginselpunten in een halve minuut aan de vergadering kan toelichten.

De VOORZITTER: Degenen die mij kennen weten dat ik ruimhartig ben, maar ik zal dat niet overdrijven. Een halve minuut spreektijd zou voldoende moeten zijn omdat iedereen de moties en amendementen al heeft kunnen lezen. Laten wij dat proberen.

De heer ... (Afdeling ...): Ik laat mij verrassen, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Uiteraard ben ik benieuwd naar uw inbreng. U bent welkom.

De heer OMLO (Afdeling Ede): Mijnheer de voorzitter. Wij zijn erg enthousiast over de motie van de Kamercentrale Rotterdam en vinden het dan ook jammer dat die motie is ingetrokken. Als het goed is, zal de secretaris zo dadelijk een stuk op het scherm projecteren. Wij hebben een motie ingediend waarin wij voorstellen een statuswisseling tussen de toelichting en de beginselverklaring toe te passen. Wij zijn namelijk van mening dat de toelichting toekomstvast, concreet, helder en duidelijk is. Als de eerste zin van de toelichting geschrapt wordt, is de toelichting naar onze mening een perfecte beginselverklaring met dien verstande, dat de punten 1 tot en met 7 in de actualiteit kunnen veranderen.

De VOORZITTER: Kan de secretaris iets over dit procedurele punt zeggen?

De SECRETARIS: De motie van Ede ziet u niet in de Leeswijzer, omdat deze motie op een andere manier is ingediend dan via de amendementenapplicatie en niet goed is overgekomen. Na overleg met Ede hebben wij besloten de zojuist via microfoon 5 toegelichte motie

via het scherm in beeld te brengen. Wij zullen deze motie nu bespreken, maar deze gang van zaken is wel een uitzondering.

De VOORZITTER: Deze motie wordt niet formeel in stemming gebracht, maar kan wel bij de beraadslagingen een rol spelen. Aan de orde is motie 1b.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. Wij zouden de conclusie willen trekken dat de voorliggende toelichting geen enkele status krijgt en in generlei vorm afgedrukt zal worden bij de definitieve tekst van de beginselverklaring. U hebt toegelicht dat de clustertoelichting als nadere duiding van de beginselverklaring is bedoeld en geen status heeft. Dat antwoord vind ik niet helder. Wij hebben u nadrukkelijk gevraagd de toelichting niet af te drukken. De beginselverklaring is de beginselverklaring. Van uw antwoord hangt af of wij onze motie in stemming willen zien gebracht.

De heer RUTTE: Voor wat mij betreft krijgen Rotterdam en Brabant beide hun zin. De tekst gaat niet verloren, maar wordt niet afgedrukt bij de beginselverklaring.

De VOORZITTER: Wordt motie 1b van de Kamercentrale Brabant gehandhaafd?

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Wij trekken onze motie in, mijnheer de voorzitter.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Ik weet niet zeker of ik goed begrijp wat de heer Rutte heeft gezegd, mijnheer de voorzitter. Hij heeft gezegd dat de tekst niet verloren gaat. Waar gaat de tekst naartoe?

De heer RUTTE: Ik zal de tekst op allerlei prachtige plekken gebruiken, maar nooit in samenhang met de beginselverklaring.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Is de tekst wel voor de leden toegankelijk?

De heer RUTTE: Al mijn teksten zijn altijd toegankelijk, zowel qua inhoud als qua bereikbaarheid.

De heer OMLO (Afdeling Ede): Mijnheer de voorzitter. Ik wil Mark Rutte vriendelijk verzoeken te reageren op ons verzoek betreffende een mogelijke statuswisseling tussen de toelichting en de punten 1 tot en met 7.

De heer RUTTE: Dank voor de complimenten over de toelichting, maar ik denk niet dat wij dat moeten doen omdat in de toelichting specifiek wordt ingegaan op één aspect, namelijk de verhouding tussen de staat en het individu. In de beginselverklaring worden over een veel breder terrein uitspraken gedaan, bijvoorbeeld over het buitenlands beleid, over de rol van de vrije markt en de rol van de rechtsstaat. Dat zijn allerlei zaken die in de toelichting niet of slechts zeer summier worden behandeld, omdat de toelichting zich specifiek op de relatie staat/individu concentreert.

De heer OMLO (Afdeling Ede): Gaat u de punten 1 tot en met 7 regelmatig actualiseren?

De heer RUTTE: Nee.

De VOORZITTER: Ik veronderstel dat deze motie nu voldoende is besproken. Dank aan de afdeling Ede voor haar ruimhartige inbreng.
Aan de orde is amendement 1c van de afdeling Rijnwoude.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Ik hoor met genoegen dat Mark Rutte, de auteur van dit stuk die ik al eerder gecomplimenteerd heb, zal proberen een aantal delen uit de toelichting in het officiële stuk te verwerken. Ik hoop dat hij ook onze aanbeveling zal willen meenemen. Omdat ik daarop vertrouw, zal ik ons amendement intrekken.

De VOORZITTER: Aan de orde is motie 2. Het advies luidt “overnemen”. Kunt u daarmee instemmen?

De heer BEZEMER (Afdeling Rotterdam): Dit is één van de weinige moties die wordt overgenomen.

De VOORZITTER: Dat stelt u teleur?

De heer BEZEMER (Afdeling Rotterdam): Zeker, mijnheer de voorzitter. Hier zie ik “een beginselverklaring waarbij een ieder zich thuis voelt”. Het feit dat zo veel amendementen en moties zijn ingediend geeft mijns inziens aan dat er wel degelijk zaken zijn waarover niet alle leden hetzelfde denken. Ik vind dit een volstrekt overbodig verhaal, dat bovendien in tegenspraak is met de werkelijkheid.
Ik wil uw aandacht vragen voor de woorden van de voorzitter van de Kamercentrale Zuid-Holland Noord, die impliceerde dat het feit dat zo veel moties en amendementen zijn verworpen van weinig respect voor de leden getuigt.

De VOORZITTER: Ik herhaal wat ik vanmorgen heb gezegd: natuurlijk zullen de woorden van de heer Stolk in deze vergadering gestalte krijgen.

De heer DE JAGER (Afdeling Deventer): Mijnheer de voorzitter. Wij willen u onze complimenten maken. Ondanks alle amendementen vinden wij dit een goed stuk en een goed initiatief en wij willen daaraan graag vasthouden.

De heer KLEIN (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het met de Kamercentrale Rotterdam eens, dat dit een beginselverklaring is waarover nog veel discussie is. Eigenlijk is dit nog geen beginselverklaring, maar een concept met een waslijst van programmapunten die naderhand zullen worden uitgewerkt en waarop vele amendementen zijn ingediend.
Het advies deze motie over te nemen ondersteun ik van harte, omdat het dictum mij aanspreekt. Ik heb waardering voor de schrijver van dit stuk. (applaus)

De heer RUTTE: Volgens mij zijn wij – zoals de Engelsen zeggen – “in violent agreement”.

Dat VOORZITTER: Dat hoeft niet vertaald te worden, dat begrijpt iedereen.
Ik stel vast dat de vergadering met motie 2 instemt.
Aan de orde is motie 3 van de Kamercentrale Rotterdam. Ik stel vast dat u het eens bent met het advies “ontraden”.
Aan de orde is cluster 4 over staat versus overheid.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. In de toelichting op de amendementen heb ik aangegeven dat het woord "staat" naar mijn mening beter is dan het woord "overheid". Ik zou willen voorstellen dat u mij mandaat verleent om op een aantal plekken in de tekst, waar dat taalkundig beter werkt, het woord "staat" door het woord "overheid" te vervangen. Op die manier worden die twee termen, die uitwisselbaar zijn, beide in de beginselverklaring gehanteerd. Ik meen op die manier maximaal tegemoet te komen aan de gevoelens die in meerdere amendementen naar voren zijn gebracht.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat u instemt met het advies over de amendementen 4a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k en l.

De heer WOLTERS (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Nog een korte opmerking over amendement 4j. Het woordje "staat" wordt vervangen door het woordje "overheid". Dank daarvoor. U moet nog wel even kijken naar de constructie van de tekst, want die zin loopt niet goed.

De heer RUTTE: Met name daar zal ik het woord "overheid" invoegen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 5 van de partijcommissie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden.

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden). Ik wil dit amendement graag kort toelichten, mijnheer de voorzitter. Nu Henk Kamp ons gaat verlaten omdat hij naar de Antillen gaat, hebben wij nagedacht over mogelijkheden om hem "bij ons" te houden. De Nederlandse samenleving is breder dan Nederland, de Antillen horen ook bij ons koninkrijk. Vandaar dat wij dit amendement hebben ingediend.

De heer RUTTE: Inhoudelijk heb ik geen bezwaar tegen deze wijziging, maar de zin loopt er niet lekkerder door. Dat geldt voor een aantal amendementen. De tekst wordt daardoor correcter, maar je gaat er wel eerder van gapen. Om die reden heb ik een aantal amendementen, waaronder dit amendement, ontraden, hoe zeer ik de vergadering ook tegemoet wil komen. Applaudiseert u even als u het eens bent met amendement 5. (applaus)

Wie is het daarmee niet eens? (applaus)

Ik handhaaf mijn advies dit amendement te ontraden, maar het is puur een kwestie van smaak.

De VOORZITTER: Ik kijk even naar de heer Remkes en zie dat hij meteen opstaat.

De heer REMKES: Mijnheer de voorzitter. Het is de bedoeling dat deze beginselverklaring een langjarig bestaan zal hebben en het is niet de bedoeling dat de Antillen nog langjarig bij Nederland horen. (applaus)

De VOORZITTER: Het is goed dat wij hier als team aan boord zitten, maar ik stel voor dat wij niet via de applausmachine gaan stemmen. De vicevoorzitter fluistert mij dat in en ik ben van mening dat dat correct is. Dat geldt voor iedereen!

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden): Mijnheer de voorzitter. Gelet op het applaus vind ik het zonde van de tijd dit amendement in stemming te brengen. Ik trek het amendement in.

De VOORZITTER: Aan de orde is cluster 6 over de terminologie “verheffing van de onderklasse”.

De heer RUTTE: Bij de presentatie heb ik gezegd dat die term een pesterijtje naar de Partij van de Arbeid is. De heer Heinen van de Partij van de Arbeid is vandaag aanwezig. Dit is Joop den Uijl-jargon uit de jaren zeventig. Ik heb hiermee willen aangeven dat de Partij van de Arbeid voor wat mij betreft het recht heeft verspeeld om over dit onderwerp te spreken. Wij zijn duizend miljard verder en – sorry, Pierre – het probleem niet opgelost. Wij gaan dat nu wel doen. Omdat deze term wellicht te raillerend is voor een beginselverklaring die lang moet meegaan, stel ik voor dat u mij de vrijheid geeft bij de eindredactie voor een andere, politiek correctere term te kiezen die ongeveer zal zijn zoals in deze amendementen is gesuggereerd. (applaus)

De VOORZITTER: Ik vind applaus prima, maar laten wij dit onderwerp wel ordelijk behandelen. Ik kijk naar de Kamercentrale Groningen.

De heer (Kamercentrale Groningen): Mijnheer de voorzitter. Alle amendementen hebben natuurlijk verwante strekkingen. Ik wil dit best aan de steller toevertrouwen, maar er is één element waarvan ik nadrukkelijk zeg “dat is jammer”. In de concepttekst zit uitdrukkelijk besloten aandacht voor mensen waarvan traditioneel wordt gezegd dat wij daarvoor aandacht missen. Als wij naar de formulering “iedereen” vluchten, zijn wij dat kwijt, wat ik jammer zou vinden.

De VOORZITTER: Ik vind het goed dat u daarvoor aandacht hebt gevraagd. Kan Mark toezeggen dat over de door hem in overleg met ons te redigeren tekst geen misverstand zal kunnen bestaan?

Mevrouw (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben moeite met de term “verheffing van”, omdat die term passiviteit uitstraalt. Wij willen dat mensen uit de onderklasse zichzelf helpen en niet passief zijn en zouden graag zien dat dit aspect in de redactie wordt meegenomen.

Mevrouw REZWANI (Afdeling Capelle aan den IJssel): Mijnheer de voorzitter. De verheffing benadrukt een negatieve kant. Wij kunnen ook een positieve insteek gebruiken, namelijk excelleren van iedereen. Laten wij ons niet tot de onderkant beperken.

De heer LAMBERTS (Kamercentrale Gelderland): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het op zichzelf wel eens met dit tekstvoorstel. Daarin wordt ook gesproken over mensen die nu in een zwakkere positie zitten, die wij willen helpen zelfstandig te worden en niet afhankelijk te zijn van de overheid. In het amendement wordt voorgesteld het woord “iedereen” te gebruiken, maar u hoeft mij niet te helpen onafhankelijk te zijn van de overheid. Kijkt u even naar ons eigen voorstel in amendement 6g, waarin wij ons uitdrukkelijk hebben uitgesproken voor het helpen van de zwakkeren in de samenleving, zodat zij niet afhankelijk van de overheid zijn en zelfstandig worden. Als u die stap wilt zetten, ben ik hiervoor.

De heer VAN BEKKUM (Voorzitter Kamercentrale Groningen): Mijnheer de voorzitter. Wij steunen hetgeen Mark zojuist heeft gezegd, maar willen wel opmerken dat de mensen die in die klasse zitten er niet blij om zullen zijn als zij zo genoemd worden. Ik wil erop wijzen dat ook deze mensen tot onze doelgroep behoren. Het amendement behoeft voor wat mij betreft

niet in stemming te worden gebracht, maar ik wil u wel vragen daarmee rekening te houden. Ik ga ervan uit dat de meningen hierover helder zijn.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Wij trekken amendement 6f in ten gunste van amendement 6q, dat u hebt overgenomen.

De VOORZITTER: Ik wil een poging ondernemen om te zien of wij het over een formulering dan wel een mandaat aan Mark Rutte eens kunnen worden. Ik denk dat wij daaraan meer hebben dan aan redactioneel opereren. Als u dat goed vindt, clusteren wij de amendementen 6a tot en met 6q.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. In amendement 6q wordt mij dat mandaat verleend. Ik zeg toe rekening te zullen met hetgeen door onder andere de afdelingen Enschede, Voorthuizen en Barneveld over actief versus passief naar voren is gebracht. Het mag niet over klassen gaan, want als liberalen denken wij natuurlijk niet in klassen. Wij moeten voldoende laten blijken dat het gaat om mensen die in een moeilijke positie verkeren. Dat kan zijn doordat zij bijvoorbeeld een uitkering ontvangen, maar het kan ook gaan om mensen die oververtegenwoordigd zijn in schooluitvalstatistieken, geweldstatistieken en gevangenisstatistieken. Dit is een groep die grote problemen heeft. Conform amendement 6q zal ik de formulering zo kiezen, dat de gemaakte opmerkingen daarin worden meegenomen.

Mevrouw WESENHAGEN (Afdeling Maassluis): Mijnheer de voorzitter. Wij hechten aan het gebruik van het woord “zelfredzaamheid”. Onzes inziens is dat een goed uitgangspunt.

De VOORZITTER: Vindt u het goed dat wij alles wat is gezegd in 6q samenvatten? Ik stel u voor die uitspraak te doen en Mark Rutte het mandaat te geven de tekst in die zin te herformuleren. Ik stel vast dat u daarmee kunt instemmen.
Aan de orde is cluster 7 over “de terreur van de middelmaat”.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik vind het van belang dat de tekst van de beginselverklaring pakkend blijft. Ik begrijp best dat daarover van alles te zeggen is. Dat is natuurlijk het risico van amenderen op woordniveau. Er zijn natuurlijk termen die splijtend zijn, waarvan mensen zeggen “in mijn smaak werkt dat minder goed”. Ik wil benadrukken dat het gaat om het samenstel van zo'n tekstblok, waaruit moet blijken waar onze partij voor staat. Over de individuele amendementen is veel te zeggen. Voor wat betreft de amendementen over “de verheffing van de onderklasse” ga ik volledig met de vergadering mee, maar op dit punt wil ik graag aan de voorgestelde formulering vasthouden.

De VOORZITTER: Amendement 7a is aan de orde.

De heer DE GEE (Afdeling Heuvelrug): Mijnheer de voorzitter. Ik wil Mark Rutte vragen nog even bij de algemene toelichting op cluster 7 stil te staan en wil aanwijzen welk amendement mij het meest zou helpen. De terminologie “terreur van de middelmaat” vind ik min of meer neerbuigend. Er zijn veel mensen die het op dit moment moeilijk hebben en nog veel mensen zullen het moeilijk krijgen en het is al heel wat als die mensen door klassiek liberale deugden als redelijkheid, gematigdheid en bescheidenheid hun leven zo weten te organiseren, dat het geluk hen blijft toejuichen en zij niet in hypes en bovenmatigheid terechtkomen. Welk amendement zou het meest helpen om die nuance te duiden?

Mevrouw VAN KEULEN (Afdeling Groningen): Mijnheer de voorzitter. Ik wil de voorgaande spreker graag helpen. Mijns inziens bereikt amendement 7b wat hij voor ogen heeft. Daarin heb ik geprobeerd de terreur van de middelmaat uit de context van politiemensen en metseleers te trekken en bij het cluster onderwijs te plaatsen. De terreur van de middelmaat is naar mijn mening beter op zijn plek bij de strijd tegen de “zesjescultuur”.

De heer LAMBERTS (Kamercentrale Gelderland): Mijnheer de voorzitter. De vorige spreker sprak over de zesjescultuur. Ik heb het altijd met zesjes moeten doen. Blijkbaar ben ik niet intelligent genoeg! Ik ben echter wel een heel eind gekomen. De woorden “terreur van de middelmaat” bekken lekker – dat ben ik helemaal met Mark eens -, maar ik vind deze woorden te “Popie Jopie” om in een beginselverklaring te gebruiken. Mijn voorstel is te bezien of dit niet in algemenere bewoordingen is te formuleren.

De heer KLEIN (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Deze beginselverklaring zal, zoals door de heer Remkes is aangegeven, vele jaren standhouden. Om die reden is het belangrijk te bepalen welke onze uitgangspunten zijn, waarvoor wij staan en hoe wij daaraan inhoud kunnen geven. De woorden “terreur” en “hard werkend” kunnen wel in speeches worden gebruikt. Ik pleit voor amendement 7c van de afdeling Zoetermeer. Dat is een mooi amendement, waarin precies is vermeld wat wij willen, namelijk “voor iedereen die inhoud wil geven aan zijn eigen leven en toekomst”.

De heer NULKES (Afdeling Noordwijkerhout): Mijnheer de voorzitter. Ik pleit ervoor de woorden “terreur van de middelmaat” uit de beginselverklaring te schrappen. Velen van ons hebben het met zesjes moeten doen. Iedereen moet welkom zijn en mensen moeten zich daarvoor niet laten afschrikken. Wij zetten ons voor iedereen in, ook voor mensen die met middelmatigheid tevreden zijn. Mensen moeten ervoor zorgen dat zij hun leven op orde hebben en de VVD is voor iedereen.

De heer VAN AS (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben in amendement 7c geprobeerd de zinnen 1006 tot en met 1010 samen te vatten. Ik wil dat amendement aanraden, maar zou mij wel kunnen voorstellen dat de heer Rutte de tekst iets pittiger maakt.

De VOORZITTER: Dat mandaat geeft u hem. Dank u zeer.

De heer ROSENTHAL: Mijnheer de voorzitter. In zijn boek “Dit land kan zo veel beter” spreekt Wouter Bos zich met klem uit tegen de dictatuur van de middelmaat. Vergeleken daarmee zijn wij “softies”!

De heer BAKKER (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben in amendement 7d een voorstel voor een tekstwijziging gedaan, dat ik graag in de aandacht aanbeveel. Ik zou mij kunnen voorstellen dat wij in plaats van over “de terreur van de middelmaat” over “de middelmaat als norm” spreken.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. De VVD wil vertellen wat zij wil, de VVD is een partij van groei, van kansen en van mogelijkheden. Daarom wil ik de negatieve termen graag uit de beginselverklaring geschrapt zien. Wij moeten positief zijn. Ik ben geen voorstander van de woorden “terreur van de middelmaat”.

De heer RUTTE: Ik heb geprobeerd in de openingspassage, waarin de missie en de visie staan, evocatief te zijn. Ik heb geprobeerd mensen de tekst in te trekken. Vanaf artikel 2

gaan wij de inhoud in. De woorden “terreur van de middelmaat” gaan niet over de zesjescultuur, maar over een land waarin mensen gedwongen worden zich te conformeren. Het gaat er niet om of mensen goed of slecht kunnen leren of succesvol of niet succesvol zijn. Het gaat erom dat in ons land een cultuur kan ontstaan waarin mensen niet langer worden uitgedaagd en waarin gezegd wordt “steek je kop maar niet boven het maaiveld uit”. Naar mijn overtuiging is dat een risico dat wij in Nederland lopen.

Wij willen de partij zijn die zegt “doe dat wel” en de partij die zegt dat de vakman die het vmb heeft afgemaakt en zijn vak uitoefent even veel waard is als de hoogleraar aan een universiteit. Beiden leveren naar vermogen bij.

Wat hier staat heeft niets met de zesjescultuur te maken. Wat hier staat heeft alles te maken met de cultuur in het land zelf.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ongetwijfeld heeft Mark Rutte gelijk, maar uit de zojuist gevoerde discussie blijkt dat mensen dit anders lezen. Dat alleen al vraagt om een wijziging. Ik zou zeggen: luister uw eigen tekst nog eens na en neem daar de belangrijkste aspecten uit. Het gaat om het verhaal over de kop die boven de maaiveld uitsteekt. Die woorden kunnen ook worden gebruikt om deze tekst goed te krijgen.

De heer (Afdeling ...): Ik sluit mij aan bij de woorden van de vorige spreker, mijnheer de voorzitter. Een tekst die verkeerd wordt opgevat moet worden herschreven.

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. De tekst is prima, maar er ontbreekt iets aan. Als daaraan een zin over ontplooiing van talent wordt toegevoegd, blijft de essentie van het bestrijden van de terreur van de middelmaat staan en komt daar een positieve draai bij. Ik pleit er niet voor deze woorden weg te laten, maar pleit ervoor daaraan een zinsnede toe te voegen en kan mij in grote lijnen in amendement 7c van Zoetermeer vinden.

Mevrouw KALLEN (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik sluit mij aan bij de woorden van de voorgaande spreker. Laten wij proberen de tekst positiever te maken. Het komt erop neer dat de middelmaat niet de norm is. Het woordje “niet” zou er eigenlijk uit moeten.

De heer KNOL (Afdeling Naarden): Mijnheer de voorzitter. Ik wil u suggereren de woorden “de cultuur van middelmatigheid” in overweging te nemen. Misschien is dat een oplossing voor het probleem.

De heer RUTTE: Dat is weer net iets anders. De terreur van de middelmaat heeft met het maatschappelijk klimaat te maken.

De VOORZITTER: Ik zie dat er nog een paar sprekers zijn. Nu hun inbreng zal ik Mark nogmaals het woord geven en vervolgens kunnen wij al of niet tot stemming overgaan.

Mevrouw VAN DER STOEL (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Het betoog van Mark heeft de tekst verhelderd. Ik heb daaruit begrepen dat hij bedoelt te zeggen dat ambitie beloond moet worden en mensen in die zin moeten worden gestimuleerd. Voor degenen die tegen het woord “terreur” te hoop lopen zou de toevoeging van het begrip “ambitie” wellicht een handreiking kunnen zijn. Het gaat erom dat de strekking van het zojuist door Mark gehouden betoog in de tekst is terug te vinden.

Mevrouw REZWANI (Afdeling Capelle aan den IJssel): Mijnheer de voorzitter. Naar mijn mening is voor ons, als liberalen, het allerbelangrijkste dat het individu het beste uit zichzelf haalt. Iedereen kan zichzelf upgraden en excelleren. Het gaat niet om het verschil in niveau. Iedereen één stap hoger kan de liberalen helpen.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Debatteren is ook luisteren naar elkaars argumenten. Mark heeft duidelijk aangegeven waarom hij de woorden "terreur van de middelmaat" wil handhaven. Wij waren ook tegen die woorden, maar nu wij zijn argumentatie en de toevoeging van de heer Berend Stolk hebben gehoord zullen wij amendement 7f intrekken.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil amendement 7 e intrekken ten faveur van amendement 7c. Dat vind ik een mooi amendement en ik wil graag dat dit amendement in stemming wordt gebracht.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Gelet op de zojuist door Mark gegeven toelichting zullen wij amendement 7b intrekken. Ik ben wel van mening dat nog een keer goed naar de formulering moet worden gekeken.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Dit stuk moet van ons allemaal worden. Dit is een belangrijke discussie. De suggestie van de heer Stolk van de Kamercentrale Zuid-Holland Noord een passage à la amendement 7c aan de tekst toe te voegen zou ik kunnen overnemen, met dien verstande dat wij de tekst nog wel even moeten "finetunen". Wij moeten ervoor waken dat de zinnen te lang worden. Op die manier kaderen wij volstrekt helder wat wij met de woorden "terreur van de middelmaat" bedoelen. Ik ga ervan uit dat wij op die manier tot consensus kunnen komen.

De VOORZITTER: De vrucht van dit debat is de suggestie amendement 7c over te nemen met ruimte om de tekst hier en daar preciezer te formuleren. Ik stel vast dat u daarmee met algemene stemmen kunt instemmen. (applaus)
Aan de orde is cluster 8 over de terminologie "hard werkende Nederlander".

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Dit is een term die de VVD inmiddels heeft geclaimd. Uiteraard zullen mensen bellen die zeggen "Ik ben boven de 65 en ben niet langer een hard werkende Nederlander". Het antwoord luidt "U bent een hard werkende Nederlander geweest en het is terecht dat u na een leven van hard werken gebruikmaakt van een pensioenregeling." Dat geldt ook voor mensen die in een uitkering hebben. Als zij weer aan de slag willen komen, zijn dat ook hard werkende Nederlanders. Iedere Bijstandsmoeder die uit haar uitkeringssituatie wil geraken is een hard werkende Nederlander. Als je ervoor kiest in een uitkeringssituatie te blijven, moet je niet bij ons aankloppen. Dan zijn er andere partijen die je kunnen bedienen.

Ik begrijp heel goed dat deze term tot vragen leidt, maar er moeten in zo'n tekst ook weerhaakjes zitten, woorden die je doen denken "wat staat daar nu?". Soms zijn dat woorden waaraan je je kunt ergeren, want anders word je de tekst niet ingetrokken. Ik pleit ervoor de zinsnede over de hardwerkende Nederlander te laten staan.

De heer BOELEN (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Ik heb de toelichting van Mark beluisterd, maar moet vaststellen dat het begrip "hardwerkende Nederlander" misverstanden oproept. Johan Remkes nasprekend wil ook ik benadrukken dat deze beginselverklaring minstens tien of vijftien jaar door ons zal worden gebruikt. Wellicht zullen onze kinde-

ren over tien of vijftien jaar vergeten zijn wat wij precies onder “hardwerkende Nederlanders” verstaan.

De heer RUTTE: Dat hoop ik niet!

De VOORZITTER: Mijn kinderen weten dat precies en mijn kleinkinderen inmiddels ook al!

De heer BOELEN (Afdeling Rijnwoude): Bent u al opa?

De heer VOORZITTER: Ik heb u gewaarschuwd!

De heer BOELEN (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Waar het mij om gaat is het volgende. Mark heeft goed uitgelegd wat hij bedoelt, maar wij moeten voorkomen dat deze woorden een ander leven gaan leiden. De term is hartstikke goed voor een verkiezingsprogramma en om neer te zetten wat wij bedoelen, maar moet niet in de beginselverklaring worden gebruikt.

De heer LAMME (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Deze zin spreekt Nederlanders aan, maar gaat misschien een stap te ver. Dit is een term die bijvoorbeeld in de laatste twee weken voor de verkiezingen moeten worden gebezigd, maar het gebruik daarvan doet af aan de kracht van dit stuk. Daarom stellen wij voor deze zin te laten staan en het woord “hard” eruit te halen. Op die manier wordt de lading ruim voldoende gedekt.

De heer (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Ik begrijp dat het gebruik van het begrip “hard werkende Nederlander” een keuze is. Mijn vader, die zeventig jaar oud is, heeft het al vijftwintig jaar over hard werkende Nederlanders. Ik denk dat veel mensen deze woorden goed herkennen. Mijns inziens zijn deze woorden duidelijk.

De heer VAN LUNTEREN (Afdeling Hoorn): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben bij amendement voorgesteld de woorden “hard werkend” uit de tekst te halen, omdat er veel mensen zijn die zonder te werken vorm en inhoud aan hun leven geven. Dat zijn andere mensen dan de mensen die ervoor kiezen in een uitkeringssituatie te blijven.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik wil eerst op de opmerking van de laatste spreker reageren. Zolang deze mensen geen uitkering aanvragen heeft hij volkomen gelijk. Ik heb respect voor iedereen die bezig is zijn of haar leven vorm te geven, of dat nu wel of niet betaald is, maar ik heb er een probleem mee als die mensen zich bij de Sociale Dienst melden. Ik verplicht niemand betaalde arbeid te gaan verrichten. Als mensen hun leven op een andere legale manier kunnen inrichten, moeten zij dat vooral doen.

Kan de vergadering zich erin vinden als ik toezeg het begrip “hard werkende Nederlander” nader uit te werken en te benoemen? Ik doel op de Nederlanders die 's morgens om zeven uur opstaan en aan het werk gaan, mensen die helaas nog te vaak in de file staan en met allerlei problemen worden geconfronteerd, mensen die vooruit willen. Ik doel ook op de 65-plussers. Ik doel op iedereen die zonder uitkering bezig is vooruit te komen in het leven. Het eerste blokje moet pittig zijn en smoel hebben. Als wij daar alles uit halen om de tekst politiek correct te maken, zodat niemand daarover valt, loopt de tekst niet meer.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Allereerst wil ik terzijde een opmerking maken die belangrijk is bij het formuleren van een andere tekst. Ik wil erop wijzen dat de AOW in de pers sinds kort ook als een uitkering wordt aangeduid. Ik heb daar grote bezwaren tegen,

maar het is een feit dat de mensen die terecht van de AOW genieten als uitkeringstrekkers worden gezien.

Voorts wil ik een opmerking maken over het tweede deel van de zin, waarin de woorden “vorm en inhoud geeft aan eigen toekomst” staan. Er zijn veel hard werkende Nederlanders die geen vorm kunnen geven aan hun eigen toekomst om de eenvoudige reden dat zij in de eerder vandaag genoemde onderklasse zitten en daar niet uit kunnen komen. Ook dat aspect wil ik graag in de tekst zien meegenomen.

De heer DE BOOYS (Afdeling Brummen): Mijnheer de voorzitter. Drie woorden van Mark: ambitie, lef en doorzettingsvermogen. Dat is wat wij bedoelen. Probeer die woorden te verwerken.

Mevrouw ... (Afdeling ...): Ik wil Mark steunen, mijnheer de voorzitter. Wij zijn in een nieuwe eeuw aanbeland en ik ben van mening dat in deze tekst best wat prikkelende woorden mogen worden opgenomen. Wij mogen ons best van andere partijen onderscheiden. Ik stel voor per pas te stemmen, zoals dat gebruikelijk is, en weet zeker dat de woorden van Mark over de werkende Nederlander volledig zullen worden ondersteund. Ik ben al oud en heb AOW en een klein pensioen, maar ik ben en blijf een hard werkende Nederlander! (applaus)

De heer (Afdeling Boskoop): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat een beginselprogramma filosofisch van aard moet zijn. De beginselverklaring is niet een spreektekst bij een verkiezingsbijeenkomst. Misschien ligt de waarheid in het midden. Wij neigen er nu naar de tekst van de beginselverklaring als de tekst voor een verkiezingsbijeenkomst te bezien en die koers moeten wij niet inslaan.

De heer MESKERS (Afdeling Anna-Paulowna): Mijnheer de voorzitter. Ik pleit ervoor de tekst te handhaven en daaraan toe te voegen dat de hard werkende Nederlander symbool staat voor de Nederlander die bereid is de handen uit de mouwen te steken om dit land vooruit te helpen en ieder daaraan op zijn eigen wijze invulling geeft.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Reagerend op de opmerking dat wij ervoor moeten waken dat de tekst van de beginselverklaring op de tekst voor een verkiezingsbijeenkomst gaat lijken wil ik erop wijzen, dat ik er bewust voor heb gekozen in artikel 1 een tekst te formuleren die de lezer als het ware bij de haren de beginselverklaring in trekt. Vanaf artikel 2 wordt de tekst meer filosofisch van aard en gaan wij op de inhoud in.

De VOORZITTER: Wordt stemming gewenst over amendement 8a?

De heer ... (Afdeling ...): Wij trekken ons amendement in ten gunste van amendement 8c, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Is amendement 8b van de afdeling Teylingen nog aan de orde? Dat is niet het geval.

Amendement 8c wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat hiermee ook amendement 8d is afgedaan en stel cluster 9 over “vakmensen” aan de orde.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat het een kwestie van smaak is. De positie van vakmensen – in het onderwijs, op het gebied van de gezondheidszorg, bij de politie en in het bedrijfsleven – zal in de komende jaren in Nederland een belangrijk thema zijn. Het lijkt mij van belang dit thema te benoemen. Natuurlijk kunnen wij niet alles noemen, maar als wij het over de politie hebben zal niemand denken dat wij niet aan de mensen van de reddingsbrigade denken. Vanzelfsprekend bedoelen wij iedereen. Laten wij niet proberen de tekst zo politiek correct te formuleren, dat hij geen “Schwung” meer heeft.

De heer ... (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Mijn opmerking is puur van tekstuele aard. Ik stel u voor even naar de eerste komma na “vakmensen” te kijken. Het lijkt nu alsof leraren, politiemensen en de mensen die in de zorg werken geen vakmensen zijn.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben in amendement 9c geprobeerd de voorbeelden, die krachtig zijn, te laten staan en tot hun recht te laten komen, maar willen vermijden dat de nadruk te veel op die groepen valt omdat er veel andere groepen zijn. Wij stellen voor het woord “als” toe te voegen.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Ik begrijp de argumentatie van de heer Rutte, maar hoe je het wendt of keert: dit blijft een limitatieve opsomming die per definitie andere mensen uitsluit. Omdat de beginselverklaring lange tijd mee moet, pleit ik voor amendement 9a.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. In amendement 9c wordt voorgesteld de komma na het woord “vakmensen” te schrappen. Als wij dat doen en voor het woord “vakmensen” het woord “als” toevoegen, is volgens mij de kou uit de lucht.

De VOORZITTER: Ik hoor gemor, maar dit is nog maar de eerste termijn.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik begrijp dat wij over alle woorden in de inleiding tot de beginselverklaring gaan debatteren. Ik ben zelf erg gecharmeerd van de tekst in het inleidende stuk en zou u willen voorstellen de vergadering de vraag voor te leggen of zij met de ongeamendeerde inleiding kan instemmen.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik vind de voorliggende tekst ook beter dan hetgeen wordt voorgesteld, maar dit moet wel een tekst van ons allemaal worden. Die komma moet sowieso weg. Zoetermeer heeft daarop terecht gewezen. Door het voorstel te doen het woord “als” toe te voegen meen ik aan een groot deel van de bezwaren tegemoet te zijn gekomen zonder dat de tekst aan kracht verliest. Als mijn voorstel tot bezwaren leidt, trek ik mijn voorstel in. Ik wil de zaak niet onnodig compliceren. Mijn voorstel is de komma weg te halen en het woord “als” toe te voegen. Volgens mij zijn wij er dan uit. (applaus)

De VOORZITTER: Heeft dit voorstel van de heer Rutte als vrucht van deze discussie de instemming van de gehele vergadering? Ik stel vast dat dat het geval is.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Het spijt mij zeer, maar ik blijf voor amendement 9a pleiten. Ik verzoek u dat amendement in stemming te brengen, omdat ik van mening ben dat de verklaring voor iedereen moet zijn en geen limitatieve opsomming mag bevatten.

De heer RUTTE: Ik heb geprobeerd de vergadering tegemoet te komen en ik ontraad amendement 9a, mijnheer de voorzitter.

Amendement 9a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Gelet op de oproep van Mark Rutte dat de beginselverklaring een verklaring van ons allen moet zijn, stel ik voor daarin wel de amendering met betrekking tot de komma en het woordje “als” op te nemen.

Ik ga ervan uit dat de amendementen 9b en 9c niet in stemming behoeven te komen. Aan de orde is cluster 10 over “De VVD wil er zijn”. Wie kan daartegen zijn? De VVD is er. Kan de vergadering instemmen met het ontraden van deze amendementen? Dat is het geval. Aan de orde is cluster 11 over de liberale droom.

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties). Mijnheer de voorzitter. Een deel van ons amendement is al in de discussie over het vorige cluster meegenomen. Wij zitten nog met één punt. Wij denken dat wij ook iets moeten zeggen over de mensen in Nederland die niet mee willen. De overheid, de staat, moet daaraan iets doen. Wij zijn tevreden als dit kan worden meegenomen bij alle toezeggingen die al zijn gedaan om nog eens naar de tekst te kijken.

De heer RUTTE: Ik wil erop wijzen dat de laatste alinea van hoofdstuk 6 over deze groep gaat, mijnheer de voorzitter.

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties): Wij trekken ons amendement in, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 12 van de Partijcommissie Onderwijs en Jongerenbeleid.

Mevrouw VRIEZENDORP (Werkgroep jeugd): Mijnheer de voorzitter. De werkgroep jeugd heeft dit amendement en amendement 15 ingediend, omdat zij van mening is dat de jeugd expliciet een plaats verdient in een liberaal beginselprogramma en niet alleen in een verkiezingsprogramma. Juist vanwege de link met uw eigen liberale uitgangspunten. “Geen optimistisch liberaal toekomstbeeld, geen optimistisch liberaal mensbeeld, als de jeugd niet de kans krijgt en neemt om de zelfstandige burger te worden die iets van zijn of haar leven wil maken.” Ik citeer uw eigen tekst. Daar liggen voor wat ons betreft grote kansen en uitdagingen voor de VVD om dit expliciet te omarmen en op een positieve, liberale manier te benaderen en zichzelf te onderscheiden.

Wij hebben deze voorstellen niet gedaan omdat wij per se aan deze teksten willen vasthouden, maar omdat wij vinden dat de jeugd echt een plaats verdient in het beginselprogramma en in een liberaal toekomstbeeld. Wij verzoeken u op zijn minst de strekking van onze amendementen over te nemen.

De heer RUTTE: Ik kan deze amendementen niet overnemen, maar ben wel bereid bij de eindredactie te kijken of nog iets specifiek over het belang van jeugd moet worden opgenomen. In deze verklaring staat wel een hoofdstuk over onderwijs.

Wij hebben vele commissies die hun eigen belangen willen pluggen en het risico bestaat dat die belangen op allerlei plekken naar boven komen terwijl deze tekst voor heel Nederland moet gelden.

Ik zeg toe te zullen bezien of ik hetgeen mevrouw Vriezendorp naar voren heeft gebracht ergens kan invoegen, maar ik wil dat hier niet doen omdat daardoor de vaart uit de inleiding wordt gehaald.

Mevrouw VRIEZENDORP (Werkgroep jeugd): Die toezegging neem ik graag aan, mijnheer de voorzitter. Ik wil benadrukken dat de jeugd een groep is die mijns inziens met name in een liberaal toekomstbeeld een plek moet krijgen en de aandacht moet krijgen die zij verdient. Daarbij wil ik de kanttekening maken, dat die aandacht zich niet tot het hoofdstuk onderwijs moet beperken. Het liberale jeugdbeleid dat wij op dit moment aan het ontwikkelen zijn is veel breder dan alleen het onderwijs.

De heer RUTTE: Uw opmerking is duidelijk. Wij zijn het eens.

De VOORZITTER: Kan mevrouw Vriezendorp leven met de toezegging van Mark Rutte en haar amendement intrekken?

Mevrouw VRIEZENDORP (Werkgroep jeugd): Ja, mijnheer de voorzitter. Dat geldt ook voor amendement 15.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik heb enige moeite met deze toezegging, mijnheer de voorzitter. Mark Rutte heeft zojuist gezegd dat populistische taal in artikel 1 moet kunnen, waar de overige artikelen serieus van ondertoon zijn. Ik heb gezegd dat daar wel iets in zit. De tekst in artikel 1 is pakkend en het vervolg van de tekst is formeler. Hij zegt nu dat hij zal proberen in artikel 3 ...

De heer RUTTE: Nee, niet daar. Ik heb toegezegd te zullen zoeken naar een plek waar iets over jeugd kan worden gezegd. Mevrouw Vriezendorp heeft er terecht op gewezen dat de jeugd een belangrijke groep is.

De heer (Afdeling ...): Akkoord. Als de toevoeging maar niet bij artikel 3 komt. De partijraad heeft gezegd dat het artikel over onderwijs niet te uitvoerig moet worden.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat de amendementen 12 en 15 zijn ingetrokken. Aan de orde is cluster 13 over de liberale droom.

De heer RUTTE: Ook hiervoor geldt: het is een kwestie van smaak. Ik vind dit een mooie zin. Als ik dit geen mooie zin zou vinden, zou ik dit anders hebben geformuleerd.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat wij het woord "dromen" hier niet moeten gebruiken. Amendement 13b van de afdeling Delft, waarin wordt gesteld dat de Nederlandse identiteit nauw is verbonden met de liberale principes, vind ik voortreffelijk.

De heer DE BOER (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. Ik wil amendement 13b graag ondersteunen. Het beginselprogramma mag wel een aantal filosofische kenmerken hebben, maar wij moeten niet blijven dromen. Dat is niet Nederlands en niet liberaal.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Het gestelde in amendement 13b, dat de Nederlandse identiteit nauw is verbonden met de liberale principes, is natuurlijk onjuist. Wij zijn eeuwenlang door de gereformeerden geregeerd!

De VOORZITTER: Daarom zijn zij naar ons congres gekomen! Hartelijk welkom!

De heer BACKHUYS (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat “droom” een goed woord is. Ik kan mij een man uit de jaren zestig herinneren die dat woord gebruikte en meen dat de vorige week een deel van zijn droom is uitgekomen. Een prima woord!

De heer RUTTE: Ik wil graag aan deze tekst vasthouden, mijnheer de voorzitter. Hoed je voor een land waarin niet gedroomd wordt!

De VOORZITTER: Vindt Utrecht het goed als ik amendement 13b in stemming breng? Dat is het geval.

Amendement 13b wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 14.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Amendement 13b is nu afgehandeld. Ik wil de krachtige woorden over een droom van Martin Luther King in herinnering brengen.

De heer RUTTE: De tekst is gehandhaafd!

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 14.

De heer ... (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Ik vind het jammer dat het begrip “zelfontplooiing”, dat in diverse herbronningbijeenkomsten uitvoerig aan de orde is geweest als de essentie van de eigen vrijheid, met één pennenstreek ontraden is.

De VOORZITTER: Vindt u dit alleen jammer? Blijft het daarbij?

De heer (Afdeling Rijnwoude): Ik vind dit redactioneel en inhoudelijk een verlies, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Kunt u met het advies leven?

De heer ... (Afdeling Rijnwoude): Daarmee kan ik leven, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Amendement 15 is ingetrokken. Aan de orde is amendement 16 van de afdeling Zoetermeer.

De heer ... (Afdeling Zoetermeer): Wij trekken ons amendement in, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 17, dat is overgenomen. Ik stel vast dat u daarmee kunt instemmen.

Aan de orde is amendement 18, dat is ontraden.

De heer DE GEE (Afdeling Heuvelrug): Mijnheer de voorzitter. Ik ga niet aandringen op stemming, maar wil Mark wel een vraag stellen. Dat ieder individu telt is het uitgangspunt. Ligt dat niet heel dicht bij gelijkwaardigheid en zouden wij in de tekst niet een beweging kunnen ma-

ken die duidelijk maakt dat gelijkwaardig voorafgaat aan vrijheid en verantwoordelijkheid? Ik ben van mening dat de formulering in de toelichting verkeerd is. In de toelichting staat namelijk “gelijkwaardigheid volgt op”. Wij zijn van gelijkwaardigheid en niet van gelijkheid. Ik denk dat wij daarop de nadruk moeten leggen.

De heer ... (Afdeling ...): Ik wil wel op stemming aandringen, mijnheer de voorzitter. Ik heb moeite met dit punt. Wij hebben het vanmiddag al een paar maal over het imago van de VVD gehad. De VVD is een partij waarvan wordt gezegd “iedereen is voor zichzelf bezig en niemand denkt aan een ander”. Ik ben blij met deze tekst, die ik hartstikke mooi vind. Hier staat ook dat ieder mens zich vrij mag ontplooiën – daarover zijn wij het eens – en “iedereen toetst voor zichzelf of hij rekening houdt met een ander”. Hoe ver gaat dat? Ik zal een voorbeeld geven. Als ik voor mijzelf toets dat ik dit zo’n belangrijk onderwerp vind, dat ik daarover een kwartier wil praten ... Wie houdt mij dan tegen?

De VOORZITTER: Die vraag kan ik beantwoorden!

De heer ... (Afdeling ...): Nog een klein voorbeeld, mijnheer de voorzitter. Ik zal het kort houden.

De VOORZITTER: Dat weet ik. Ik ken u!

De heer ... (Afdeling ...): Wouter Bos handelt de laatste weken naar eigen inzicht. Hij doet dat in het belang van de samenleving, zoals in deze beginselverklaring staat, en toetst bij zichzelf. Als Mark om controle vraagt, zegt hij “dat hoeft niet”. Ik denk dat wij dit hier niet in moeten krijgen.

De heer KLEIN (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Naar mijn mening is het logisch dat wij de liberale beginselen op een rijtje zetten. Vrijheid en verantwoordelijkheid noemen wij als eerste. De andere beginselen vloeien daaruit niet voort, maar zijn gelijkwaardig. Daarom is het amendement erg goed.

Mevrouw CARMEN HUNGER (Afdeling Deventer): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat het goed is de liberale beginselen bij naam te noemen, maar vraag mij af of wij in plaats van “gelijkwaardigheid” wellicht “wederzijds respect” bedoelen.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Vrijheid en verantwoordelijkheid zijn de twee kernbegrippen van het liberalisme. Die twee hangen met elkaar samen. Verantwoordelijkheid is belangrijk voor hoe je met individuele vrijheid omgaat. Naar mijn mening zijn dit de basisprincipes van het liberalisme en komen de andere zeer belangrijke principes daaruit voort. Voor al degenen die denken dat zij zich moeten verdedigen ten opzichte van mensen die stellen dat de VVD niet sociaal is: kijk naar hoofdstuk 4. Daarin staat dat de VVD gelooft in het individu dat zich ontwikkelt, goed onderwijs krijgt, in zijn kracht staat en zich daardoor met anderen gaat verbinden. Dat leidt tot een hechte samenleving. De samenleving langs onze route is veel hechter dan de samenleving van het CDA of de PvdA, die via allerlei structuren de warmte van bovenaf willen opleggen. Dat is het fundamentele verschil tussen de VVD en de andere politieke stromingen. Daarom zijn de begrippen vrijheid en verantwoordelijkheid zo belangrijk en moeten zij eruit springen. (applaus)

De heer ... (Afdeling ...): Ik wil u vragen het amendement in stemming te brengen, mijnheer de voorzitter. De gelijkwaardigheid wil ik er echt bij hebben, al was het maar om de democratische rechtsstaat een goede basis te geven.

De heer BOERMAN (Afdeling Bergeijk): Mijnheer de voorzitter. Deze vijf beginselen zijn de basis van onze partij, die al pakweg zestig jaar bestaat. Ik denk dat wij dat zo moeten houden. Ik ben van mening dat wij deze vijf begrippen in één zin op gelijk niveau moeten noemen. Dat u deze begrippen daarna uitwerkt vind ik prima, maar noem ze in één zin op gelijkwaardig niveau.

De heer LAMMENS (Afdeling Barneveld): Mijnheer de voorzitter. Dit is een goed punt. Wij zijn het er allemaal over eens dat wij ons vrij moeten kunnen ontwikkelen. Veel liberalen weten heel goed waar de grens ligt van wat zij wel of niet kunnen doen. Wij moeten echter wel een wapen hebben tegen mensen die die grens niet kennen. Zojuist noemde ik Wouter Bos. Ik kom uit Barneveld waar allemaal "André Rouvoets" rondlopen. In Barneveld zeggen ze: "Het is in het belang van de burgers dat wij leven naar het woord van God". Wat kan ik met deze conceptbeginselverklaring in de hand daartegen inbrengen? Helemaal niets!

De heer STOLK (Kamercentrale Zuid-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Het aardige van de oorspronkelijke tekst is, dat daaruit de geschiedenis naar voren komt. Daaruit blijkt hoe deze begrippen zijn ontstaan. Daarom pleit ik voor de oorspronkelijke tekst. Wij laten daarmee zien dat het een uit het ander voortvloeit. De oorspronkelijke tekst houdt niet in dat de andere begrippen daardoor lager zijn geplaatst. Het is meer een wordingsgeschiedenis.

De heer KOLFF (Voorzitter VVD Utrecht): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben het conceptbeginselprogramma op 1 oktober in een kolkende ledenvergadering besproken en in die vergadering zijn daarover veel lovende woorden gesproken. Ik denk dat het belangrijk is op te merken, dat de liberale beginselen in het beginselprogramma nader uitgewerkt moeten worden. Deze opmerking heeft ook betrekking op onze amendementen 19b, c en d.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat de tekst van de huidige beginselverklaring, waarin de vijf beginselen conform het amendement worden opgesomd, juist is. Wij kunnen dagenlang over de rangschikking haarkloven en daarover een prachtig academisch verhaal houden, maar daarmee schieten wij niets op. Mijn bezwaar tegen de voorstelling van zaken in de concepttekst van Mark is, dat hetgeen daar staat niet waar is. Het kenmerkende van liberalen is, dat zij niet blind zijn voor vrijheid maar zijn voor die vrijheid die ieder mens op voet van gelijkwaardigheid toekomt. Dat was nu juist de breuk met het feodalisme.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. De partij heeft door haar geschiedenis heen vaak over haar beginselen gediscussieerd. Ik kijk even naar onze ereleden op de eerste rij. Vandaag zijn ook enkele oprichters van onze partij aanwezig.

Deze beginselen stonden niet in de eerste beginselverklaring van onze partij. In de geschiedenis van de partij zijn wel degelijk zaken toegevoegd. De term "verantwoordelijkheid" is in 1964 toegevoegd en toevoeging van de term "gelijkwaardigheid" dateert van 1980.

Het is dus niet zo, dat deze begrippen onze partij vanaf 1948 geleid hebben.

Vrijheid, verantwoordelijkheid en sociale rechtvaardigheid zijn de begrippen die het langst meegaan.

Ik pleit ervoor de concepttekst te handhaven en wel degelijk aan te geven welke onze belangrijkste principes zijn en hoe de overige principes daarmee samenhangen. Laten wij kijken wat uit de stemming komt.

Voorts wil ik erop wijzen dat alle begrippen, zij het niet met een =-teken erachter - in de tekst van de beginselverklaring worden uitgewerkt.

Amendement 18 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is cluster 19 over "rede en passie".

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. De amendementen zijn over het algemeen tekstueel van aard. De woorden "rede en passie" zijn gebruikt om een beetje peper in de tekst te houden. Ik kan u zeggen dat deze toevoeging van Uri Rosenthal afkomstig is. Stelt u mij niet teleur, want ik vind deze term erg mooi!

In een aantal amendementen is voorgesteld deze begrippen uit te werken, maar naar mijn smaak gebeurt dat in de verdere tekst van de beginselverklaring al voldoende. Alle begrippen komen daarin terug: de gelijkwaardigheid, de sociale rechtvaardigheid en de verdraagzaamheid. Alle begrippen worden nader uitgewerkt.

De VOORZITTER: Hoewel wij de amendementen in alle rust moeten handelen, wil ik u gelet op ons schema verzoeken tempo te betrachten.

De heer ... (Afdeling Utrecht): Mijnheer de voorzitter. De VVD Utrecht is erg voor rede en passie en wil u verzoeken amendement 19d in stemming te brengen. Sociale rechtvaardigheid is een beginsel dat in de beginselverklaring, afgezien van in de toelichting, niet wordt uitgewerkt.

De heer JAARSMA (Kamercentrale Friesland): Mijnheer de voorzitter. Gelet op de toelichting van Mark Rutte, die heeft gezegd dat "rede en passie" uit de koker van Uri Rosenthal komen, trekken wij ons amendement in.

De VOORZITTER: Als dat voor alle amendementen geldt, zijn wij klaar!
Ik stel vast dat amendement 19a is ingetrokken.
Aan de orde is amendement 19b.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Utrecht stelt voor twee teksten over gelijkwaardigheid en de scheiding van kerk en staat toe te voegen. Dat voorstel heb ik op andere plekken in de tekst al overgenomen. Ik ben van mening dat deze amendementen op dit punt niet goed passen.

De VOORZITTER: Kan Utrecht daarmee leven?

De heer (Afdeling Utrecht): Als Mark kan toezeggen dat hij iets zal doen met de uitwerking van het begrip sociale rechtvaardigheid zeker, mijnheer de voorzitter.

De heer RUTTE: Ik verwijs naar de laatste alinea van hoofdstuk 6, waarover wij nog komen te spreken.

De heer (Afdeling Utrecht): Wij vertrouwen je, Mark.

De VOORZITTER: Mag ik concluderen dat de amendementen 19c en d eveneens zijn ingetrokken? Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 20 van de partijcommissie Onderwijs en Jongerenbeleid. Ik stel vast dat dat amendement is ingetrokken.

Aan de orde is amendement 21.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik heb de tekst van de eerste alinea gewijzigd met inachtneming van een groot aantal van de ingediende amendementen.

Dat geldt ook voor de tekst van de tweede alinea. In een aantal amendementen is terecht gesteld dat daarin te veel tekst staat. Bij nadere lezing vond ik dat ook. In de nieuwe tekst heb ik geprobeerd zo veel mogelijk van de amendementen over te nemen.

De VOORZITTER: Kunnen de indieners van de amendementen zich in de clustertoelichting vinden?

De heer ... (Afdeling ...): Daarmee kan ik wel leven, maar ik wil er wel op wijzen dat in de toelichting abusievelijk is vermeld dat de regels 1031 tot en met 1034 worden gewijzigd. Ik veronderstel dat op de regels 1028 tot en met 1034 wordt gedoeld.

De heer RUTTE: Dat klopt. U hebt volkomen gelijk.

De VOORZITTER: Dank voor deze interventie. Wij zullen dat corrigeren.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Wij gaan akkoord met de voorgestelde tekst in de clustertoelichting, maar willen daarbij wel een kanttekening maken. In ons amendement 21t wordt ook nog iets gezegd over de rol van het onderwijs. Wij zouden graag zien dat dat punt wordt toegevoegd.

De VOORZITTER: Dat is genoteerd. Mark Rutte zal daarop zo dadelijk ingaan.

De heer IN 'T HOUT (Partijcommissie Onderwijs): Mijnheer de voorzitter. Veel dank voor de aanpassingen in de tekst, die een verbetering tot gevolg hebben. Ik wil nog wel pleiten voor amendement 21g, waarin u wordt gevraagd duidelijk aan te geven dat onderwijs essentieel is voor het goed functioneren van de economie en de arbeidsmarkt. Onderwijs is zo veel meer dan verheffen uit achterstand en armoede. Onderwijs biedt mensen gedurende hun gehele leven kansen. Ik noem het beroepsonderwijs en de verbinding tussen onderwijs en arbeidsmarkt, van peutertoets tot MBA.

De heer (Partijcommissie Onderwijs): Wij willen amendement 21p ondersteunen, maar maken daarbij de kanttekening het clustervoorstel al een duidelijke verbetering te vinden, die behoorlijk onze kant uitgaat. De woorden "levenlang leren" zijn niet in de tekst opgenomen. In een flexibele arbeidsmarkt en in een globaliserende economie moeten ook werknemers flexibel kunnen zijn en dat kan met levenlang leren. Levenlang leren is ook een cruciaal element van integratie. Scholing houdt niet op op het moment waarop je de school verlaat.

De heer VERVOORN (Afdeling Dordrecht): Mijnheer de voorzitter. Door onze afdeling is naar voren gebracht dat de constatering juist is, maar de VVD ook een commitment, een ambitie, zou moeten uitspreken en als streven zou moeten hebben dat Nederland op het gebied van onderwijs vooroploopt.

De heer DE BOER (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. Wij blijven van mening dat amendement 21r - toetsing van kwaliteit is noodzakelijk – erbij moet blijven.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. In ons amendement 21u wordt een zin naar voren gebracht die in het huidige beginselprogramma staat. Het weglaten van die zin is voor ons van zeer grote betekenis. Die zin luidt: “De staat waarborgt de vrijheid van onderwijs en de gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs.” Door het weghalen van deze zin treedt een belangrijke verandering op.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik sluit mij aan bij hetgeen zojuist over amendement 21g is gezegd. Ik zou graag zien dat ergens in dit verhaal het belang van het onderwijs voor een goed functionerende economie in een globaliserende wereld naar voren komt, maar laat de redactie gaarne aan de heer Rutte over.

De heer WILLEMS (Afdeling Alphen aan den Rijn): Mijnheer de voorzitter. Onder 6c wordt over menselijk kapitaal gesproken. De strekking daarvan is dat wij ook mensen die hoog begaafd zijn op het gebied van onderwijs tegemoetkomen. In de tekst van Mark, waarin ik mij goed kan vinden, wordt over eerlijke kansen gesproken en ik zou graag zien dat daarin wordt opgenomen dat ook hoogbegaafde mensen aan hun trekken kunnen komen.

Mevrouw VAN DER STOEL (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. In het licht van de discussie die wij eerder over de terreur van de middelmaat hebben gevoerd ben ik er verbaasd over dat het begrip “excelleren”, dat in de oorspronkelijke tekst stond, is weggefallen. Ik wil Mark verzoeken daarnaar nog eens te kijken en de consequentie ook bij het hoofdstuk onderwijs door te trekken.

De heer RUTTE: De inbreng van de vergadering is zeer overzichtelijk, mijnheer de voorzitter! Ook hier geldt dat wij niet overcompleteet moeten willen zijn.

Ik wil een aantal voorstellen overnemen. De voorstellen over vooroplopen, levenlang leren en hoogbegaafden wil ik niet overnemen. Wat daarover gezegd is is waar en daarop moet een goed beleid worden gevoerd. Dat staat ook in ons verkiezingsprogramma. Ineke is bezig met een notitie van de fractie waarin al die punten aan de orde komen. Ik ben er niet voor die punten in de beginselverklaring op te nemen.

Amendement 21g over de goed functionerende economie en arbeidsmarkt wil ik wel overnemen en amendement 21r, waarin wordt gesteld dat toetsing van kwaliteit noodzakelijk is, eveneens. Het woord “excelleren”, waarover Anneliese een opmerking heeft gemaakt, kan voor wat mij betreft terugkomen, maar ik wil amendement 21u niet overnemen. Dat amendement gaat over de artikel 23-discussie, die in het Liberaal Manifest is geparkeerd. Als de VVD over onderwijs praat, gaat het altijd alleen over de gelijkschakeling van openbaar en bijzonder onderwijs. Daar word ik zo moe van! Ik ben daar ook voor, maar dat is slechts een klein stukje van ons beleid. Dat is vooral een historisch debat. Voor wat het onderwijs betreft zijn veel meer zaken aan de orde.

De VOORZITTER: U ziet dat de lijn is, dat wij dit beginselprogramma met elkaar formuleren. Kunt u zich in dit voorstel van Mark Rutte vinden? (applaus)

De heer (Partijcommissie Onderwijs): Mijnheer de voorzitter. De partijcommissie Onderwijs gaat van harte akkoord.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het met Mark Rutte eens dat in de beginselverklaring duidelijke keuzes moeten worden gemaakt en de tekst prikkelend van aard moet zijn. Ik blijf van mening dat vrijwel elke partij zich in deze tekst zal kunnen vinden. Mijns inziens zou de keuze meer proactief moeten zijn en zouden wij een commitment moeten opnemen. Wat betekent dit voor de VVD?

De heer RUTTE: Op welk amendement doelt u?

De heer ... (Afdeling ...): Amendement 21h van de afdeling Utrecht.

De VOORZITTER: Mark Rutte zal daarop zo dadelijk ingaan.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. Het feit dat een tekst al in het Liberaal Manifest staat kan ik in mijn ogen geen reden zijn om te besluiten die tekst niet in de beginselverklaring op te nemen. Het Liberaal Manifest is lang geleden uitdrukkelijk voor een korte periode opgesteld.

De staat heeft een verantwoordelijkheid voor de vrijheid van onderwijs en de gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs. Dat zijn buitengewoon belangrijke zaken, die ook in de huidige beginselverklaring zijn opgenomen. Het schrappen daarvan is bepaald geen kleine stap.

De heer ... (Afdeling ...): Met dezelfde argumentatie verzoek ik u amendement 21t in stemming te brengen, mijnheer de voorzitter.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik ben geen voorstander van amendement 21h en wil de indiener verzoeken dat amendement in te trekken. Deze tekst hoort hier niet thuis. Ik vind de voorgestelde formulering ook niet goed. "Vooroplopen in vergelijking met omringende landen". Wat kan het mij schelen hoe het in de omringende landen gaat? Ik wil gewoon top-onderwijs in ons land! Laat de omringende landen maar proberen ons bij te houden. Dat moeten wij uitstralen. Ik wil dit amendement echt niet overnemen, de tekst wordt daardoor te dik.

De heer VONHOFF: Mijnheer de voorzitter. Ik ondersteun het standpunt van Mark Rutte over amendement 21u zeer nadrukkelijk. Het is waar dat wij in de politiek op basis van pacificatie die gelijkstelling hebben, maar daarmee is dit nog niet tot een liberaal beginsel verheven en daarom hoort dit in het liberaal beginselprogramma niet thuis. (applaus)

De heer (Afdeling ...): Ik kan mij in het commentaar van Mark Rutte vinden indien de commitment wordt uitgesproken hiermee iets te doen en het niet bij deze constatering blijft.

De heer RUTTE: Absoluut!

De heer ... (Afdeling ...): Wij trekken ons amendement in, mijnheer de voorzitter.

De heer RUTTE: Ineke Dezentjé is kort geleden bevallen van een fantastische onderwijsnota, die u zeer zal plezieren.

De VOORZITTER: Mag ik concluderen dat u kunt instemmen met hetgeen door Mark Rutte en Henk Vonhoff is gezegd en de toezegging, dat de tekst zal worden aangescherpt op de

terreinen economie, arbeidsmarkt, toetsing en excelleren? Kan de vergadering daarmee leven?

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. Met de punten die u zojuist hebt genoemd ben ik het volstrekt eens. Dat is het probleem niet. Dit is echter een zeer principiële punt en ik ben van mening dat ik het mijn Kamercentrale verplicht ben u te vragen ons amendement 21u in stemming te brengen.

De heer ... (Afdeling ...): Ik wil u erop wijzen dat amendement 21t verder gaat dan amendement 21u, mijnheer de voorzitter.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik steun het standpunt van Mark Rutte over amendement 21t. Alleen al het feit dat daarin naar een bestaande rechtsorde wordt verwezen geeft een sfeer aan die mij niet bevalt.

Amendement 21t wordt in stemming gebracht en verworpen.

Amendement 21u wordt in stemming gebracht en verworpen.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Even voor de dames en heren van de media: wij zijn niet tegen de gelijkschakeling van openbaar en bijzonder onderwijs, wij hebben alleen besloten ons standpunt daarover niet in deze tekst op te nemen. Op andere plekken is ons standpunt daarover wel duidelijk vermeld.

De VOORZITTER: Misschien is het verstandig dat nog een keer te herhalen!

De heer RUTTE: De VVD is en blijft voor artikel 23!

De VOORZITTER: Dat is duidelijk, maar dit staat niet in de beginselverklaring. Aan de orde is cluster 22 over "de hechte samenleving".

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Dit is voor mij een wezenlijk artikel, dat de kern van het liberalisme raakt en de belangrijkste verdedigingswal is ten opzichte van degenen die zeggen dat wij voor een atomiserende samenleving zouden zijn. Niets is minder waar. Wij zijn voor een hechte samenleving en het bezielend verband in de samenleving staat voor ons voorop, geheel in de traditie van de in de jaren negentig gestarte Bolkestein-discussie.

De heer PASSENIER (Afdeling Rijswijk): Mijnheer de voorzitter. Ik wil aandacht vragen voor een ontwikkeling in de samenleving waarop dit beginselprogramma nog geen helder antwoord geeft.

De VOORZITTER: Kunt u dat aan de hand van één van de amendementen doen?

De heer PASSENIER (Afdeling Rijswijk): Ik zou Mark Rutte willen vragen de relatie met de eigen verantwoordelijkheid te leggen. In zijn clustertoelichting heeft hij zijn standpunt daarover verwoord. De VVD verwacht dat iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid neemt voor de hechte samenleving. Her en der zien wij dat mensen zich niet langer verantwoordelijk voelen voor een bewonersorganisatie, een sportvereniging of een politieke partij.

De heer DAALOORD (Kamercentrale Den Haag): Mijnheer de voorzitter. In de clustertoelichting, waarin ons amendement 22g wordt ontraden, zie ik niet veel terugkomen wat aan ons amendement tegemoet komt. In de voorliggende concepttekst missen wij een punt dat wel in de huidige beginselverklaring staat, namelijk dat liberalen hechten aan een veelvormige samenleving. De mensen zijn vrij hun leven in te richten zoals zij dat willen en dat draagt juist bij aan de samenleving die wij zo goed vinden.

De heer RUTTE: Ik begrijp wat de indieners van amendement 21g bedoelen, maar wij liberalen starten niet bij de samenleving. Wij starten bij krachtige mensen die zich met anderen verbinden en dan gebeuren in een land bijzondere dingen. Dan ontstaat vanzelf een samenleving. Ons belang is te starten bij die mensen. Wij kijken niet welk geloof iemand heeft en of iemand man of vrouw of blank of zwart is.

Ik heb mij zeer verbaasd over de mensen die ik heb horen zeggen dat het zo mooi is dat een zwarte man president wordt van de Verenigde Staten. Mijns inziens klinkt dat racistisch. Blijkbaar vinden die mensen dat bijzonder.

Voor ons start het niet bij huidskleur, geloof of geslacht. De samenleving is het doel. Als mensen als krachtig individu hun eigen leven leiden, ontstaat een hechte, warme, samenleving. Daar geloven liberalen in.

Om die reden heb ik moeite met amendement 21g binnen de filosofie van deze beginselverklaring.

De heer DAALOORD (Kamercentrale Den Haag): Dat is helder, maar ik wil u erop wijzen dat u in de tweede alinea van die passage iets over de identiteit van de samenleving zegt. Mijns inziens kan daar ook iets over de samenleving gezegd worden vanuit het liberale perspectief, bijvoorbeeld over de veelvormigheid.

De heer (Afdeling Dordrecht): Mijnheer de voorzitter. De afdeling Dordrecht verzoekt u keuzes te maken, een richting aan te geven en prikkelend te zijn. Onze afdeling is van mening dat de zinsnede "een mens is een sociaal wezen" weinig aan de tekst toevoegt en in dit stuk geen inherente waarde heeft.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik ben er verbaasd over dat amendement 22f ontraden is. Een hechte samenleving is ondenkbaar zonder een evenwicht tussen jong en oud, jeugd, avontuur, bedachtzaamheid en dynamiek en wijsheid. In de tekst van de beginselverklaring kom ik dat niet tegen, maar daarin wordt wel over de kansen van komende generaties gesproken. Dat vraagt om een evenwicht tussen jong en oud en tussen dynamiek en wijsheid.

In amendement 17 van de heer Biemans uit Utrecht staat dat de AOW gegarandeerd moet zijn voor toekomstige generaties. Dat vraagt om een evenwicht tussen jong en oud en dynamiek en wijsheid.

In amendement 12 van de commissie Onderwijs en Jongerenbeleid van Marloes van der Werf staat: "De VVD vindt ontwikkeling van de jeugd belangrijk voor toekomstige generaties." Dat vraagt om een evenwicht tussen jong en oud en dynamiek en wijsheid.

Ik verzoek de heer Rutte amendement 22f over te nemen.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Door de afdeling Dordrecht is de vraag gesteld of de zinsnede "De mens is een sociaal wezen" niet een open deur is. Als dat zo gevoeld wordt, ben ik bereid amendement 22a over te nemen. Ik hoop niet dat ik anderen daarmee voor het hoofd stoot.

Amendement 22f wil ik niet overnemen. Wat daarin staat verwacht ik op een congres van de ChristenUnie! Ik lees hierin: "Zij zult 2,1 kinderen krijgen." Ik zie het probleem wel, maar de staat heeft op dat punt geen taak. Ik krijg heel enge ideeën over wat wij vanuit de overheid moeten organiseren, willen wij hetgeen in dit amendement wordt gesteld kunnen regelen.

De VOORZITTER: Nu begrijp ik waarom de vertegenwoordiger van de ChristenUnie na de lunch naar huis is gegaan!

De heer RUTTE: Aan de analyse van de indiener van deze motie wil ik geen afbreuk doen. Natuurlijk heeft vergrijzing gevolgen voor de economie.

De VOORZITTER: Dat is helder. Als hierover een verschil van mening bestaat, kan dit amendement in stemming worden gebracht.

De heer (Afdeling Dordrecht): Nog een korte toelichting, mijnheer de voorzitter. Alles wat wij hier bespreken heeft daarmee te maken. Dit moet bovenaan staan. Wilt u dit amendement wellicht niet overnemen omdat u koudwatervrees hebt? Wiegel en Bolkestein hebben dat nooit gehad. Wij moeten doorzetten! Dit is van wezenlijk belang voor de toekomst.

De VOORZITTER: Uw punt is helder.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben zes jaar lang voorzitter geweest van de werkgroep "Het sociale gezicht van de VVD" en ben onder andere door de afdeling Dordrecht uitgenodigd om daarover een spreekbeurt te houden. Nu Mark dit na zes jaar aandringen in de beginselverklaring heeft gezet – waar ik buitengewoon blij om ben – vraagt uitgerkend de afdeling Dordrecht of dit er niet uit kan. Ik wil graag dat dit blijft staan.

De heer (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. Een korte opmerking over amendement 22b van de afdeling Delft. Ons voorstel is de tekst in te korten. Als je in staat bent relaties aan te gaan, heb je ook de mogelijkheid relaties te verbreken. Dat is een toevoeging die niet noodzakelijk is.

De heer KLEIN (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik begrijp dat Mark Rutte de beginselverklaring graag een product van ons allen wil laten zijn, maar het schrappen van de zinsneede dat de mens een sociaal wezen is gaat mij veel te ver. Dat moet hij niet doen. Net zoals de hard werkende Nederlander in deze beginselverklaring moet blijven staan, moet daarin blijven staan dat de mens een sociaal wezen is.

De heer BIEMANS (Afdeling Utrecht): Mijnheer de voorzitter. Ik sluit mij aan bij hetgeen zojuist is gezegd. Ook ik denk dat het niet goed is amendement 22a over te nemen. Tekstueel is dat ook niet mooi. Als deze zin wordt geschrapt, komt de daarop volgende zin min of meer in de lucht te hangen.

Wij willen niet dat de gemeenschap door de staat wordt opgelegd, maar dat is wel iets dat wij waarderen en dat komt in die zin goed tot uitdrukking. Wij zijn van mening dat dit geen open deur is.

De heer (Afdeling Dordrecht): Mijnheer de voorzitter. De afdeling Dordrecht is van mening dat het uitdrukking geven aan het sociale gezicht van onze partij zeer van belang is, maar wij zijn ook van mening dat de tekst "De mens is een sociaal wezen" niets toevoegt.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Voor wat betreft amendement 22a laat ik het oordeel aan de vergadering. Ik ben genegen het amendement van Dordrecht over te nemen, maar heb gezegd dat dat niet tot “gedoe” mag leiden. Omdat ik moet vaststellen dat dat wel het geval is, stel ik voor over amendement 22a te stemmen.

Ik ben tegen amendement 22b, omdat aanvaarding daarvan inhoudt dat het gehele artikel wordt uitgekleeft en daardoor de redenering verdwijnt dat die zaken niet van bovenaf zijn opgelegd, er vrije toe- en uittreding is en ook het belang verdwijnt van het feit dat sterke individuen zich met andere verbinden. Ik pleit tegen amendement 22b en laat voor wat betreft 22a het oordeel aan de vergadering over.

De VOORZITTER: Wilt u ook nog iets zeggen over 22f?

De heer RUTTE: Ik heb gezegd dat te veel een “Rouvoet-amendement” te vinden.

De VOORZITTER: En 22g?

De heer RUTTE: Daarover heb ik het al eerder gehad. Ik gruwel van de term “veelvormig”. Ik vind dat geen mooi Nederlands.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik heb gevraagd of het mogelijk is de eigen verantwoordelijkheid te beklemtonen. Neemt Mark Rutte dat verzoek mee in zijn verhaal?

De heer RUTTE: Niet in deze tekst. Ik ben het met u eens dat het belangrijk is dat mensen verantwoordelijkheid nemen voor het collectief, maar dat is iets dat bij de mens zelf ligt. Als u ervoor kiest dat niet te doen, is dat uw vrije keuze. Als liberalen zijn wij ervan overtuigd dat - als mensen goed zijn opgeleid, uitkeringen alleen openstaan voor mensen die het echt nodig hebben, integratie wel werkt en de grens gesloten blijft voor kansarme immigranten – de kans het grootst is, dat een samenleving ontstaat waarin een zeer groot aantal mensen zich daarmee actief gaat bezighouden. Wij moeten daarover niet gaan preken.

De heer (Afdeling ...): Een laatste woord, mijnheer de voorzitter. Wij moeten ervoor waken dat de tekst te vrijblijvend blijft en wij als liberalen de indruk wekken, dat de samenleving naar onze mening maar vanzelf moet gaan. Wij moeten elkaar scherp houden.

De VOORZITTER: Uw boodschap is helder en de reactie van Mark Rutte ook. Wij gaan nu stemmen.

Amendement 22a wordt in stemming gebracht en verworpen.

Amendement 22b wordt in stemming gebracht en verworpen.

Amendement 22f wordt in stemming gebracht en verworpen.

Amendement 22g wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is cluster 23 over burgerschap.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. De toevoeging “ook van immigranten” is geschrapt, omdat deze woorden al in andere tekstdelen terugkomt. Ik veronderstel dat daardoor aan de meeste amendementen is tegemoetgekomen.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik zou voor wat betreft amendement 23d even naar de afdeling Zoetermeer willen kijken. Bij lezing van de clustertoelichting is bij mij een licht gevoel van de normen- en waardendiscussie à la CDA overkomen. Volgens mij moeten wij het over de rechtsstaat en over wetten en regels hebben en zouden wij minder in normen en waarden moeten stappen. In amendement 23d van Zoetermeer wordt dat mooi onder woorden gebracht.

De heer ... (Afdeling Zoetermeer): Dank voor het compliment, maar ik moet u zeggen dat wij met de door de heer Rutte voorgestelde aanpassingen kunnen leven en onze motie daarom intrekken.

De VOORZITTER: Kan de vergadering instemmen met alle conclusies die zijn getrokken? Dat is het geval.
Aan de orde is het cluster 24 over grondslagen.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Op grond van een aantal verzoeken is het stuk over het principe van de scheiding tussen kerk en staat uit de toelichting toegevoegd.

De heer KLEIN (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. De toevoeging "Liberalen kiezen voor scheiding van kerk en staat" vind ik een versterking van de beginselverklaring. De zin daarvoor kan er mijns inziens uit. Die zin heeft geen enkele meerwaarde en naar aanleiding daarvan kunnen allerlei discussies ontstaan over de vraag welke onze beschavingsfundamenten zijn en of wij inderdaad een joods-christelijke traditie hebben. Daarover kunnen lange filosofische discussies worden gevoerd. Dat moeten wij niet willen. Laten wij gewoon zeggen wat ons principe is: liberalen zijn voor de scheiding van kerk en staat.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Ik sluit mij bij de woorden van de vorige spreker aan, mijnheer de voorzitter. Wij hebben deze discussie al eerder gevoerd. De tekst waarin staat dat wij starten bij de mensen en onze vrije samenleving naar onze overtuiging ontstaat op basis van de keuzes die mensen zelf maken wringt een beetje, omdat even verderop wordt gesteld dat de door ons voorgestane samenleving een aantal vaststaande grondslagen heeft. Met andere woorden: als ik die grondslagen persoonlijk niet deel en andere keuzes maak, die ook moreel-respectabel zijn, hoor ik er niet bij. Dat is onzin. De liberale ideologie pleit voor een samenleving die voor iedereen openstaat. Daarom zou de eerste zin moeten worden geschrapt.

De heer LAMME (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Wij zijn blij met het opnemen van de scheiding tussen kerk en staat in dit stuk en kunnen ons grotendeels in de tekst vinden. Voor wat ons betreft kan de eerste zin blijven staan, maar wij moeten wel een keuze maken door naar de Verlichting te verwijzen. Dat is voor ons een belangrijk principe.

De heer RUTTE: Dat staat erin!

De heer LAMME (Afdeling Amsterdam): In ons amendement wordt een keuze gemaakt en daarin wordt met name de Verlichting toegevoegd. Dat is onze oproep.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Ik onderschrijf de woorden van de heer Klein en wil erop wijzen dat de oorspronkelijke tekst niet juist is. De Haagse amendering is veel preciezer. De Nederlandse samenleving is echt niet de enige uit de

joods-christelijke traditie, het humanisme en de Verlichting. De Verlichting kwam overigens uit Frankrijk.

De heer VONHOFF: Mijnheer de voorzitter. Het schrappen van de eerste zin zou naar mijn mening een grote verarming zijn. Mij dunkt dat er wel aanleiding is om in de definiëring bij de historische werkelijkheid aan te sluiten, wat wij kunnen doen door niet over een joods-christelijke traditie te spreken. Het is een christelijke traditie, een humanistische traditie, via de klassieke oudheid, die haar verankering vond in de Verlichting. Dat noemt u terecht. Dat is belangrijk. Bij beginselen gaat het namelijk niet alleen om hetgeen waarbij men zich kan aansluiten, dat aansluiten moet vanuit een herkenbare en heldere identiteit gebeuren. Nog één enkel woord over mijn voorstel het woord “joods” te schrappen. Ik begrijp waarom het woord “joods” in de tekst is gekomen. Dat was een “slip of the tongue” van mevrouw Vogelhaar en dat duidt in het algemeen niet op hogere politieke wijsheid. De christelijke fundatie is wel degelijk in de Thora terug te vinden, maar dat betekent niet dat dit een element is in onze beschaving. Het tegendeel is het geval: wij hebben in ons land de joodse cultuur sterk onderdrukt. De joodse cultuur heeft zich in ons land alleen dankzij een wonderbaarlijke vitaliteit kunnen handhaven. Het duurde tot 1798 voordat joden als burgers in de Bataafse Republiek werden erkend. De traditie is wel christelijk, maar niet christelijk volgens de geloofsbelijdenis doch – zoals Thorbecke heeft gezegd – “als een burgerlijke macht, die zich buiten de kerk heeft verspreid”. (applaus)

De heer KAMP (Tweede Kamerfractie): Mijnheer de voorzitter. Ik zou het niet prettig vinden als het woord “joods” in de tekst wordt geschrapt. De woorden “joods”, “christelijk”, “humanisme” en “Verlichting” geven een breed beeld dat bij ons past en waarmee wij goed uit de voeten kunnen. Ik pleit ervoor de tekst niet te wijzigen.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Wat Rijnwoude aan deze discussie heeft bijgedragen staat in de opmerkingen. Wij zijn zelfs teruggegaan naar Spinoza, die zich heeft beroepen op de Ibero-mohammedaanse wijsbegeerte, maar daarover wil ik het nu niet hebben. Ik wil heel prozaïsch zijn en u vragen mij het woord te geven voordat u de behandeling van deze cluster afsluit, zodat ik kan voorstellen een stukje van verderop naar dit hoofdstuk te verschuiven.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Eerst op de inhoud: het was het joodse geloof dat de Messias profeteerde en de volgelingen van Christus kwamen uit het joodse geloof voort. Om die reden wordt in dit deel wel degelijk terecht over een joods-christelijke traditie gesproken. Dat heeft niets te maken met de positie die het joodse geloof later in de westerse wereld heeft ingenomen, maar heeft alles met de wortels van het christendom te maken. Ik heb altijd geleerd dat dat de reden is waarom wij over de joods-christelijke traditie spreken. Omdat ik niet het lef heb met Henk Vonhoff in discussie te gaan, sluit ik mij aan bij de woorden van Henk Kamp. Ook ik zou het prettig vinden als het woord “joods” in de tekst wordt gehandhaafd. Volgens mij is dit de juiste historische onderbouwing. Nogmaals: dit heeft niets met het geloof te maken, maar heeft alles te maken met een aantal noties in onze samenleving zoals het vreedzaam naast elkaar leven. De scheiding van kerk en staat komt voort uit de christelijke traditie en dat geldt ook voor het principe van de vergeving. Plaats het principe van de vergeving eens tegenover de islam, waarin dat principe geen rol speelt. Dat principe is een zeer essentiële grondslag voor onze samenleving. Juist in ons land waar zo veel mensen van buiten met een andere culturele bagage naartoe zijn gekomen, zeker in de afgelopen dertig of veertig jaar, is het essentieel dat wij een klaren stoot geven over wat onze fundamentele waarden zijn. Iedereen is volstrekt vrij zijn of haar eigen

geloof te belijden en wordt daarin gerespecteerd, maar de inwoners van dit land moeten zich wel houden aan de wetten die voortkomen uit de tradities die dit land hebben gevormd. Ik vind het belangrijk dat de VVD, de partij van Frits Bolkestein, die traditie in deze beginselverklaring verankert. (applaus)

De heer KLEIN (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. De discussie die wij zojuist met de heer Vonhoff hebben gehad geeft juist aan dat wij dit niet moeten doen. De zinsnede over de oorsprong van de Nederlandse samenleving zegt helemaal niets over de liberale beginselen. Sterker nog, in de christelijke traditie moet de scheiding tussen kerk en staat juist niet plaatsvinden. Wij moeten dit niet willen. Bovendien: een beschavingsfundament ligt nooit in een Grondwet. Dus: 24a.

De VOORZITTER: Uw punt is helder.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. Als je gaat zoeken naar de fundamenten van een beschaving, moet je dat grondig doen. Met het oog op de politieke correctheid vind ik het juist dat niet wordt verwezen naar de Germaanse geschiedenis, maar die zit ook op tal van plekken in onze beschaving en onze cultuur. Daarnaast verwijzen is echter niet modieus. De heer Vonhoff heeft erop gewezen dat het wel modieus is het woord "joods" voor het woord "christelijk" te plaatsen, omdat wij een slecht geweten hebben.

De VOORZITTER: Uw punt is helder.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Met uw goedvinden wil ik mijn verhaal wel even afmaken, mijnheer de voorzitter. Ik denk dat het goed is dat wij een heldere klarenstoot geven en dat zijn nu juist de liberale beginselen die op zichzelf de verbindingskracht hebben. Ik vind het jammer dat wij als liberale partij de hoed afnemen en braaf te rade gaan bij andere levensovertuigingen terwijl het fundament voor de samenleving nu juist in de liberale waarden ligt besloten.

De heer KORTHALS ALTES: Mijnheer de voorzitter. Ik wil er nog één keer voor pleiten de voorgestelde zinsnede ongewijzigd over te nemen. Ik zou het een grote verarming vinden als wij de grondslagen van onze beschaving niet in ons liberale beginselprogramma zouden vermelden. Daarmee zouden wij ook een verwijzing naar de grondslag van onze nationale identiteit verliezen. Ik vind het juist één van de verrijkingen van dit beginselprogramma, dat wij daarnaar verwijzen. Op het ogenblik bestaat grote behoefte aan duidelijkheid daarover en Mark Rutte heeft die duidelijkheid gegeven. Dat voor het eerst ook naar de Verlichting is verwezen is vanuit liberaal oogpunt een verrijking. Gooi dat niet overboord! (applaus)

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik beveel de door mij voorgestelde tekst zeer aan. Ik vind het belangrijk dat een partij, die al jaren strijdt voor een Nederland waarin iedereen binnen de wet vrijheid heeft, met deze beginselverklaring duidelijk afstand neemt van het cultuurrelativisme van de jaren tachtig. Wij brengen hiermee een markering aan en geven aan dat niet meer te willen. Dat wij de traditie van de afgelopen vijftig jaar in deze beginselverklaring een plaats geven is mijns inziens van groot belang. Ik ben van mening dat wij het lef moeten hebben de nationale grondslag en de nationale identiteit te benoemen, inclusief de wortels waaruit zij voortkomen: het humanisme, de Verlichting en de joods-christelijke traditie.

Amendement 24a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Mag ik concluderen dat dit ook voor de andere amendementen geldt? Ik stel vast dat de indieners van amendement 24c hun amendement in stemming willen zien gebracht. Wij hebben terecht uitvoerig over dit onderwerp gesproken en de algemene vergadering heeft een duidelijke uitspraak gedaan, maar als de heer Wijsenbeek dit amendement in stemming wil zien gebracht zal ik dat doen.

De heer (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben amendement 24d ingediend. Als de tekst blijft staan, kunnen wij daarin met 24d nog een nuancering aanbrengen, namelijk verwijzen naar de Verlichting.

Amendement 24c wordt in stemming gebracht en verworpen.

Amendement 24d wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is cluster 25, dat over de democratische rechtsstaat gaat.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Amendement 25a is overgenomen en ik veronderstel dat amendement 25b daarmee kan vervallen.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Ik heb u gevraagd een tussenpunt te mogen inbrengen voordat wij afscheid nemen van de hechte samenleving en overgaan naar de democratische rechtsstaat.

Ik wil voorstellen de regels 1069 tot en met 1072 onder vrije markteconomie, die gaan over zorg voor de zwakkeren ...

De VOORZITTER: Op welk amendement doelt u?

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Ik doel op amendement 55 van de Kamercentrale Friesland, waarin wordt voorgesteld die zinnen te verplaatsen. In dat amendement wordt niet aangegeven waar naartoe die zinnen zouden moeten worden verplaatst. Dit amendement is zonder toelichting ontraden, maar het is wel in lijn met onze opmerking bij 68 en onze toelichting op 8a. Wij zouden dat clustertje naar de hechte samenleving willen verplaatsen.

De heer RUTTE: Met dat voorstel ga ik akkoord, mijnheer de voorzitter. Dat betekent dat amendement 55 wordt overgenomen.

De VOORZITTER: Akkoord. Mag ik concluderen dat de voorstellen ten aanzien van amendement 25 ook zijn overgenomen? Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 26 van de Kamercentrale Brabant. Ik stel vast dat u met het advies daarover akkoord gaat en dat ook geldt voor de amendementen 27 en 28.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. U ging heel snel over 27 heen!

De VOORZITTER: Je moet er wel bij zijn! Dat is het nadeel van het in deze stad vergaderen.

De heer ... (Kamercentrale Den Haag): Mijnheer de voorzitter. De Kamercentrale Den Haag is het niet eens met de toelichting op het ontraden van amendement 27, waarin wordt gesteld

dat dit amendement weinig meerwaarde biedt. De meerwaarde ligt in de controle op de overheid, die een liberaal belangrijk vindt. Daarvoor is openheid nodig.

De heer RUTTE: U wilt toevoegen “die zich kenmerkt door openheid en transparantie”. Hecht u daaraan grote waarde?

De heer (Kamercentrale Den Haag): Zeer.

De heer RUTTE: Dan doen wij dat.

De VOORZITTER: Deze toezegging is van grote betekenis. Dank voor het feit dat u mij hebt gecorrigeerd in mijn ongepaste snelheid.

Wij waren bij cluster 29 over de belastingdruk.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Deze amendementen zijn vooral een smaak- en taalkwestie en niet principieel van aard. Gelet op de tijd vraag ik mij af of het mogelijk is de afspraak te maken dat ik daarnaar bij de eindredactie goed zal kijken. Als wij dat afspreken, behoeven wij nu niet al die amendementen door te nemen. Ik verzoek de vergadering mij die ruimte te geven.

De heer VAN DER SCHAAF (Afdeling Rotterdam): Mijnheer de voorzitter. Dat is prima, mede in het licht van het feit dat Mark Rutte heeft toegezegd ook nog even naar de term “hard werkend Nederland” te kijken. Ik zou zeggen: in de beperking toont zich de meester.

De heer RUTTE: Nee! Dat amendement is afgewezen! Dat houden wij erin.

De heer VAN DER SCHAAF (Afdeling Rotterdam): Ik was in de waan dat je nog even naar de term zelf zou kijken.

De heer RUTTE: Die heb ik juist verdedigd!

De VOORZITTER: Dit is een trucje! Eerst iets verliezen en later weer terugkomen!

De heer VAN DER SCHAAF (Afdeling Rotterdam): Als dat zo is, ga ik nog even pleiten, mijnheer de voorzitter. Ik heb gezegd “in de beperking toont zich de meester”. Het laag houden van de belastingdruk geldt ook voor bedrijven en heeft niet specifiek met hard werkende Nederlanders te maken. Ik wil voorstellen de tekst te beperken tot “de belastingdruk wordt zo laag mogelijk gehouden” en geen uitspraak te doen over hoe de belasting besteed gaat worden.

De heer RUTTE: In de tekst staat niet “Nederlander” maar “Nederland”. Dat zijn ook de ondernemers.

De heer VAN DER SCHAAF (Afdeling Rotterdam): Als de ondernemingen er ook bij horen ...

De heer RUTTE: Over alles is nagedacht.

De heer (Afdeling Utrecht): Mijnheer de voorzitter. de Afdeling Utrecht ondersteunt het pleidooi van Mark Rutte over de hard werkende Nederlander van harte en dat aspect mag zo veel mogelijk terugkomen, maar niet op dit punt. De belastingdruk moet over het algemeen

zo laag mogelijk worden gehouden. Als wij de tekst alleen tot hard werken beperken, hebben wij het over de inkomstenbelasting en zien wij een aantal belastingen over het hoofd die wij in de ban zouden willen doen, zoals de successie- en de overdrachtsbelasting. Ik vind dat ook die belastingen een plek zouden moeten krijgen in de beginselverklaring.

De heer (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Gezien de eerder gevoerde discussie over de hard werkende Nederlander trekt de afdeling Amsterdam amendement 29 c. in.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het eens met de heer Van der Schaaf van de afdeling Rotterdam. Belastingdruk gaat niet over je portemonnee. Dat is het gevolg. Als de belastingdruk hoger wordt, word je in je portemonnee geraakt. De VVD moet niet in eerste instantie aan de portemonnee denken, wij moeten een goed liberaal beleid voeren. Wij willen ervoor zorgen dat de overheid niet te veel geld gaat gebruiken. Dat is het punt. Daarom is het veel beter hier te zeggen dat wij de belastingdruk zo laag mogelijk willen houden.

De heer RUTTE: Ik vind het er niet mooier op worden, mijnheer de voorzitter. Als wij van "hard werkend Nederland" "Nederland" maken, zoals door Utrecht is voorgesteld, staat daar dat Nederland als overheid zo veel mogelijk van het verdiende geld naar eigen keuze kan besteden. Dat is het laatste wat wij willen!
Ik vind dit geen verbetering. Dit keer ben ik even iets lomper: ik wil vasthouden aan de oorspronkelijke tekst.

De heer (Afdeling ...): Met "Nederland" bedoelen wij uiteraard de Nederlanders en niet de overheid, mijnheer de voorzitter.

De heer RUTTE: Dat staat er niet.

De heer(Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik zou willen vasthouden aan een korte tekst die zegt "met als doelstelling dat de belastingdruk zo laag mogelijk wordt gehouden".

De heer RUTTE: Dat is amendement 29a. Mijns inziens wordt de tekst daardoor minder wervend. Ik stel voor het amendement in stemming te brengen.

De VOORZITTER: Ik sluit de discussie over dit onderwerp. Wordt stemming verlangd? Dat is het geval.

Amendement 29a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Over amendement 29b wordt geen stemming verlangd. Dat amendement wordt ontraden. Dat geldt ook voor amendement 30.
Aan de orde is amendement 31.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Eerlijk gezegd begrijp ik niet waarom dit amendement wordt ontraden.

De heer RUTTE: Ik ook niet! Ik ga daarmee akkoord.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat amendement 31 is overgenomen.

Aan de orde is amendement 32 over de taken van de staat.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik heb weg willen blijven van woorden zoals “decentralisatie” en “gemeenten” en heb het woord “burger” eveneens vermeden. Mijn tekstvoorstel luidt als volgt: “Het is noodzakelijk dat deze taken worden uitgevoerd op het niveau waar dat het meest doelmatig en doeltreffend is.” Dat kan ook op Europees niveau zijn, maar dat is gezien de tekst van de beginselverklaring niet vaak het geval.

De VOORZITTER: De strekking van het advies is “overal overnemen”.

De heer LUCHTENVELD (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Mijnheer de voorzitter. De partijcommissie Binnenlandse Zaken heeft vrij lang over dit punt gesproken, omdat wij dit punt principiëler willen benaderen dan “wij kijken wel waar een taak het meest efficiënt kan worden uitgevoerd”. De VVD kiest al decennialang principieel voor decentralisatie, dus voor op het laagste niveau neerleggen. Het woord “decentralisatie” mag best vermeden worden, maar daar gaat het om.

De heer RUTTE: Ik kan u meedelen dat ik met amendement 32b kan leven. De daarin voorgestelde zin kan worden toegevoegd.

De heer LUCHTENVELD (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Dank u zeer. Voorts willen wij iets doen aan het feit dat burgers soms door meerdere overheden tegelijk worden bejegend. Het kan niet zo zijn dat het rijk, de provincie, de gemeente en Europa zich met een burger bezighouden. Wij moeten kiezen voor een overheidsniveau.

De VOORZITTER: U hebt het nog steeds over amendement 32b?

De heer LUCHTENVELD (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Ja, mijnheer de voorzitter.

De heer RUTTE: Amendement 32b kan ik overnemen, maar amendement 32a neem ik niet over. Woorden zoals “decentralisatie” en “differentiatie” moeten wij niet in de beginselverklaring opnemen. Dat zijn lelijke woorden. Laten wij dat niet doen.

De heer LUCHTENVELD (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Maar wel de keuze voor in principe het laagste niveau.

De heer RUTTE: Nee, wij kiezen voor het meest doelmatige en doeltreffende niveau. Wij zijn altijd voor territoriale decentralisatie en niet voor functionele decentralisatie geweest en dat zal bij ons doorgaans het laagste niveau zijn.

De VOORZITTER: Kan de heer LUCHTENVELD met deze toelichting leven?

De heer LUCHTENVELD (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Ja, mijnheer de voorzitter.

De heer ... (Afdeling ...): Ik ben voorstander van de oorspronkelijke tekst, mijnheer de voorzitter. Liberalen zijn voor een kleine overheid. Daarbij wordt niet aangegeven of dat een kleine centrale overheid of een kleine decentrale overheid is. Ik pleit voor de kleine overheid.

De heer RUTTE: Die staat er nog steeds in. De krachtige kleine staat verdwijnt niet.

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Mijnheer de voorzitter. De toezegging van Mark Rutte heeft mij in verwarring gebracht. Hij heeft gezegd aan zijn tekst te willen vasthouden, maar heeft ook aangegeven voor territoriale decentralisatie te zijn. Volgens mij is dat tegenstrijdig.

Ik denk dat het belangrijk is uit te spreken dat wij voor decentralisatie zijn en de lokale overheid de eerste overheid is waar wij aankloppen. Als wij dat niet doen, zetten wij een principe dat de VVD al lang aanhangt overboord.

De heer (Afdeling ...): Ik wil daar graag iets tegenover stellen, mijnheer de voorzitter. Er zijn wetten die op het niveau van de Europese Unie worden vastgesteld en van daar uit zeer efficiënt worden uitgevoerd. Eén kleine tekst die in heel Europa werkt kan soms voordelig zijn. Dat blijkt met name uit de diverse exportwetten. Ik wil ervoor pleiten het niet uitsluitend over decentralisatie te hebben, er zijn tegenvoorbeelden.

De heer RUTTE: Nogmaals: in amendement 32a staan de woorden “differentiatie” en “decentralisatie”. Mijns inziens zijn dat woorden waardoor wij de beginselverklaring terzijde leggen. Laten wij dat niet doen. Het is volstrekt helder dat wij al jarenlang voor territoriale decentralisatie zijn en dat komt in de door mij voorgestelde tekst tot uitdrukking. Amendement 32a blijf ik ontraden en amendement 32b kan ik overnemen.

De VOORZITTER: Mag ik vragen of de partijcommissie Binnenlandse Zaken na deze toelichting stemming verlangt?

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): U brengt mij in een moeilijk parket, mijnheer de voorzitter. De toelichting van Mark steun ik.

De heer RUTTE: Had dan een mooie zin opgeschreven!

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Wij hebben ons best gedaan.

De VOORZITTER: Wil u wel of niet stemming?

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Is het mogelijk dat wij Mark het mandaat geven nog eens naar die zin te kijken?

De heer RUTTE: Ik zal nog eens naar die zin kijken en zal nadenken over de mogelijkheid het aspect van territoriale decentralisatie – zo zal ik dat echter nooit noemen – daarin mee te nemen.

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Daarmee gaan wij akkoord, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 32c. Kan Noord-Holland Noord met deze conclusie leven? Dat is het geval.

Wij gaan de behandeling van de amendementen natuurlijk rustig afronden, maar ik wil u wel verzoeken enige discipline te betrachten en het zo kort mogelijk te houden. Dat geldt ook voor onze kant.

Aan de orde is cluster 33 over bureaucratie en bemoeizucht.

De heer RUTTE: Overgenomen en doorgeschoten, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Kan de heer Zwart daarmee instemmen?

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Een opmerking van orde, mijnheer de voorzitter. U hebt zojuist gezegd de behandeling van de amendementen te willen afronden. Wij zijn nu op het geplande eindtijdstip van deze vergadering aanbeland en qua materie zijn wij ongeveer halverwege.

De VOORZITTER: Wij hebben het ordedebat al gehad en zijn tot een andere conclusie gekomen.

Aan de orde is amendement 34. Ik stel vast dat u met het advies akkoord gaat en dat geldt ook voor amendement 35.

Aan de orde is cluster 36 over de scheiding der machten.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik begrijp wat de indieners van deze amendementen beogen, maar wil erop wijzen dat het Liberaal Manifest uitvoerig op dit onderwerp ingaat. Ik ben er voorstander van dat wij ons hier tot het principe beperken. Ik begrijp goed dat men dit punt graag wil uitwerken, maar dat haalt de vaart uit de tekst.

Ik stel voor deze amendementen niet over te nemen.

Mevrouw ... (Afdeling Rotterdam): Mijnheer de voorzitter. Ik spreek zowel namens de partijcommissie Binnenlandse Zaken als de afdeling Rotterdam. Wij vinden de scheiding der machten in verband met het tegengaan van machtsmisbruik en willekeur een belangrijk element, dat niet in de beginselverklaring kan ontbreken. Ik wil erop wijzen dat één van de amendementen zeer beperkt is. Mijns inziens wordt door het overnemen van dit amendement de vaart absoluut niet uit de beginselverklaring gehaald.

De heer RUTTE: Ik stel voor amendement 36a wel over te nemen, maar amendement 36b niet.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het volstrekt eens met de vorige spreekster. Dit is een essentieel onderdeel van de rechtsstaat. De scheiding der machten is aan het verzanden en dit amendement hoort erin.

De VOORZITTER: Kunt u instemmen met de toelichting en toezegging van Mark Rutte? Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 37.

De heer RUTTE: Daar voegen wij de gelijkwaardigheidskwestie uit de toelichting toe.

De VOORZITTER: Dat herinnert u zich nog. Kunt u daarmee instemmen?

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Mag ik daarover een vraag stellen, mijnheer de voorzitter?

Nu lijkt 1053 weg te gaan terwijl daarin juist heel mooi is geformuleerd dat ...

De heer RUTTE: Nee, wij voegen daaraan iets toe.

De VOORZITTER: Mag ik vaststellen dat u met het advies over amendement 37 kunt instemmen? Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 38, dat wordt ontraden. Ik stel vast dat u daarmee kunt instemmen en dat eveneens geldt voor de amendementen 39 en 40.

Aan de orde is het cluster 41 over de dictatuur van de meerderheid.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ook dit is een kwestie van smaak.

De VVD wijst het referendum af. De commissie voor Europese Zaken heeft daarover een amendement ingediend. Mijns inziens is dit echt een zaak van het Liberaal Manifest en het verkiezingsprogramma.

In amendement 41b wordt gesteld "De VVD bevordert dat de meerderheid rekening houdt met de opvattingen van de minderheid".

Ik vind deze formulering nu juist zo aardig. Als wij die woorden eruit halen, halen wij de jus uit de tekst en dat zou ik zonde vinden.

Ik heb al eerder gezegd dat hier en daar in de tekst weerhaakjes moeten zitten, die de lezer doen denken "wat staat daar nu?".

Het is echt een kwestie van smaak.

De heer MOJET (Partijcommissie Europese Zaken): Mijnheer de voorzitter. Het amendement over het referendum gaat om een principiële vraag. Ben je voor directe democratie of ben je voor indirecte democratie? In een indirecte democratie wordt verantwoording over besluitvorming afgelegd en wordt macht niet unaniem uitgeoefend. Wij hebben ervaring met een referendum op Europees vlak en voor wat de partijcommissie betreft was dat eens maar nooit weer. Onzes inziens is dit bij uitstek een onderwerp voor de beginselverklaring.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat het essentieel is de tekst te handhaven. De tekst geeft aan dat voor ons liberalen bepaalde beginselen – zoals vrijheid, verantwoordelijkheid en antidiscriminatie - belangrijker zijn dan de democratie. Als een democratische meerderheid een besluit zou nemen dat die beginselen aantast, moet het voor de minderheid mogelijk zijn aan de bel te trekken.

De heer KORTHALS ALTES: Mijnheer de voorzitter. In de tekst van Mark Rutte staat dat wij voor de vertegenwoordigende democratie zijn. Duidelijker kan het niet. Die tekst hoeft niet te worden aangevuld.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Als wij de redenering van de heer Korthals Altes volgen, hebben wij ook geen behoefte aan de woorden "dictatuur van de meerderheid". Wij bepleiten in ons amendement dat de meerderheid rekening houdt met de minderheid en de meerderheid is per definitie geen dictatuur.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. Ik pleit voor handhaving van de oorspronkelijke tekst van Mark Rutte. Het bezwaar tegen amendement 41a is, dat daardoor een tegenstelling ontstaat tussen het manifest en de beginselverklaring.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik kan mij vinden in de woorden van de heer Korthals Altes over de eerste zin van de laatste alinea. Ik heb geprobeerd te voorkomen dat een tegenstelling ontstaat met het Liberaal Manifest.

De woorden "dictatuur van de meerderheid" wil ik graag handhaven, omdat het schrappen van die woorden de jus uit de tekst haalt. Ik ontraad dit amendement.

De VOORZITTER: Wordt over amendement 41a stemming verlangd? Dat is niet het geval.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik verzoek u amendement 41b in stemming te brengen.

Amendement 41b wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is cluster 42 over de constitutionele monarchie.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Met dank aan de afdeling Utrecht heb ik de woorden "kiest voor" door het woord "steunt" vervangen. Dat is een betere formulering, die meer in lijn is met onze liberale tradities.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben amendement 42b ingediend, waarin wordt aangegeven dat wij deze keuze hier niet moeten maken. In lijn met motie 3, die wij zojuist hebben aangenomen, zijn wij van mening dat wij deze keuze later kunnen maken.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Gelet op de tekstwijziging kan amendement 42a vervallen.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. In de nieuwe tekst van Mark Rutte staat nog steeds "de constitutionele monarchie onder het huis van Oranje Nassau". De afdeling Rijnwoude heeft daarop een amendement ingediend, dat u kunt vinden onder "redactioneel 85", dat is overgenomen. Daar zou moeten staan "de constitutionele monarchie, vervuld door het huis van Oranje Nassau".

De heer De BOOYS (Afdeling Brummen): Mijnheer de voorzitter. Dit artikel is bij uitstek onliberaal. Een volwassen democratie, zoals Nederland die wenst te zijn en is, zal een staatshoofd kiezen. Dit artikel is ook onliberaal, omdat wij één familie in dit land – waarin wij pleiten voor vrijheid voor iedereen – opzadelen met een verplicht geloof, met een gebrek aan beroepskeuze en met een gebrek aan openheid over seksuele geaardheid. Als een koning van Nederland zou besluiten moslim te worden, zou de stemming totaal anders zijn. Dit artikel is overbodig, omdat de Grondwet hierin voorziet. Wij moeten de Grondwet in de beginselverklaring niet overschrijven. Daarom zeggen wij: "schrappen en laten wij hierover ooit eens gaan praten". Ik verzoek u ons amendement in stemming te brengen.

De heer KLEIN (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. In het vigerende Liberaal Manifest staat dat de VVD-liberalen, hoewel zij niet voor erfopvolging zijn, wel voor het koningshuis in Nederland zijn. Ik ben van mening dat die formulering aardiger klinkt. Wij zijn er eigenlijk niet voor, maar laten wij het er maar mee doen want iets anders is niet altijd beter. In deze tekst staat ineens dat wij de constitutionele monarchie steunen. Die tekst komt uit de lucht vallen. Ik ben voorstander van amendement 42b.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Wij staan als liberalen in een traditie. De verbondenheid van het huis van Oranje met Nederland heeft sinds 1813 de vorm van een koningschap en het zijn juist de liberalen geweest die daaraan staatsrechtelijk invulling hebben gegeven. De volgende clusters gaan daarover: de ministeriële verantwoordelijkheid, de onschendbaarheid van het staatshoofd en het principe dat de regering regeert en de ministers en de premier daarvoor spreken. Dat zijn allemaal waardevolle ontwikkelingen in de 19^e en de 20^e eeuw waaraan de liberalen leiding hebben gegeven. Deze tekst houdt niets anders in dan het opnieuw opschrijven van de geschiedenis waarvoor de liberalen altijd de verantwoordelijk-

heid hebben genomen. Door de woorden “kiest voor” door het woord “steunt” te vervangen bedienen wij mijns inziens iedereen die daarover privé-opvattingen heeft. Ik stel voor de voorgestelde tekst te handhaven.

De heer ... (Afdeling ...): Ik zal het kort houden, mijnheer de voorzitter. Ik ben voor de door Mark Rutte voorgestelde tekst. Mocht die tekst niet haalbaar zijn, dan wil ik uitdrukkelijk om attentie vragen voor amendement 42 e, dat misschien een voor een ieder acceptabel alternatief biedt.

De heer (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Ik blijf van mening dat wij in deze tekst geen keuze moeten maken. In de beginselverklaring zoeken wij naar zaken die ons verbinden en dit is een onderwerp waarover zeer uiteenlopend wordt gedacht. Dit is geen beginsel en dit onderwerp is niet actueel en daarom is het niet nodig dit punt in de beginselverklaring op te nemen. Laten wij heel eerlijk zijn: wij hebben in 1813 voor het laatst gekozen.

De VOORZITTER: Uw punt is helder.

De heer KOLFF (Voorzitter VVD Utrecht): Mijnheer de voorzitter. Ik wil graag op de woorden van de vorige spreker reageren. Wij kiezen niet voor het koningshuis, wij ondersteunen het koningshuis. Als er iets is dat ons verbindt, is dat de monarchie.

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat het goed is de voorgestelde tekst te handhaven. Dit is altijd een discussiepunt geweest en ik denk dat het juist is deze tekst in de beginselverklaring op te nemen. Wij hebben een vergelijkbaar amendement ingediend, dat wij zullen intrekken als iedereen zich hierin kan vinden.

De heer KORTHALS ALTES: Mijnheer de voorzitter. Ik hecht eraan een historische onjuistheid te corrigeren. In de huidige beginselverklaring staat niet dat wij eigenlijk voor de republiek zijn. Daarin staat dat liberalen zich zeer goed kunnen indenken dat er een republikeinse staatsvorm is, maar in de Nederlandse situatie de steun voor de monarchie, voor het huis van Oranje, voor de hand ligt. Ik neem nu de tekst van Mark Rutte over. De monarchie is in de loop van onze geschiedenis onderdeel van onze nationale en staatkundige identiteit geworden en wij moeten ons daarvan niet losmaken.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Ik wil pleiten voor amendement 42b, waarin wordt voorgesteld dit artikel uit de beginselverklaring te schrappen. Ik roep in herinnering dat wij van het hoofdbestuur nog een visiedocument bestuur zullen krijgen. In dat document kan de rol van het koningshuis ten opzichte van de regering een plek krijgen.

De VOORZITTER: Ik denk dat de posities helder zijn. Amendement 42a is getrokken.

De heer RUTTE: Ik ontraad amendement 42b.

Amendement 42b wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Wordt stemming verlangd over amendement 42c? Dat is niet het geval. Dat geldt ook voor de amendementen 42d, e en f. Aan de orde is amendement 43 over de ministeriële verantwoordelijkheid.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Dit is een belangrijke zaak, die is geregeld in de periode waarin Thorbecke onze beweging leidde, in de 19^e eeuw, en in wetten en parlementaire gebruiken een plek heeft gevonden. Ik ben van mening dat deze toevoeging belangrijk is. Wij geven daarmee de inkadering van het koningschap in Nederland aan.

De heer DE BOOYS (Afdeling Brummen): Mijnheer de voorzitter. Ik ben van mening dat deze toevoeging overbodig is, omdat de ministeriële verantwoordelijkheid in de Grondwet is vastgelegd. In de Grondwet staan veel zaken die wij niet in ons beginselprogramma willen overnemen.

Mevrouw SCHEIDEL (Partijcommissie Binnenlandse Zaken): Mijnheer de voorzitter. Ik citeer artikel 42 punt 2: "De koning is onschendbaar. De ministers zijn verantwoordelijk." Volgens mij is dat voldoende. Dit staat in de Grondwet.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Juist omdat het de liberalen zijn die dit hebben georganiseerd en wij een bijzondere verhouding met het koningshuis hebben, vind ik het verstandig deze zinsnede wel toe te voegen. Zoals gezegd maken wij de inkadering daarmee expliciet.

De heer BIEMANS (Afdeling Utrecht): Mijnheer de voorzitter. Dat de ministeriële verantwoordelijkheid in de Grondwet staat wil niet zeggen dat wij dit punt niet in onze beginselverklaring behoeven op te nemen. De Grondwet kan gewijzigd worden.

De VOORZITTER: Wordt over amendement 43a stemming verlangd? Dat is het geval.

Amendement 43a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Kunt u instemmen met het advies over amendement 43b? Dat is het geval. Dat geldt ook voor amendement 44, 45 en 46.
Aan de orde is cluster 47 over de vrije markt.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Wij moeten waken voor overhaaste toevoegingen in het licht van de huidige ontwikkelingen in de bancaire sector. Naar mijn overtuiging is de tekst in de beginselverklaring helder. Het is de vrije markt, die garandeert dat waarde wordt gecreëerd en de welvaart in een land toeneemt. Daarvan zijn wij als liberalen overtuigd. Wij zijn geen neo-liberalen, wat betekent dat de vrije markt voor ons wel kaders kent en belangrijke kaders zijn de rol van de staat als marktmeester en de strijd voor het particulier eigendom en tegen kartelvorming. Dat zijn belangrijke noties. Daarmee hebben wij munitie in handen om ieder debat dat ik met mevrouw Kant of de heer Marijnissen of nog erger moet voeren op een goede manier te kunnen voeren. Ik weet dat zij staan te springen om de vrije markt dood te verklaren, maar dat zal niet lukken. Ik heb hier alle munitie om die strijd te voeren en ben er niet voor deze tekst verwarrend te maken door daaraan allerlei zinnen toe te voegen. (applaus)

De VOORZITTER: Mag ik uit uw reactie afleiden dat u kunt instemmen met hetgeen door Mark Rutte over dit cluster is gezegd? Dat is het geval.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil ons amendement intrekken ten gunste van amendement 47b, dat door u is overgenomen. Daarin staat "De vrije markt biedt de

meest efficiënte ..." in plaats van "De vrije markt garandeert de meest efficiënte ...". Ik vind dat een nuttige wijziging.

De VOORZITTER: Dat amendement is overgenomen. Dat is inderdaad precisie.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): U gaat nu wel erg snel, mijnheer de voorzitter. Ik wil ons amendement 48c graag kort toelichten.

Wij zijn de mening toegedaan dat het woord "marktmeester" een volstrekt ongedefinieerd begrip is en vinden het daarom onwenselijk dat dit woord in de beginselverklaring wordt opgenomen. Voor zo ver de functie van een marktmeester bekend is, is dat iemand met een zeer bescheiden rol op de markt in de Nederlandse samenleving.

In ons amendement stellen wij voor de tekst als volgt te amenderen: "De staat draagt er zorg voor dat voor alle partijen dezelfde condities gelden, sprake is van transparante markten en de belangen van individuele burgers tot hun recht kunnen komen."

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Rijnwoude trekt amendement 48a in ten gunste van amendement 48c, dat zojuist is toegelicht.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. In amendement 48c wordt de rol van de marktmeester zeer gedetailleerd ingevuld. Bij een echte markt zorgt de marktmeester ervoor dat de kraampjes er staan en hij beslecht onderlinge ruzies. Wij willen niet dat de marktmeester de zaak zelf gaat runnen. Wouter Bos tijdelijk in de banken is akkoord, maar op langere termijn zijn wij niet voor Bosbanken en Staatsbosbeheer. Hij moet daar ook weer weg.

De in amendement 48c voorgestelde invulling van de rol van de marktmeester gaat mij echt te ver. Daarmee leggen wij onszelf veel te veel vast. Ik ben van mening dat wij in de politieke arena enige flexibiliteit moeten houden. Ik wil de vergadering graag tegemoetkomen, maar amendement 48c helpt mijns inziens niet.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik kan volledig instemmen met hetgeen Mark Rutte zojuist heeft gezegd en wil erop wijzen dat de in 48c voorgestelde formulering onmogelijk is. De staat kan niet garanderen dat voor alle partijen dezelfde condities gelden. Bovendien gaan wij ook nog rekening houden met de belangen van toekomstige generaties. Die weten zelf nog niet eens welke hun belangen zijn!

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. Het feit dat de staat een taak heeft voor wat betreft het creëren van een gelijk speelveld voor de verschillende partijen is waarachtig niet bijzonder. Die taak gaat veel verder dan de taken die een marktmeester normaliter behoort uit te voeren. De staat is zelf regelgevend en moet bovendien de Nederlandse belangen in hogere organen van Europese of wereldwijd vertegenwoordigen om die belangen zeker te stellen.

De heer FURNEE (Afdeling Rijnwoude): Mijnheer de voorzitter. Als de heer Rutte de tekst in amendement 48c te lang vindt, wil ik voor amendement 48d pleiten. In amendement 48d staat een kort zinnetje waarin precies is vermeld wat wij bedoelen.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik kan leven met het voorstel aan het begrip "marktmeester" een zin à la de zin in amendement 48d toe te voegen. Ik verzoek de vergadering mij wel de ruimte te geven nog even goed naar de formulering te kijken.

De VOORZITTER: Is de heer Talhammer van de Kamercentrale Brabant daarmee ook te-
vredengesteld? Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 49 over de kartelvorming.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Kartelvorming is een doelbewuste en strafbare po-
ging van bedrijven om de concurrentie te verminderen en dus de burgers te duperen. Dat is
een ernstige zaak. Daarom kiezen wij voor een sterke tekst, namelijk "het strijden tegen kar-
telvorming". Ik ben van mening dat de tekst helder is. Ook hier geldt: hoe meer je daarover
zegt, hoe minder krachtig de tekst wordt.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik ben het met de heer Rutte eens. Wij kun-
nen daarover beter minder zeggen. Het verdrag van de Europese Gemeenschap, dat door
de Europese Commissie wordt uitgevoerd, is hierover voldoende duidelijk. Deze zinsnede is
mijns inziens volstrekt overbodig en heeft geen toegevoegde waarde voor de VVD.
Onze mevrouw Neelie voert deze wetgeving, die zeer ver gaat, in Europees verband uit.
Als u daarover wel iets wilt zeggen, zou ik willen voorstellen amendement 49d over te ne-
men. De daarin voorgestelde tekst is breder en geeft aan dat er ook nog andere vormen zijn
die een probleem opleveren.

De heer (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Wij hebben groot respect voor het
werk van mevrouw Neelie Kroes, maar zijn er niet voor de zinsnede over kartelvorming in de
beginselverklaring op te nemen. Als wij dat doen, moeten wij alle bedreigingen vermelden.
Wij kunnen ook alleen de sterke kanten van de vrije markt laten staan.

De heer BACKHUYS (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Ik pleit uiteraard voor amen-
dement 49d. Kartelvorming is vaak het gevolg van overheidsingrijpen en zou in een volledig
vrije markt geen kans krijgen.

De heer (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Bij lezing van de clustertoelichting
dacht ik dat u het amendement waarin wordt voorgesteld de zin over de kartelvorming te
schrappen zou overnemen. U doet dat niet en dat lijkt mij strijdig. U bent van mening dat het
goed is daarover zo weinig mogelijk te zeggen. Doe dat dan ook niet en haal deze zin eruit.

Mevrouw VAN DER STOEL (Afdeling Amsterdam): Mijnheer de voorzitter. Het is heel goed
dat in een beginselverklaring een duidelijke stelling wordt betrokken. Alles wat nu wordt inge-
bracht doet mijns inziens afbreuk aan wat de bedoeling is van dit artikel. De VVD bestrijdt
kartelvorming. Neelie doet fantastisch werk en moet daarmee vooral doorgaan, maar in eigen
land houden wij een eigen verantwoordelijkheid, ook op het decentrale niveau. Ik ben voor-
stander van de door Mark Rutte geformuleerde duidelijke stellingname.

De heer ... (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Uiteraard ben ik voor amendement 49d van
de afdeling Leiden, maar ik kan mij ook voorstellen dat wij een compromis sluiten en voor de
volgende formulering kiezen: "De VVD is tegen kartelvorming en vergelijkbare beperkingen
van de vrije marktwerking".

De heer RUTTE: Dit luistert nauw, mijnheer de voorzitter. Voor liberalen geldt dat zij zo min
mogelijk in de vrije markt willen ingrijpen. Daarom bevorderen wij het eigendomsbezit en de
rol van de staat als marktmeester. Dat staat in de beginselverklaring.
Er zijn allerlei vormen van marktfalen. Daaraan kunnen wij als liberalen niets doen. Dat is
gewoon een feit. Wij moeten ervoor waken de staat in dezen een te grote rol te geven.

Omdat aan de meeste vormen van marktfalen geen strafbaar of doelbewust gedrag ten grondslag ligt, heb ik de verschillende vormen van marktfalen hier niet opgenomen. Amendement 49d maakt dit artikel mijns inziens te breed.

Kartelvorming is de enige vorm van marktfalen die strafbaar is, wat betekent dat de staat alleen in dat kader een rol heeft. Daarom wil ik dit punt tot de essentie beperken.

De VOORZITTER: Wil de afdeling Zoetermeer het amendement in stemming zien gebracht? Dat is het geval.

Amendement 49a wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Geldt dit ook voor de andere amendementen? Kunt u met het advies instemmen?

De heer BACKHUYS (Afdeling Leiden): Mijnheer de voorzitter. Ik wil mij nog een keer hardmaken voor amendement 49d. Ik wil er de nadruk op leggen dat de overheid vaak een belangrijke rol heeft bij het verstoren van de markt. Dat zien wij ook bij de huidige financiële crisis.

De VOORZITTER: Ik wil u erop wijzen dat wij over amendement 49a hebben gestemd en de uitslag van die stemming gevolgen heeft voor amendementen in dezelfde sfeer. Als de hoofdlijn is afgekaart, heeft dat consequenties voor de andere amendementen. Ik vraag nog een keer of Leiden stemming verlangt over amendement 49d.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat u de verkeerde lijn volgt. Het meest vergaande amendement is verworpen. Dat betekent dat het volgende amendement aan de orde kan komen, waarin wordt voorgesteld delen van de tekst aan te passen. Zo werkt dat.

De VOORZITTER: Dat weet ik mijn hele leven al. Dat kan natuurlijk.

Amendement 49d wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Geldt dat ook voor de amendementen 49 e, f en g en amendement 50? Dat is het geval.

Ik stel vast dat de vergadering akkoord gaat met het ontraden van amendement 51 en dat ook geldt voor amendement 52.

Aan de orde is amendement 53 over wetenschappelijke kennis.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik heb de gebieden natuur, milieu en energievoorziening er nadrukkelijk uitgelicht, omdat de overheid daar een bijzondere taak heeft, met name als het gaat om de positie richting de universitaire gemeenschap. Ik begrijp dat men daaraan allerlei andere zaken wil toevoegen, zoals voedsel, de globaliserende wereld en het belang van water. Dat is allemaal waar, maar wij moeten ervoor waken te veel zaken die nu spelen in de beginselverklaring op te nemen. Ik ben ervoor de tekst zo veel mogelijk tot de hoofdlijn te beperken en te bezien waar de staat iets moet doen om bepaalde ontwikkelingen te bevorderen. Mijns inziens is de opsomming in de voorgestelde tekst – natuur, milieu en energievoorziening – min of meer sluitend.

De heer LUDÉMA (Kamercentrale Rotterdam): Mijnheer de voorzitter. Ons voorstel in amendement 53a is niet iets aan de tekst toe te voegen, wij willen de tekst vereenvoudigen. De huidige tekst wekt de indruk dat wij autonome groei van wetenschappelijke kennis willen nastreven. Ik werk zelf op een universiteit en zie veel wetenschappelijke kennis ontstaan waarvoor absoluut geen maatschappelijk nut is te vinden. Ik denk dat wij een keuze moeten maken voor de toekomstige samenleving. Dat betekent dat wij een keuze voor duurzame groei moeten maken. Al eerder zijn de woorden "Groen rechts" gebezigd. Ik ben van mening dat de VVD moet kiezen voor het neerzetten van een samenleving die ook geschikt zal zijn voor onze kinderen en kleinkinderen.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Een opmerking over amendement 53c. Hier spelen twee problemen. Het woord "verwelkomt" straalt passiviteit uit en een tweede probleem is dat strijd kan ontstaan over de onderwerpen die wij daar wel en niet noemen. Ik denk bijvoorbeeld aan het onderwerp mobiliteit. Ik stel voor hier te vermelden: "De VVD hecht groot belang aan de groei van wetenschappelijke kennis en technologische vooruitgang."

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Dat voorstel sluit aan bij amendement 53d, waarin de groei van wetenschappelijke kennis in het algemeen wordt verwelkomd, dus ook de kennis op het gebied van de duurzame zorg voor het milieu etcetera. In eerste instantie was ons niet geheel duidelijk wat de heer Rutte precies bedoelde. De clustertoelichting heeft dat verduidelijkt, maar de tekst blijft onduidelijk doordat de heer Rutte daarin geen aanpassing heeft willen aanbrengen. Wij vinden de tekst in ons eigen amendement beter.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik stel voor amendement 53d van Zoetermeer over te nemen en in plaats van "verwelkomt" de woorden "hecht groot belang aan" op te nemen.

De VOORZITTER: Kan de vergadering met deze conclusie ten aanzien van dit cluster instemmen?

De heer LUDÉMA (Kamercentrale Rotterdam): Als het woord "zorg" door het woord "groei" kan worden vervangen, mijnheer de voorzitter. Dan zijn wij ook geholpen. Wij geloven in de vrije markteconomie en geloven als vooruitgangsoptimisten dat wij zelf een deel van de duurzame samenleving kunnen neerzetten. Dat is de essentie van ons amendement. Het gaat om de manier waarop de VVD daar in staat, om de wijze waarop wij de samenleving willen realiseren.

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat het juist wel om de groei van kennis gaat. Gelet op de internationale competitie moet de kennis groeien.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. De kern van "Groen rechts" is dat groen en groei samengaan, dat de economische groei versnelt door het aandragen van oplossingen voor bijvoorbeeld het grote vraagstuk van de energiezekerheid op langere termijn. Dat is de kern van die agenda.

Ik ben geneigd mij te beperken tot het voorstel dat ik zojuist heb gedaan. Ik heb voorgesteld amendement 53d over te nemen en daarin het woord "verwelkomt" door de woorden "hecht groot belang aan" toe te voegen. In dit kader heb ik ook het woord "bevordert" gehoord, waarmee ik eveneens kan leven. Ik zal daarnaar kijken.

De VOORZITTER: Kan de algemene vergadering met dit voorstel van Mark Rutte instemmen? Dat is het geval. Wordt over dit cluster nog stemming verlangd? Dat is niet het geval.

Aan de orde is amendement 54.

De heer DE BOER (Afdeling Delft): Mijnheer de voorzitter. Wij zijn van mening dat de toevoeging “zonder onredelijke afkeer van het onbekende” niet wezenlijk is en vinden de zin sec veel beter.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. In de tekst hoort ook enige polemiekt thuis. Deze toevoeging polemiseert natuurlijk met partijen die op ethische vraagstukken wel angst hebben voor het onbekende. Ik denk dat deze toevoeging iets laat zien van onze traditie als liberale beweging en ben er daarom voor de tekst te handhaven.

De VOORZITTER: Kan Delft met deze toevoeging instemmen? Dat is het geval.
Amendement 55 is overgenomen.
Aan de orde is cluster 56 over ondersteuning door de staat.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Hier komt een aantal van de eerder door ons besproken liberale beginselen terug, met name het beginsel sociale rechtvaardigheid. U hebt de adviezen gelezen. Ik denk dat het van belang is stevig aan te geven dat uitkeringen alleen bestemd zijn voor mensen die daaraan tijdelijk behoefte hebben en alleen onder bijzondere voorwaarden - als sprake is van blijvende grote problemen – permanent kunnen zijn. In amendement 56 e wordt gesproken over iemand die om sociale redenen besluit niet te gaan werken en toch een uitkering krijgt. Dat is niet onze lijn.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Er kunnen zich situaties voordoen waarin iemand om sociale redenen tijdelijk ondersteuning nodig heeft. Die redenen horen er ook bij, evenals fysieke en psychische redenen.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. Een opmerking over amendement 56f. Wij hebben van Mark Rutte begrepen dat de gepensioneerden tegenwoordig ook onder de hard werkende Nederlanders vallen. In de laatste paragraaf staat dat een ieder de verantwoordelijkheid heeft voor zijn eigen levensonderhoud enzovoort. Hoe staat het met de AOW voor de pensioengerechtigden?
In de huidige beginselverklaring is nadrukkelijk vermeld dat de staat voor onze ouderen een levenswaardig bestaan moet waarborgen. Het weghalen van die zinsnede is naar mijn mening voor onze ouderen niet acceptabel.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Dit luistert heel nauw. Wij hebben eerder besloten deze passage aan het hoofdstuk over de hechte samenleving toe te voegen. Wij moeten scherp aangeven waar wij als liberalen voor staan. Wij staan in Nederland voor mensen die buiten hun eigen schuld in de problemen komen. Dat betekent dat mensen een uitkering kunnen krijgen, maar de duur van die uitkering is zo kort mogelijk en iemand moet zo snel mogelijk weer aan de slag. Een uitkering kan alleen in zeer bijzondere omstandigheden blijvend zijn. Dat is wat ons van andere partijen onderscheidt. Wij geloven in de warmte van de baan en niet in de kilte van de uitkering. Wij vinden het van belang dat mensen zo snel mogelijk weer op eigen benen staan en in gezinnen weer gewerkt wordt. Dat is een fundamenteel uitgangspunt en ik pleit ervoor de amendementen die dit uitgangspunt afzwakken niet over te nemen.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Mijnheer de voorzitter. Als de fysieke en de psychische situatie ...

De heer RUTTE: Over welk amendement hebt u het?

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Amendement 56 e. Als de dwingende fysieke en psychische redenen zoals genoemd ophouden te bestaan, heeft dat gevolgen voor de uitkering. Dat geldt ook voor de toevoeging over het sociale aspect.

De heer RUTTE: Wij gaan mantelzorgers toch niet eindeloos een uitkering geven? Dat is niet onze lijn.

De heer SCHOLTES (Afdeling Noord-Holland Noord): Dat heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd: zo lang die situatie zich voordoet. Dat geldt voor alle andere redenen ook.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): De heer Rutte heeft mijn vraag nog niet beantwoord, mijnheer de voorzitter. Degenen die gepensioneerd zijn werken uiteraard niet meer. Ik heb gesproken over de mensen die nu 65 jaar of ouder zijn en in de toekomst misschien 67 of 70 jaar oud zullen zijn. Als wij ten principale zeggen dat de Nederlandse overheid geen enkele taak heeft om in blijvende situaties – door de leeftijd – tot een uitkering te komen, zetten wij een voor ouderen buitengewoon onaantrekkelijk beleid in.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik wil de woorden van de voorgaande spreker ondersteunen. De zinsnede die hierover in de huidige beginselverklaring staat moet ook in deze beginselverklaring worden opgenomen. Wij moeten voor onze ouderen zorgen, wij moeten ervoor zorgen dat onze AOW-gerechtigden op de juiste manier worden ondersteund.

De heer RUTTE: Ik zeg toe te zullen bezien of ik een variant op amendement 56f kan maken, waarin de ouderen goed tot hun recht komen zonder dat wij de AOW en pensioenen noemen. Wij weten immers niet hoe die wetten zich zullen ontwikkelen. Het gaat erom dat het belang van het inkomen van de ouderen goed in de beginselverklaring wordt vermeld.

De heer KORTHALS ALTES: Mijnheer de voorzitter. Omdat ik tot die categorie behoor, weet ik dat ik geen uitkering doch een pensioen krijg. Een staatspensioen is iets anders dan een uitkering.

De heer RUTTE: Als wij dit gaan doen, zal ik dit niet aan deze passage toevoegen. Ik ben het met u eens dat wij dit aan een andere passage moeten toevoegen.

De VOORZITTER: Bent u bereid Mark Rutte die ruimte te geven?

De heer (Afdeling): Mijnheer de voorzitter. Ik heb er moeite mee dat de heer Rutte het voorstel van iemand die naar de microfoon rent overneemt terwijl wij daarover nog niet hebben gestemd. Volgens mij is de massa tegen dit verhaal.

De VOORZITTER: Dat zal uit de stemming blijken. U mag om stemming vragen. Ik heb gevraagd of de vergadering met de toezegging van Mark Rutte akkoord gaat. Als u om stemming vraagt, zal ik dit voorstel in stemming brengen. Mag ik vragen wat u ervan vindt?

De heer (Afdeling): Ik ben voor het voorstel van Mark Rutte, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Dat is al één stem.

De heer (Afdeling): Ik maak ernstig bezwaar tegen het feit dat u daarover lollig doet, mijnheer de voorzitter. Ik zou het liefst zien dat alle amendementen in stemming worden gebracht. Dat kost veel minder tijd dan al dit geleuter!

De VOORZITTER: Tegen die opmerking maak ik bezwaar. Wij debatteren vandaag over een belangrijk onderwerp en elke stem wordt gehoord en in het debat meegenomen. Voor dit debat willen wij de tijd nemen, wij hebben daarvoor deze zaterdag uitgetrokken. Dat u en anderen gehoord worden is cruciaal voor de toekomst van onze partij. Er is geen sprake van geleuter. Dat mag u denken, maar u mag dat niet zeggen. (applaus)

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Ik denk dat wij liberalen best het woord “zorg” in de mond mogen nemen als het over de ouderen in onze samenleving gaat. Ik sluit mij aan bij de spreker die aandacht heeft gevraagd voor de gepensioneerden.

De heer RUTTE: Dat aspect komt erin. Dat heb ik toegezegd.

De heer (Afdeling ...): Ik zou graag willen dat wij als liberalen zeggen “wij hebben zorg te houden voor de ouderen in onze samenleving”.

De heer TALHAMMER (Kamercentrale Brabant): Mijnheer de voorzitter. Ik ga graag akkoord met de toezegging van de heer Rutte, maar wil nog wel een opmerking maken in de richting van de heer Kortjes Altes en alle andere aanwezigen in deze zaal. In deze tekst wordt niet over uitkeringen gesproken. In deze tekst wordt in het algemeen gesteld dat iedereen de verantwoordelijkheid heeft in zijn eigen levensonderhoud te voorzien. Overigens wil ik erop wijzen dat de AOW geen normaal pensioen is en morgen zou kunnen worden afgeschaft. Ik denk dat dit aspect wel degelijk afzonderlijk moet worden besproken.

De heer (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Als toch nog even naar de pensioengerechtigden wordt gekeken, zou ik graag zien dat ook nog even wordt gekeken naar de mensen die door sociale omstandigheden tijdelijk een uitkering nodig hebben. Die mensen mogen wij niet uitsluiten.

De VOORZITTER: Mark Rutte zal zo dadelijk formuleren wat hij voorstelt.

Mevrouw REMMELTS (Afdeling Drenthe): Mijnheer de voorzitter. Ik ben hier gekomen om ervoor te zorgen dat de mensen die echt niet voor zichzelf kunnen zorgen en dat ook nooit hebben gekund niet worden vergeten. Wij kunnen voor onszelf zorgen. Het gaat mij echt om de mensen die dat nooit hebben gekund. Wij mogen die mensen niet vergeten.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik ben het eens met de laatste opmerkingen. Nogmaals: geef mij de gelegenheid 56f met inachtneming van wat daarover gezegd is te verwerken op een plek waar dat passend is.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat u daarmee kunt instemmen en dit cluster hiermee is behandeld.

Amendement 57 is overgenomen.

Aan de orde is amendement 58 over de rechtsorde.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. In amendement 58a wordt voorgesteld de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens toe te voegen. Omdat daarin nogal wat CDA-elementen zitten, zoals het belang van het gezin en dergelijke, heb ik die verklaring niet in de tekst opgenomen.

De VOORZITTER: U ontraadt dit amendement?

De heer RUTTE: Ja, mijnheer de voorzitter.

De heer ZWART (Afdeling Enschede): Mijnheer de voorzitter. Ik vind dit bijna een komische argumentatie. Wij hebben eerder over de grondslagen van onze samenleving gesproken en daarbij is expliciet een aantal geloofsrichtingen genoemd waarin elementen zitten die niet iedereen in deze zaal kan onderschrijven. Als wij praten over de werldsamenleving en de orde die wij daarin voor ogen hebben, lijkt het mij logisch dat wij verwijzen naar de grondslag waarop de werldsamenleving gebouwd is: de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

De heer RUTTE: Oké, wij doen het!

De VOORZITTER: De aanhouder wint. De heer Zwart weet dat al jaren. Dank voor uw interventie. Kunt u met die toezegging met alle adviezen instemmen? Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 60 over Europese samenwerking. Amendement 60a is overgenomen en de amendementen 60b en 61 zijn ontraden. Ik stel vast dat u daarmee kunt instemmen.

Amendement 62 is eveneens ontraden.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Vanmorgen hebben wij in het Europese programma een iets bredere tekst aangenomen dan de tekst die in de conceptbeginselverklaring staat. In de huidige beginselverklaring staat dat de EU niet in de bevoegdheden van de lidstaten treedt. Dat is een vanzelfsprekendheid, ik zou bijna zeggen dat dit een tautologie is. Wij willen dat de Europese Unie in de beginselverklaring nader wordt omschreven. De omschrijving in de voorliggende concepttekst is erg mager.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik zou het vreemd vinden als wij zouden opnemen dat de EU als kerntaak heeft alle grensoverschrijdende politieke vraagstukken te regelen. Wij hebben immers ook de VN en de NATO en allerlei andere organisaties.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Daar hebt u gelijk in. Het gaat ons om Europa.

De heer RUTTE: Ook binnen Europa zijn er vele andere organisaties die zich met grensoverschrijdende zaken bezighouden, mijnheer de voorzitter.

Europa is evenals de NATO en de Verenigde Naties een vereniging. Bij het lidmaatschap van een vereniging behoort vaak het overdragen van enige vorm van soevereiniteit, maar wel zeer sterk binnen de democratische controle en ik denk dat dat in de originele tekst goed gedekt is.

De heer ... (Afdeling ...): Dit klopt echt niet, mijnheer de voorzitter.

De Europese Unie is sinds de uitspraken van het Hof van Justitie van de EG een bovennationale organisatie met bovennationale rechten en plichten. Wij zijn daaraan onderworpen,

inclusief al onze wetgeving en alles wat wij in dit land doen. Wij hebben ons daaraan te houden. Dat is de afspraak die wij met elkaar hebben gemaakt. Ik wil u dringend verzoeken niet te proberen daar onderuit te komen.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Ik onderschrijf het standpunt van de vorige spreker en verzoek u ons amendement in stemming te brengen.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik ontraad dit amendement. Het gestelde in dit amendement is zeer veel omvattend en zou als een federaal Europa kunnen worden geïnterpreteerd. Ik ben daar niet voor.

Amendement 62 wordt in stemming gebracht en verworpen.

De VOORZITTER: Aan de orde is amendement 63, dat is ontraden. Kunt u daarmee instemmen? Dat is het geval.

Aan de orde is amendement 64.

De heer (Afdeling Zoetermeer): Mijnheer de voorzitter. Ik kan mij voorstellen dat de heer Rutte ons amendement niet letterlijk wil overnemen. Ik wil hem vragen de tekst iets krachtiger te maken, zodat daaruit duidelijk naar voren komt dat wij niet willen dat Europa in onze nationale bevoegdheden treedt.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. In de tekst staat "De EU treedt niet in de bevoegdheden van de lidstaten". Wat kunnen wij nog meer doen?

De VOORZITTER: Scherper kan het niet. U wordt op uw wenken bediend.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Mijnheer de voorzitter. Wat daar staat is een dusdanige vanzelfsprekendheid, dat dit ook geschrapt kan worden.

De heer RUTTE: Daar gaat het nu niet om. Zoetermeer stelt voor deze zinsnede uit te breiden.

De heer WIJSENBEEK (Afdeling Den Haag): Zoetermeer stelt voor de tekst duidelijker te maken. Anders is het een tekst in de trant van "Een lantaarnpaal is ook van ijzer".

De VOORZITTER: De standpunten zijn helder.

De heer RUTTE: Ik denk dat amendement 64 overbodig is, maar Zoetermeer moet natuurlijk zelf beslissen.

De VOORZITTER: Is Zoetermeer het met Mark Rutte eens dat amendement 64 overbodig is?

De heer (Afdeling Zoetermeer): Bij nader inzien denken wij inderdaad dat amendement 64 overbodig is, mijnheer de voorzitter.

De VOORZITTER: Ik stel vast dat amendement 64 is ingetrokken. Stemt u in met het ontraden van amendement 65? Dat is het geval. Aan de orde is cluster 66 over veiligheid, defensie en terrorisme.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik heb een nieuwe tekst voorgesteld. Bij het schrijven van die tekst heb ik onder andere geput uit het werk van de partijcommissie Defensie, die een zeer uitgebreide amendering heeft ingediend. Ik respecteer dat zeer. De in deze amendering voorgestelde tekst hoort naar mijn mening thuis in een verkiezingsprogramma of een Liberaal Manifest en niet in de beginselverklaring, maar is voor mij wel richtinggevend geweest bij het formuleren van een kortere gewijzigde tekst. In die tekst is het thema "terrorisme" gehandhaafd, maar in een minder alles overheersende zin.

De heer KLEIN (Afdeling ...): Mijnheer de voorzitter. Aan het begin van deze paragraaf staat dat wij als liberalen voor het versterken van de internationale rechtsorde zijn. Hoe je dat moet doen is geen liberaal beginsel. Daarvoor heb je bijvoorbeeld een goede defensie nodig. Uitvoeringstechnische aspecten moeten wij niet in de beginselverklaring opnemen. Amendement 66a vind ik heel sterk: niet erin zetten. Wij zijn voor versterking van de internationale rechtsorde.

De heer LAGERWEIJ (Partijcommissie Defensie): Mijnheer de voorzitter. De commissie kan zich in de clustertoelichting vinden, maar wil nog wel graag de zin zien overgenomen waarin staat dat de krijgsmacht in het hele geweldsspectrum moet kunnen opereren. Er zijn politieke partijen die een tunnelvisie op de krijgsmacht dreigen te ontwikkelen en deze bijvoorbeeld op Afghanistan willen moduleren. Dat houdt een keer op en daarachter komt weer iets nieuws. De krijgsmacht moet toegerust zijn om op het hoogste niveau te kunnen opereren.

De heer KAMP (Tweede Kamerfractie): Mijnheer de voorzitter. De opmerking van de partijcommissie Defensie is helemaal niet verkeerd, maar ik wil erop wijzen dat dit al wordt afgedekt door de zinsnede van Mark Rutte dat een belangrijke rol moet worden gespeeld bij het handhaven van de internationale rechtsorde.

De heer RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Ik ben het met de heer Kamp eens. De term "geweldsspectrum" is verschrikkelijk jargon. Wij kennen die term omdat wij de minister van Defensie hebben geleverd, maar de gemiddelde Nederlander kent die term niet. Ik ben dan ook van mening dat wij die term niet moeten gebruiken.

Met de inhoud ben ik het eens. Natuurlijk is onze ambitie een "A1-krijgsmacht", die op het hoogste niveau functioneert. Ik ben er echter niet voor dit soort beleidsuitspraken in de beginselverklaring op te nemen.

De VOORZITTER: Ik voel dat iedereen is overtuigd. Dat geldt voor mijzelf zeer, maar dat zegt niets. Kunt u hiermee instemmen? Dat kunt u. Geldt dat voor de hele cluster? Dat is het geval.

Mag ik vaststellen dat u ook met amendement 67 kunt instemmen? Dat mag ik.

Wij zijn klaar! Dat is een gelukwens aan Mark Rutte waard. (applaus)

Mark gaat ons zo dadelijk nog vlammend toespreken.

Ik wil u allen danken. Wij hebben ongelooflijk goed vergaderd. Dit is echt een huzarenstukje. Ook dank aan onze secretaris die dit proces heeft voorbereid. U denkt dat de voorzitter en de vicevoorzitter dat doen, maar zij doen niet veel meer dan wat de secretaris hen influistert. Het woord is aan Mark Rutte.

De heer MARK RUTTE: Mijnheer de voorzitter. Allereerst wil ik u mededelen dat afgelopen nacht de vader van Jan Peter Balkenende is overleden. Namens de partij wil ik onze minister-president met dit verlies condoleren. Ik neem aan dat u daarmee instemt. (applaus)

Wij hebben vanmiddag geluisterd naar de speech van Hans van Baalen. Ik zie Hans niet meer. Ik denk dat hij al campagne aan het voeren is. Hij zal wel ergens achter de schermen zijn. Ik verheug mij er zeer op samen met Hans de campagne te gaan voeren en er met onze Kamerfractie voor te zorgen dat de campagne goed verloopt.

Hans van Baalen is één van de koningen van de oneliners. De andere koning van de oneliners is Paul de Krom. U weet hoe het is met koningen van oneliners. Zij zijn niet alleen goed in oneliners, maar hebben ook ideeën achter die oneliners. Nogmaals: ik verheug mij zeer op de campagne die wij met elkaar gaan voeren.

Dat brengt mij bij Henk Kamp. Zoals u weet heeft Henk bij de FIOD gewerkt. Ik kan mij voorstellen die iemand die niets heeft gedaan en door Henk met zijn blauwe ogen wordt geïnterviewd na een half uur zegt "ik heb het gedaan". Gewoon om er vanaf te zijn! De man is zo recht door zee!

Aan de mooie woorden van Ivo heb ik weinig toe te voegen. Je weet dat ik jouw rol in de partij en in de fractie en onze vriendschap zeer zal missen. Ik wens je alle goeds toe. Ik reken erop dat wij veel contact met elkaar blijven houden en jij voor de VVD meer dan behouden zult blijven.

De eerste keer in het jaar dat wij elkaar tegenkwamen was tijdens het lustrumcongres in Amsterdam. Ik heb toen tegen u gezegd dat ik van plan was de beginselverklaring van de VVD te herschrijven. Ik vertelde u dat ik dat zelf zou doen, omdat ik van mening ben dat wij al die commissies wel hebben gehad. Niks ten nadele van de commissies, maar ik wilde dit echt zelf doen, omdat ik het belangrijk vind het eigenaarschap over dit proces te pakken.

Ik heb daarin deze zomer veel tijd gestoken. De oude waarheid dat het schrijven van een korte brief veel meer tijd kost dan het schrijven van een lange verklaring bleek waar te zijn.

Bij het schrijven van die verklaring heb ik van u veel hulp gekregen en heb ik ook veel gedacht aan wat mij drijft en mij afgevraagd welke mijn dieper liggende overtuigingen zijn.

Ik moest bijvoorbeeld terugdenken aan het einde van de jaren negentig, toen ik nog bij Unilever werkte. In die periode was ik werkzaam in de fabriek van Calvé in Delft. Dat was een ouderwetse fabriek met veel managers, een etage vol met mannen in grijze pakken. De operators stonden aan de lijnen en de mannen in de grijze pakken gaven gedetailleerd instructies. Die fabriek draaide steeds slechter. Het ziekteverzuim ging omhoog, de efficiency van de lijnen lag te laag en de winst nam af, waardoor de fabriek in de problemen kwam.

Wij hadden een paar grote klanten die wilden dat wij alleen nog maar korte runnetjes maakten, dus een beperkt aantal flesjes van een bepaalde soort. Op die manier wisten zij zeker dat alle varianten barbecuesaus op voorraad zouden zijn. Zo weinig vertrouwen was er in die fabriek.

Op een goede dag hebben wij de hele managementlaag eruit gehaald en de macht op de werkvloer gelegd. De mensen op de werkvloer schrokken daarvan en dachten "nu moeten wij de besluiten zelf gaan nemen en kunnen wij dat wel?".

Een bijzonder moment was het moment waarop de directeur van onze belangrijkste klant, Unilever Duitsland, kwam voorrijden. U weet hoe dat gaat: mensen die in Duitsland belangrijk zijn rijden in een BMW uit de 7-serie. Dat gold ook voor deze man, die geen enkel vertrouwen had in onze fabriek. Hij had altijd geëist dat wij korte runs maakten en kleine voorraden opbouwden, zodat van alle varianten altijd genoeg voorraad in de schappen zou staan.

Hij verwachtte dat de fabriek zou draaien en op alle lijnen flesjes zouden worden afgevuld, maar toen hij de fabriek in kwam lagen alle lijnen uit elkaar en waren de operators – terwijl de radio hard aan stond – vrolijk aan het sleutelen, omdat zij alle machines gigantisch wilden verbouwen.

Hij ging stuiterend door de fabriek. Mijn baas en ik liepen naast hem en zeiden "Leuk hè? Wij hebben alle managementlagen weggehaald en de operators, die nu de beslissingen moeten nemen, hebben besloten de machines te verbouwen". Zijn antwoord luidde "Zijn jullie hele-

maal gek geworden?”. De operators zagen ook wel in dat wij een risico namen en deze stap wellicht niet goed zou zijn voor onze carrière en zij vonden die discussie machtig interessant. Die Duitser vertrok in zijn BMW uit de 7-serie woedend terug naar Duitsland, de operators sleutelden de lijnen weer in elkaar en binnen de kortste keren kwam de run op gang. Wij konden toen veel langere runs draaien en een maand eerder dan gebruikelijk voorraden opbouwen en waren in staat tegen lage kosten veel meer te produceren. Dat hadden de mensen op de werkvloer zelf bedacht.

Toen Gerrit Zalm mij vroeg staatssecretaris voor Sociale Zaken te worden heb ik min of meer hetzelfde meegemaakt. Ik kwam in aanraking met de Bijstandswet, die landelijk was georganiseerd. Wij hebben toen gezegd: “Laten wij die wet – met het financieel risico - aan de gemeenten geven, zodat mensen die bij de sociale diensten werken zo veel mogelijk zelf kunnen beslissen wat zij moeten doen.” Het effect? In ons land zijn 20.000 Bijstandsmoeders, vrouwen die vroeger in de Bijstand zaten, aan het werk gekomen en in een stad zoals Amsterdam – een socialistischer stad is er niet – wordt nu één op de twee aanvragen voor een uitkering afgewezen. Vroeger werden in Amsterdam bijna alle aanvragen toegekend. De liberale revolutie werkt dus. Het werkt als je mensen serieus neemt, als je in staat bent mensen in contact te brengen met hetgeen waarin zij goed zijn, als wij mensen die een vak kunnen uitoefenen dat vak laten uitoefenen en niet allerlei protocollen en procedures in de weg leggen. De oude sociale diensten hadden dikke boeken met regelingen en er moesten stapels formulieren worden ingevuld. Alles ging daarover en niet over de eigenlijke gang van zaken.

Dat is wat mij bij het schrijven van de beginselverklaring ten diepste heeft beziggehouden. Hoe kunnen wij, vanuit de staat bekeken, het land zo aansturen, dat maximaal ruimte wordt gelaten voor iedereen om iets van zijn of haar leven te maken? Om ervoor te zorgen dat mensen kunnen waarmaken wat hen drijft, waarvoor zij passie hebben en waarin zij goed zijn? Ik heb de overtuiging dat wij alleen dan een hechte samenleving krijgen, dat wij er alleen dan voor kunnen zorgen dat mensen zich ook met anderen gaan verbinden, coalities aangaan, verenigingen opzetten en een hele zaterdag bij elkaar gaan zitten om over ik weet niet hoeveel amendementen te spreken.

Waarom doen wij dat? Wij doen dit niet omdat het logo “VVD” door de staat is voorgeschreven, maar omdat wij dit belangrijk vinden. Als wij er niet zijn, is dat een leeg logo. Dat logo is er alleen maar, omdat wij dat belangrijk vinden. Wij doen dit al heel erg lang en met heel veel lol.

In wezen is dat de kern van de beginselverklaring: een krachtige, compacte staat die alleen die zaken doet die essentieel zijn en de samenleving de ruimte laat die het mogelijk maakt dat mensen hun leven in vrijheid kunnen leven, die ervoor zorgt dat mensen zich kunnen ontwikkelen en vooruit kunnen komen.

Laat ik dat eens toepassen op een paar zaken die spelen, zoals de kredietcrisis.

Misschien mag ik mij vandaag kort rechtstreeks tot de minister-president wenden. Ik zou het volgende willen zeggen:

“Mijnheer Balkenende. Natuurlijk zijn wij het erover eens, dat wat Wouter Bos als brandweerman doet noodzakelijk is. Het is nodig dat wij de banken en de verzekeraars in deze moeilijke fase steunen, maar daarover gaat het eigenlijk al lang niet meer alleen.

Als je kijkt welke enorme dreun op Europa afkomt, de grote economische problemen waarmee wij te maken zullen krijgen, is het noodzakelijk dat u, als minister-president, persoonlijk leiding gaat geven aan dat proces.

De VVD waarschuwt al vanaf het begin van dit jaar dat een recessie dreigt en u hebt dat steeds afgewezen. De heer Bos en u hebben steeds gezegd “Maakt u zich geen zorgen” en

“U bent een somberaar”. Bij de algemene beschouwingen gedroeg u zich bijna als Colijn, die heeft gezegd “Gaaf u maar rustig slapen”.

Wat blijkt nu? Afgelopen donderdag heeft onze minister van Financiën, Wouter Bos, in een bijzinnetje gezegd dat wel degelijk een recessie dreigt.

Ik verwijt het kabinet niet dat de economie problemen heeft, maar u moet nu wel uw leiderschap tonen. U moet teruggaan naar de begroting voor 2009 en besluiten alle uitgaven die niet met investeren doch met consumeren te maken hebben in te dammen. Zet een beetje de versnelling op de uitgaven die met investeren te maken hebben, zoals in wegen.

Maak daardoor ruimte vrij om de lasten te kunnen verlagen en ervoor te zorgen dat het vertrouwen in de samenleving kan terugkomen, dat het zelfredzaam vermogen van ons land versterkt wordt. Mensen moeten het vertrouwen hebben dat wij wel degelijk in staat zijn daaraan, ondanks de economische problemen, invulling te geven.

Dat is wat u nu zou moeten doen. Dit is essentieel. Stop dus met het bagatelliseren van de situatie en neem leiderschap. Laat Bos de brand blussen en neemt u het leiderschap over de begroting 2009. Gezamenlijk kunnen wij ervoor zorgen dat de klap in Nederland zo zacht mogelijk aankomt en uw persoonlijke leiderschap is daarbij absoluut noodzakelijk.” (applaus)

Een kleine, compacte staat moet zich bij een crisis zoals die zich heden aftekent afvragen wat hij kan doen. De staat moet niet te veel doen en moet de Nederlanders de ruimte laten, bijvoorbeeld door de lasten te verlichten.

Ik zal ook op een ander thema ingaan dat nu speelt: ontwikkelingssamenwerking.

Wist u dat per dag drie buitenlandse delegaties op de vliegvelden in Vietnam landen? Vietnam is de op één na snelst groeiende economie van de wereld. Daar landen per dag drie buitenlandse delegaties met “Koendersachtigen” om daar rondgeleid te worden.

Wist u dat een land als Tanzania per jaar 2400 kwartaalrapportages moet maken om te verantwoorden wat het aan het doen is? De volledige overheid van Tanzania is daarmee bezig en komt aan niets anders toe.

Wist u dat er in de Hoorn van Afrika vijf landen zijn waar de gezondheidswerkers zo druk zijn met het rondleiden van buitenlandse delegaties, dat zij alleen nog ’s avonds en ’s nachts de tijd hebben om bijvoorbeeld ouderen en zwangere vrouwen, die ziek zijn of problemen hebben, kunnen helpen? Overdag moeten zij delegaties rondleiden!

Ontwikkelingssamenwerking is een voorbeeld van een staat die uit zijn krachten is gegroeid, die als een soort geluismachine door de wereld rolt en probeert het geluk te verspreiden. Wij weten inmiddels dat een derde van het geld verkeerd wordt besteed, een derde wordt goed besteed en de besteding van een derde van het geld is zelfs ronduit schadelijk en houdt de ontwikkeling van landen tegen.

Om die reden heeft de VVD gezegd met die vorm van ontwikkelingssamenwerking te willen stoppen. Wij doorbreken de idiotie dat 0,8%, € 6 miljard van het nationaal inkomen, naar ontwikkelingssamenwerking moet. Wij hebben geen probleem met een schuldgevoel, wij hoeven ons schuldgevoel niet af te kopen. Wij zijn voor ontwikkelingssamenwerking die wel werkt, die ervoor zorgt dat bijvoorbeeld de middenklasse zich kan ontwikkelen, microkredieten kunnen toenemen en de economie in ontwikkelingslanden kan gaan groeien. Dat is wat ons drijft.

Wij worden niet gedreven door de wens ons schuldgevoel af te kopen, die wij bij het CDA en de PvdA al jarenlang zien. (applaus)

Ook hier: een compacte en krachtige staat en niet de logge en slecht functionerende staat die langzamerhand aan het groeien is. Kijk eens wat gebeurt: de belastingen nemen toe. In deze kabinetsperiode groeien de belastingen met € 10 miljard.

Kijk eens wat gebeurt met de betutteling en het wantrouwen: Rouvoet zegt dat wij 2,1 kind moeten krijgen en vrouwen borstvoeding moeten geven en als u dreigt te gaan scheiden,

moet u eerst een cursus volgen bij het Centrum voor Jeugd en Gezin. Als u eigenaar bent van een café en u hebt geen personeel, mag u niet roken. Als u altijd in een vrachtauto rijdt, mag u zelfs niet in de cabine van uw vrachtauto roken. Het kostte ons de grootst mogelijke moeite om te voorkomen dat zelfs thuiswerkplekken rookvrij moeten zijn. Dat zijn immers ook werkplekken en het kabinet zegt: als alle werkplekken rookvrij moeten zijn, geldt dat ook voor de thuiswerkplekken.

Misschien nog wel erger was het toen het kabinet besloot de Bijstandsmoeders, over wie ik het zojuist heb gehad, niet meer te verplichten te solliciteren. Rouvoet, Aboutaleb en anderen zeiden dat het socialer is als zij de eerste vijf jaar bij hun kindjes kunnen zijn.

Dat is natuurlijk prachtig, maar laten wij eens kijken wat als gevolg daarvan gebeurt. Het grootste deel van deze vrouwen is allochtoon en slecht opgeleid. Als zij vijf jaar lang niet op de arbeidsmarkt actief zijn, is de kans dat zij daarna nog een baan vinden minimaal. Het effect van dit besluit is dat vrouwen al op 28- of 29-jarige leeftijd pensioneren in de Bijstand en hun kinderen blijvend in de cultuur van armoede opgroeien.

Dat is wat dit kabinet “sociaal” noemt! Ik vind dit ronduit “asociaal” en ben van mening dat deze besluiten uit betutteling voortkomen. (applaus)

Wij zijn voor een krachtige, compacte staat, die zich bezighoudt met alle zaken die wij niet zelf kunnen doen en die nodig zijn om vooruit te komen, maar zich niet bezighoudt met hoe wij ons leven kunnen leiden. Als er grote problemen zijn – ook als er in gezinnen grote problemen zijn – zijn wij natuurlijk de eersten die zeggen dat moet worden ingegrepen, maar ga niet 95, 96 of 97% van de kinderen in Nederland lastig vallen met de Centra voor Jeugd en Gezin en allerlei betuttelende maatregelen, omdat je wilt dat iedereen het leven leeft zoals jij je leven leeft. Als liberalen zijn wij daartegen en in deze beginselverklaring wordt daartegen stelling genomen. Dat is in essentie waarover het vanmiddag door ons gevoerde debat is gegaan. Daarom is het zo belangrijk dat wij deze discussie voeren.

Hou zou Nederland er naar mijn mening over een aantal jaren moeten uitzien? Ik zou graag zien dat Nederland een land wordt waarvan talent in de wereld zegt “Daar zou ik wel willen werken want daar gebeurt iets bijzonders, waarover in andere landen gesproken wordt”. Nederland heeft een aantal unieke dingen. Nu het in Amerika en Engeland minder goed gaat, maakt onze export het mogelijk de steven naar China, India of andere Aziatische landen of Afrika te wenden.

De overheidsfinanciën zijn – dankzij de VVD – in de afgelopen jaren zo vergaand gereorganiseerd, dat Nederland er – tot dit kabinet aantrad – financieel sterk voor stond. Laat wij hopen dat de schade beperkt blijft.

Wij hebben ook onze sociale zekerheid gereorganiseerd. Onze sociale zekerheid en onze gezondheidszorg zijn moderner dan waar ook in West-Europa en ons pensioenstelsel is sterk. Duitsland en Italië zijn daar terecht zeer jaloers op.

Ik wil dat wij als liberalen verder bouwen aan een Nederland waarnaar andere landen met jaloezie kijken. Een Nederland dat trots is en vooraanstaand is in Europa en in de wereld, waar mensen graag naartoe komen en dat voor talenten als een magneet werkt.

Ik zou graag zien dat talentvolle mensen zeggen “Ik wil mijn universitair onderzoek niet in Amerika of in India, doch in Twente, Delft of Utrecht doen”. Niet de cultuur van de middelmaat moet heersen: men wil excelleren, men wil naar de top toe.

Dat is wat wij vandaag hebben neergelegd. Als wij met elkaar zo’n land bouwen, ben ik ervan overtuigd dat ons land ook een leuk land zal zijn, een land waarin kinderen een goede jeugd kunnen hebben en waarin optimisme kan ontstaan. De angst dat de volgende generatie het slechter zal krijgen moet verdwijnen, wij moeten de kans krijgen elkaar een duwtje in de rug te geven. Dat is essentieel voor Nederland.

Het is belangrijk dat de beginselverklaring niet alleen mijn visie is en ik ben er blij om dat wij daarover vandaag uitvoerig hebben gesproken en daarvan “ons” stuk hebben gemaakt.

Daarom vind ik de doorgevoerde amenderingen belangrijk. Het is belangrijk dat wij vandaag drie uur over de beginselverklaring hebben gesproken. Wij kunnen nu met elkaar de jas aantrekken. De beginselverklaring is niet een stuk van Mark Rutte, maar een stuk van onze hele partij. Dit is onze visie, dit is de beginselverklaring waarmee wij de boer op gaan.

Tot slot wil ik u een vraag stellen. Ik erger mij er al jarenlang kapot aan dat onze partij slechts 40.000 leden heeft. Gisteren was ik bij het Wereld Natuurfonds, dat 927.000 leden heeft.

Wist u dat de kiezers van de VVD daarvan de grootste groep uitmaakt? Het Wereld Natuurfonds heeft veel meer VVD-kiezers als lid dan wijzelf!

Het is nog erger: de FNV heeft 1,5 miljoen leden en intern onderzoek heeft aan het licht gebracht dat 100.000 daarvan op de VVD stemmen. Dat betekent dat de FNV 2,5 maal zo veel VVD-kiezers als lid heeft dan de VVD zelf. Dat slaat toch helemaal nergens op!

Het is niet mijn verwachting dat wij naar 500.000 of zelfs 900.000 leden gaan, maar Uri, Ivo, Edith en ik – onze hele fractie en de hele partij – zijn ervan overtuigd dat wij een beweging in gang moeten zetten om ervoor te zorgen dat Nederland ervan overtuigd wordt dat een keuze voorligt, een keuze tussen partijen die zeggen “wij gaan uw geluk bevorderen en ervoor zorgen dat u geen risico’s loopt” en een partij die zegt: “Dat kunnen wij niet bieden. Als u dat wilt, moet u vooral niet op de VVD stemmen. De VVD wil een land waarin ruimte is voor mensen om zich te ontwikkelen. Natuurlijk staan wij voor elkaar klaar als blijkt dat mensen niet mee kunnen, maar alles moet erop gericht zijn dat mensen zo snel mogelijk weer op eigen benen staan. De VVD wil een land dat weer optimistisch is over de toekomst, met een duidelijke visie naar de toekomst kijkt en het lef heeft het debat daarover aan te gaan.”

Ook dat is essentieel. Alleen partijen die vanuit een visie werken zullen winnen, de partijen die maar wat roepen zullen geen stemmen winnen. De visie is essentieel. Wij hebben een visie, onze visie wortelt in een traditie van tweehonderd jaar en wij hebben onze visie vandaag relevant gemaakt voor de toekomst.

Ik wil dat wij daarmee de boer opgaan. Niet bescheten in de zin van “U stemt VVD, wilt u misschien lid worden?” Nee, heel anders! “U stemt VVD, waarom bent u nog geen lid?”

Wat krijgen wij nou? (applaus)

Laten wij er met elkaar voor zorgen dat wij van 40.000 leden naar 50.000 of 60.000 leden stijgen. Maak het mogelijk dat ik de eerstvolgende keer dat ik met Astrid Jungerius aan tafel zit zal kunnen zeggen: “Eindelijk heeft de VVD meer VVD-kiezers als lid dan de FNV.” Dat is toch het minste! Een jaar later wil ik tegen het Wereld Natuurfonds hetzelfde kunnen zeggen. Dames en heren. Wij gaan nu eerst een biertje drinken en dan gaan wij leden werven.

Ik dank jullie ongelooflijk voor het proces dat wij in de afgelopen maanden hebben doorlopen, voor de inhoud en alles wat daarmee gemoeid ging. Volgens mij hebben wij goud in handen en gaan wij dat goud in klinkende electorale munt omzetten. Ik dank u allen wel! (applaus)

De VOORZITTER: Mark. Ongelooflijk bedankt voor je inspirerende, toekomstgerichte speech. Dit is ook jouw congres geweest, je hebt jouw beginselprogramma van ons allemaal gemaakt. Dat is knap en goed en je hebt daarmee politiek leiderschap getoond.

Aan de sfeer in onze vergadering zien wij dat sprake is van een enorme “Schwung”. Men zal het merken. Ons land heeft ons nodig. Ons land heeft de VVD nodig op basis van het ongelooflijk scherpe, gemoderniseerde, idealistische en inspirerende document dat wij vandaag hebben vastgesteld. Dank aan Mark en aan alle leden die daaraan hard hebben gewerkt. Wij hebben dit document met elkaar gemaakt.

Wij gaan op campagne. Nederland zal het weten! Het is goed voor Nederland dat de VVD er is en de VVD zal groeien, te beginnen bij de Waterschappen.

Ik sluit de 125^e algemene ledenvergadering van onze partij: de VVD.

-0-0-0-0-0-